

Ụ'dúkọ múké
Lúkã
ní sǐ rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã ùlũngará

Búkũ 'dĩri Lúkã sǐ nĩ, sǐ kpá búkũ Ẹzị vé rĩ nĩ. Lúkã adri Yāhúđịgú ku, 'bo ímbákí ìri tã nǐ ambamba. Lúkã rĩ Gĩrĩkĩgú, újá ẹsị Yẹsũ ri ẹ'yǐzú rá. Lúkã pi rikí ẹzị ngaá Páũlũ be trụ, kọpi rikí ụ'dúkọ múké Yẹsũ vé rĩ ùlũú 'bá rĩ pi ní. Búkũ ìri ní sǐ 'dĩri agá, ùlũ Yẹsũ vé adringará ã tã, ãzini ẹzị Yẹsũ ní ngaá rĩ ã tã, tã ni ã fi rí 'bá adri'bá Yāhúđị rú ku rĩ pi drịgé múké.

Búkũ 'dĩri agá, Lúkã sǐ tã kárakará, ícókí ịsụ búkũ urukọ ụ'dúkọ múké vé rĩ pi agá ku. Lúkã sǐ Yũwánĩ bātízĩmũ sēepi rĩ vé ịngará ã tã, sǐ Yẹsũ vé ịngará ã tã, ãzini sǐ sá Yẹsũ ní drĩ adrizú mváṅá rú rĩ vé tã, ãzini sǐ tị Yũwánĩ bātízĩmũ sēepi rĩ ní sēe rĩ vé tã. I'da lēngará Múngú ní 'bá rĩ pi lēzú céré rĩ vé tã. Yẹsũ ùlũ tã rĩ pi nāpí sǐ, ùlũ Sāmāriyāgú ẹsị be múké rĩ vé tã (cápĩtã 10 gé), ãzini ùlũ mvá ịpẹrĩpi mụzú rárá rú rĩ vé tã (cápĩtã 15 gé), ãzini ùlũ Yẹsũ pi vé adringará 'bá mǔfēngā u'du'bá rĩ pi be trụ rĩ vé tã (cápĩtã 19 gé), ãzini ẹzị kĩnĩ, 'bá tã ùnjí 'oópi rĩ ẹ'yĩ dō 'i rá, ìri ídrí 'dání'dání rĩ ịsụ rá, (cápĩtã 23 gá).

Lúkã ẹdị Índrĩ Múngú vé rĩ vé tã vú sǐ kárakará, ẹdị kpá Yẹsũ vé ẹzị ã tã ìndĩ, i'da kpá létị Yẹsũ ní rizú Múngú ri zizú rĩ vé tã ìndĩ. Búkũ rĩ vé ụđđú gé, ùlũ tã Yẹsũ ní 'i i'dazú ívé 'bá 'i

pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ɛndrɛtɪ gé lókí ìri ní íngázú gōzú ídri rú drǎngará gálésĩ rĩ vé tã. Tã 'dĩ'bée lū kínĩ, ádarú Yēsũ gō íngá adrií ídri rú ðĩjĩ rá.

Tã ẽ drĩ í'dóngará

¹ Āmbúgú Tōfilĩ, 'bá kárakarã 'bĩkĩ tã Múngú ní ngaa 'bá āsámvú gé nōgó rĩ sĩĩ rá.

² Kōpi sĩkĩ tã 'bá rĩ pi ní ũlũú 'bá ní rĩ, 'bá tã rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ndrekĩ tã ĩ 'o'bá rĩ pi ĩ mĩ sĩ í'dóngará gá 'dãã.

³ Āmbúgú Tōfilĩ, á 'bã ɛsĩ tã rĩ pi ũñĩzú múké múké ìri ní 'i í'dóngará gá 'dãã, má ũsũ á lē tã 'i ngaápi rĩ sĩĩ sēé mí ní.

⁴ Ā'diātāsīyã mĩ ñĩ rĩ 'yozú kínĩ tã ĩ ní ímbá mí ní rĩ, ìri tã áda.

Mālāyíkã lū Yūwánĩ Bātízīmũ sēepi rĩ vé tɪngará ã tã

⁵ Lókí Ēródē ní adrizú 'bāgú* rú āngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ gé, átálágú† āzi rú ni Zākārīyã 'i. Ágó rĩ íbĩ ĩfũú úyú atala rĩ pi vé rĩ agá, úyú Ābījã vé rĩ agá. Ũkú ni Ēlīsābétã íbĩ ĩfũú úyú Ārónã vé rĩ agá.

---

* **1:5 1:5** *Bāgú Ēródē*: 'Bāgú 'dĩri vé rú ĩ zĩ Ēródē Āmbúgú rĩ. Sã ĩ ní Yēsũ rĩ tizú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri rú āngũ rĩ nĩ. 'Í lã Mátáyo 2:1-8. Ēródē Āmbúgú rĩ kã drãã, ĩrivé mvã Ēródē Ānītípã gō mālũngã rĩ ruyú nĩ sã Yūwánĩ ní bātízīmũ sēzú Yēsũ ní rĩ gé. 'Í lã Mátáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ẽzĩ 4:27. Vudrĩ ni gé, 'bāgú āzi rú ni Ēródē Āgĩrĩpã, ìri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvã vé mvã. 'Í lã Ẽzĩ 12:1-13:1. † **1:5 1:5** *Átálágú*: 'Bá Īsērélé vé rĩ pi āsámvú gé, 'yénã átálágú ri rōbōŋō zã Jó Múngú vé rĩ agá 'dãã nĩ. Atala rĩ pi ri ĩfũú úyú Lévĩ vé rĩ agá.

6 Kòpi ìrĩtrò tã 'o pìri Múngú ẹndrẹti gé, kòpi ri tãimbí Úpí vé rĩ 'du nga rá, āzini kòpi ri tã ĩ ní ẹzị rĩ 'du nga rá.

7 Kòpi tìkí anji kuyé, ā'diātāsīyā Ēlīsābētā ní adrii úndó rú rĩ sī, kòpi ìrĩtrò dēkí kuú ārākā rú.

8 Ụ'dú ālu, Zākāriyā ri ẹzị ngaá Jó Múngú vé rĩ# agá 'dāá, ā'diātāsīyā ụ'dú 'dāri gé, ngúlúmū Ābījā vé rĩ pi rikí ẹzị rĩ ngaá nĩ.

9 Ịpēkí Zākāriyā ri muụ ẹjịngūrú zāá Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, sụ mērē atala rĩ pi vé rĩ ní lēé rĩ tịni.

10 Lókí ẹjịngūrú zāzú rĩ kã ícó, 'bá ĩ úmú'bá rĩ pi rikí Múngú ri zịi āmvé.

11 Kúru Úpí vé mālāyíkā§ ní índrészú Zākāriyā ẹndrẹti gé, mālāyíkā rĩ tu pá vūrā ẹjịngūrú zāzú rĩ gé drị ẹndẹpi gélésīla.

12 Zākāriyā kã mālāyíkā rĩ ndreeé, ẹsị ni tĩ rụcū, ụrĩ ímvú ĩri ũnjí ũnjí.

13 'Bo mālāyíkā rĩ ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, “Zākāriyā, mĩ 'o ụrĩ sī ku! Múngú yị mívé zingará gí. Mĩ ũkú ni Ēlīsābētā ri ímú mí ní mvá ágó tị rá, 'í 'da mváná rĩ ā rú Yūwánĩ 'i.

14 Āyīkō ri ímú mi fụ ambamba, mi únjí āní rá. 'Bá kárakará pi ímú únjí ĩ ní ĩri tịi rĩ sī.

‡ 1:8 1:8 *Jó Múngú vé rĩ:* Jó Múngú vé rĩ 'yéǵá ālukúta Yērúsālēmā gá 'dāá. Atala rĩ pi 'yéǵá ri rōbōñọ zā Jó rĩ agá 'dāá nĩ, sụ tãimbí Mósé vé rĩ ní 'yoó rĩ tịni. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá. § 1:11 1:11 *Mālāyíkā:* Mālāyíkā rĩ pi índri, kòpi ri adri Múngú be 'bụ gé 'dālē, kòpi rú'bá ākó. Múngú ri sã āzi sī kòpi ipē ímú vū drīgé nōó ụ'dụkọ múké ívé rĩ ũlū 'bá rĩ pi ní.

15 Ìri ímù adri ãmbúgú Úpí ẹndrẹti gé. Mvụ vinyo ku, ãzini mvụ íwá ku, ìri ẹpí Índrí Uletere rĩ* sī í'dózú ẹndrẹpi agá 'dãá.

16 Ìri ímù 'bá Ìsērélē vé rĩ pi íjì kárakarã ìgō ìvẹ Úpí Múngú vúgá.

17 Ìri 'de mụzú Úpí ní drĩdrĩ, Índrí Uletere rĩ ìri ású, ãzini ìri ùkpō ìsú sũ Èllyã† vé rĩ tịni. Ìri ímù anji ẹtẹpi vé ẹsì újá, kọpi ìvẹ anji lē ãní lēlē, ãzini ìri ímù 'bá drĩ be ùkpó ùkpó rĩ pi újá tã nĩ sũ 'bá Múngú vé adri'bá pịri rĩ pi ní tã nị rĩ tịni, ìri ímù 'bá rĩ pi údé ku ùrē Úpí ri ùtēngará gá.”

18 Zākāriyā ní mālāyíkā rĩ zizú kīnī, “Ma ícó nī áamá íngóni 'yozú kīnī tã 'dīri 'i nga rá? Á dē kú ārākā rú gí, mà ùkú ni dē kpá ārākā rú gí.”

19 Mālāyíkā rĩ ní újázú ìri ní kīnī, “Ma Gābūrélē 'i. Ma átí'bá Múngú vé ni, Múngú ìpẹ ma ímù mí ní ú'dúkó múké 'dīri ùlúú.

20 'Í ndre drĩ ká, í'dózú ãndrũ sī, mī tị ri ọzũ, mí átá ku, cīngbá ì ní mváná rĩ tizú rĩ gé, ã'diātāsīyā mí ẹ'yī tã má ní 'yoó ìri ímù 'i nga sã pịri ni gé rĩ kuyé.”

21 'Bá rĩ pi kã rii Zākāriyā ri tēé, kọpi rikí ụsũú kīnī, Zākāriyā áwí Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá sã be ãco 'dini ãsī.

* **1:15 1:15** *Índrí Uletere rĩ:* Índrí Uletere rĩ Índrí Múngú vé ni. Búkú Múngú vé rĩ kīnī, Ẹtẹpi ri Múngú 'i, ìrivẹ mvá Yésú ri Múngú 'i, ãzini Índrí Uletere rĩ Múngú 'i. Ẹtẹpi ri, Mvọpi ri, ãzini Índrí Uletere rĩ, kọpi Múngú ãlu. 'Í lã Yūwánī 1:1-18; Yūwánī 8:41-42; Ẹzị 5:3-4. † **1:17 1:17** *Èllyã:* Èllyã ri nẹbị, Múngú 'dụ ìri mụzú 'bụ gé ídri rú, drã kuyé. Tịkí ìri ãkūdē ìlĩ rĩ ca mūdūrũlũ úrōmĩ (900), ìsú ãkūdē tịkí drĩ Yésú ri kuyé. 'Í lã 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3.

22 Zākãriyã kã ìfũú ãmvé nŏó, ícŏ átã kŏpi be ku. Kŏpi ní nřzú ámázú 'yozú kĩnĩ tã ãzi 'i'da 'i ìri ní ìndrĩlíkĩ agá Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá gĩ, gŏ rĩ kŏpi ní tã rĩ ùlũú drĩ sĩ.

23 Zākãriyã kã ívé ẽzĩ deę, ìri ní mvizú mužú 'bětĩ.

24 Tã 'dĩri ã vudrĩ gé, koro ùkú ni Ēlĩsãbětã ní 'a řsúzú, Ēlĩsãbětã adri mbãã tŏwũ kú 'bětĩ.

25 Ĭri ní 'yozú kĩnĩ, “Tã Úpĩ ní 'oó mã rũ'bã gã nŏri, 'du drĩnjã mã drĩgẽ sĩ gĩ, sẽ 'bã rĩ pi ìnjákĩ mã drĩ ku.”

Mãlãyĩkã lũ Yẽsũ vé tĩngãrá ã tã

26 Ēlĩsãbětã vé 'a rĩ kã mbaã caã mbãã áziyã, Múngú ní mãlãyĩkã Gãbũrėlẽ ri ìpẽzú ìmũzú kũrũ Nãzěrětã vé rĩ gé, ãngũ Gãlĩlãyã vé rĩ agá,

27 ìpẽ ìri ìmũ Mãriyã adriipi kãcãnjã rú Yŏsẽpã ní lẽe jeé 'í ní ùkú rú rĩ vũgã, Yŏsẽpã ìfũ úyú Dãwũdĩ† vé rĩ agã.

28 Mãlãyĩkã rĩ ní fizú ìri vũgã 'dãá, 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Mŏdŏ mí ní, sẽkĩ mí ní tãkĩri gĩ, Úpĩ ri mí be trũ.”

29 Mãriyã ẽ drĩ ábã cérẽ cérẽ tã mãlãyĩkã rĩ ní 'yoó rĩ sĩ, ri ũsũú 'í ẽsĩ agã 'dãá, mŏdŏ 'dĩri vé ìfĩfĩ ã'di.

30 Mãlãyĩkã rĩ ní 'yozú Mãriyã ní kĩnĩ, “Mĩ 'o ũřĩ sĩ ku. Múngú 'bã tãkĩri mí drĩgẽ gĩ.

† 1:27 1:27 *Dãwũdĩ*: Múngú ìpẽ Dãwũdĩ ri adrii 'bãgú Ĭsěrėlẽ ri pi vé ni, ẽzĩ kĩnĩ, 'bãgú ú'dĩ ri ìmũ ìfũ ìrivé úyú agã, ìri mãlũngã rĩ rũ mužú 'dãni'dãni, 'bãgú rĩ Yẽsũ Kũrĩsĩtŏ 'i. 'Í lã Sãwũmã 132:11-12; Ẽzĩ 2:30. Tĩkĩ Dãwũdĩ ri řsú ãkũdẽ ìlĩ rĩ ca ẽlĩfũ ãlu (1,000) gĩ, ìlĩ 'dãri gé, řsú tĩkĩ drĩ Yẽsũ Kũrĩsĩtŏ ri kuyẽ. 'Í lã 1 Sãmũlẽlẽ 16-30; 2 Sãmũlẽlẽ 1-24; 1 'Bãgú 1-2.

31 Mi ímú 'a ísú, mi mvá ágóná tị, 'í 'da rú ni Yésũ§ 'i.

32 Īri ímú adri āmbúgú, ĩ ímú ĩri zị Mvá Múngú āmbúgú 'bá drĩgé céré rĩ vé ni. Úpí Múngú ri ímú sē ĩri ẹ'bípi Dāwúđĩ vé mālūngā rụ nĩ.

33 Īri ímú adri 'bāgú rú súrú Yókóbũ* vé rĩ pi drĩgé. Īri ímú mālūngā rụ mụzú ụđđũ ākó."

34 Māriyā ní mālāyíkā rĩ zịzú kīnĩ, "Ma drĩ ágó ākó píri, tā 'dĩri ímú 'i nga mâ rụ'bá gá íngóni ngóni?"

35 Mālāyíkā rĩ ní 'yozú Māriyā ní kīnĩ, "Índri Uletere rĩ ímú mi ású, āzini ũkpō Múngú vé rĩ ímú mi ású rá. Mvá mí ní ímú tị rĩ, ĩri adri uletere, ĩ ĩri zị Mvá Múngú vé ni.

36 Mívé māríté Ēlīsābētā ri nóni 'a be, ĩri ímú mvá ágó tị rá, ísúzú dē kú ārākā rú, 'a ni mba nóni caá mbāā ázìyá, 'bá rĩ pi rikí 'yoó kínĩ ĩri úndó rú.

37 Tā āzi Múngú ri ndēepi ni āluḡani 'dāáyo."

38 Māriyā ní 'yozú kīnĩ, "Ma ātí'bá Úpí vé ni. Tā rĩ ā nga 'i mâ rụ'bá gá sũ mí ní 'yoó rĩ tịni." Kúru mālāyíkā rĩ ní ĩri kuzú, ĩri ní 'dezú mụzú.

Māriyā mụ Ēlīsābētā vúgá

39 Sā 'dāri gé, Māriyā ní 'dezú mụzú rụ'bá sĩ kūrú ánga rú Yũdáyā vé rĩ gé 'dāā,

§ 1:31 1:31 Yésũ: Rụ Yésũ 'dĩri vé ífífí, Múngú ri 'bā paápi rĩ.

* 1:33 1:33 Yókóbũ: Yókóbũ ri Ābūrāmā mvópi Ísákā vé mvá, ĩri anji be mụđrị drị ni ĩrĩ, Múngú újā rụ ni zị Īsērélē, úyú ĩrivé rĩ zìkí anji Īsērélē vé ni. Sā Yésũ vé rĩ gé, zìkí kọpi Yāhúđĩ. 'Í lā Í'dóngará 25-50.

40 İri ní mužú kŭrŭ Zākāríyã ní adrizú rĩ gé, İri ní fizú Zākāríyã vé jó agá 'dãá, İri ní Ēlīsābētã ri ezişú.

41 Ēlīsābētã kã Māríyã vé ezişarã 'dĩri yiŷ, mvãŋã rĩ ní 'i úlózú Ēlīsābētã agá 'dãá. İndri Uletere rĩ ní Ēlīsābētã ri ásúşú.

42 İri ní 'dózú átázú ũ'dúkò be uru 'dãá kĩnĩ, "Ūkú rĩ pi ãsãmvú gé, 'bãkĩ tãkĩri mí drĩgé gĩ, mvã mí ní ímú tiŷ rĩ, 'bãkĩ tãkĩri drĩ ni gé gĩ!

43 'Bo ngã sēepi Múngú ní ma ĩnĵízú, İri ní Úpi éndrēpi ri ĩpēşú ímúşú ma ndrezú rĩ ã'di?

44 Má kã mōdó mí ní sēe rĩ yiŷ, koro mvã má agá rĩ adri ãyĩkō sĩ, úló 'i má 'a gá 'dãá.

45 Múngú 'bã tãkĩri mí drĩgé gĩ, ã'diãtãşiyã mí ã'yĩ tã Úpi ní 'yoó İri 'i nga mĩ ru'bánã gã rĩ rá."

Māríyã ngo úngó Múngú ri íngúşú

46 Māríyã ní 'yozú kĩnĩ,
"Má íngú Múngú ri éşĩ be céré.

47 Mã ē éşĩ íşú ãyĩkō Múngú ma Paapi rĩ sĩ.

48 ã'diãtãşiyã ma átĩ'bánã ĩ ní ndree kuú ezişĩ ãkó ni,
Múngú ũşũ mã tã gĩ.

İ'dózú ãndrũ mužú drĩdrĩ, anji ĩ ní ímú tiŷ vúlé
'dĩ rĩ pi ímú 'yo kĩnĩ, Múngú 'bã tãkĩri mã
drĩgé gĩ,

49 ã'diãtãşiyã Múngú Ūkpō 'Dĩpa 'o tã ãmbúgu
mã ru'bánã gã gĩ, İrivé ru uletere.

50 Éşĩ ni ri adri ĩdrĩkĩdri 'bánã 'i ru'bánã ruru rĩ pi ní
muşú 'dãni'dãni.

51 Inga 'ĩ drĩ ũkpō be rĩ tã 'ozú ãnĩ,
İré 'bánã ãfú ru rĩ pi kpélékpélé.

52 Íşĩ 'bánã ãngũ ru'bánã rĩ pi İvé lúpã drĩgé sĩ vũgã,

gõ 'bá tã be mädã rĩ pi ingáá uryu.

⁵³ Sē ngá múké nyaá 'bá ẹ̀bírí ní fuú rĩ pi ní, 'bo pē 'bá ǎ'bú be rĩ pi mužú drí be ule.

⁵⁴ Ko ívé ǎtí'bá ǎsērélē vé rĩ pi ẽ ǎzã rá.

ǎvĩ ǎyõ 'í ní sōó lēzú ẹ̀sì ǎdríkídri 'bázú kọpi ní 'dǎri ǎ tã sǎ kuyé.

⁵⁵ Sō ǎyõ 'bá ẹ̀'bípí ǎbūrámã† ní ǎrivé úyú pi be kǎnĩ, 'i adri kọpi ní ẹ̀sì be múké mužú nyonyo."

⁵⁶ Mǎrĩyǎ áwí adrií ǎlǎsǎbétǎ vé ǎngá 'dǎá mbǎá na, ǎri ní kúru mvizú mužú 'bẹ̀tí.

Yūwǎnĩ Bǎtízĩmũ sēepi rĩ vé tǎngará

⁵⁷ Sǎ ǎlǎsǎbétǎ ní mvǎǎ rĩ tǎzú rĩ kǎ ícǎ, tǎ mvǎǎ rĩ ágǎǎ.

⁵⁸ 'Bá ǎrivé jó gǎrǎ gǎ rĩ pi mǎríté rĩ pi be kǎ yí kǎnĩ, Úpí 'bǎ ẹ̀sì múké ǎri ní, tǎ mvǎǎ rĩ gí, kọpi adrikí ǎnĩ ǎyíkǎ sǎ.

⁵⁹ Mvǎǎ rĩ kǎ adrií caá ú'dú ǎrǎ, Zǎkǎrĩyǎ ẹ̀'dípǎa pi ǎrivé ǎndĩ rĩ pi be, úmúkí ǎ mvǎǎ rĩ vé ágélé ẽ tǎ lǎngǎrá‡ gǎ, kọpi lēkí kǎdǎ mvǎǎ rĩ vé ẹ̀tépí vé rú Zǎkǎrĩyǎ 'dǎri 'daá mvǎǎ rĩ ǎ rú'bǎ gǎ.

---

† **1:55 1:55 ǎbūrámã:** Múngú zǎ ǎbūrámã ri kǎnĩ, ǎ ku ívé 'bá 'bẹ̀tí ǎsǎmvú gé rĩ pi, ǎ ku ívé ǎngũ, ǎ 'de mužú ǎngũ ǎzi ú'dí ní gé. ǎbūrámã ri ẹ̀'bípí Yǎhúdĩ rĩ pi vé rĩ, tǎkí ǎri ǎlǎ ẹ̀lǎfũ ǎlu mǎdǎrǎlǎ ǎrǎ (1,800) gé, ǎsú tǎkí drí Yésú ri kuyé. 'Í lǎ ǎ'dǎngǎrá 12-25. ‡ **1:59 1:59 Ágélé ẽ tǎ lǎngǎrá:** Múngú lũ ǎbūrámã ní kǎnĩ, ǎnǎ ǎgǎ ǎbūrámã vé rĩ pi adrikí dǎ caá ú'dú ǎrǎ gí, lē ǎ úlǎkí kọpi ǎ ágélé ẽ tǎ rá, lǎzú kǎnĩ, kọpi ǎnǎ Múngú vé ní. 'Bá rĩ ǎ'yí dǎ 'í ágélé ẽ tǎ sēé lǎ gí, ǎri tǎǎmbí Mósé vé rĩ 'dú nga. 'Í lǎ ǎ'dǎngǎrá 17:9-14; Ẹ̀zǎ 15:1-5.

60 'Bo éndrépì gã sī, kīnī, “Ã 'dakí mvá rī ã rú Yūwánī.”

61 'Bá rī pi ní 'yozú kīnī, “Mívé máríté rī pi ãsámvú gé, 'bá ãzi rú be 'dīni 'dãáyo.”

62 Kúru kòpi rikí átá Zākāriyā ní drī sī, kòpi lēkí nñi vú ni gé, lē ã 'dakí mvá rī ã rú ã'di 'i.

63 Zākāriyā ní ngá kpoḷo'bu ni zizú, 'i sī rí mváná rī ã rú ãní, ìri ní mváná rī ã rú sīzú kīnī, “Rú ni Yūwánī 'i.” 'Bá rī pi cére ãyākí tã 'dīri sī ãyãyã.

64 Koro Zākāriyā ě tì ní 'i zizú, ádra ni ní 'i oyuzú, ìri ní í'dózú átángá átázú, Múngú ri íngúzú.

65 'Bá adri'bání ìri ã gārã gá rī pi ãrèvú cére ãyākí tã 'dīri sī ãyãyã. 'Bá adri'bání ãngū Yūdáyā vé ánga rú rī gé rī pi ãrèvú cére rikí átá tã 'dī'bee sī.

66 'Bá tã 'dīri yì'bání rī pi ãrèvú cére ngakí ãyãá tã 'dīri sī ãyãyã, kòpi ní zizú kīnī, “Mváná 'dīri úmvúlésī ímú adri 'bá íngóni ni?” ã'diãtãsiyã kòpi ndrekí, Úpí ri ìri be trú.

Zākāriyā ngo úngó Múngú ri íngúzú

67 Índrì Uleteré rī ní mváná rī vé étépì Zākāriyā ri ásúzú, Zākāriyā ní kúru ú'dúkó íngápi Múngú vúgálésī rī ùlüzú kīnī,

68 “È íngúkí Úpí Múngú Ìsèrélè vé rī íngúngū, ã'diãtãsiyã ímú ívé 'bá rī pi paá gí.

69 Ìpè 'bá ní 'bá ùkpò be ni ímú 'bã paá, ìpè íngázú ívé átí'bágú Dãwúđđí vé úyú agá.

70 Úpí ezi tã 'dĩri kú ívé nẹbĩ§ uletere rĩ pi ní ọtú
ínógósí,

71 kīnī, ĩ ímụ 'bã pa 'bávẹ ari'ba rĩ pi drĩgé sī,
āzini 'bã 'bã ndre'bã ũnjĩ rĩ pi drĩgé sī rá.

72 Múngú kīnī 'í ẹsị ri adri ĩdríkídri 'bávẹ ẹtẹpịi
ní,
āzini 'i ívé ũndĩ 'í ní rụụ uletere rĩ vé tã ígá
rá.

73 Sõ ũyõ rĩ 'bã ẹ'bịpị Ābūrámã ní

74 kīnī, 'i 'bã pa 'bávẹ ari'ba rĩ pi drĩgé sī rá,
'bã ngakí rí 'í ní ẹzị ụrĩ ākó,

75 ụ'dụ cérẹ 'bã adrikí rí uletere, āzini 'bã 'okí rí
tã pịrị 'í ẹnretị gé.

76 Mã mvã rĩ, ĩ ímụ mi zị nẹbĩ Múngú ũkpõ be
'bã rĩ pi drĩgé cérẹ rĩ vé ni,
ã'diātāsīyã mi ímụ mụ drĩdrĩ Úpí ní lẹtị údé.

77 Mi ímụ lū ĩrivé 'bã rĩ pi ní, ĩ ícõ kọpi pa rá,
Múngú trũ dõ kọpi ĩvé ũnjĩkãnyã agásĩ gí.

78 Múngú ní adrií ẹsị be múké rĩ sī,
ĩri ímụ 'bã ní ụtụjá ĩpẹ 'bũ gé 'dãásĩ dī 'bã
drĩgé,

79 ĩri ímụ dī 'bã adri'bée ĩnịjá agá rĩ pi drĩgé,
āzini 'bã ri'bã drāngára ũtẹ' bã rĩ pi drĩgé,
ĩri 'bã ní lẹtị pịrị tākiri ĩsúzú ni 'i'da."

80 Yūwánĩ kã mbaá, Índrí Múngú vé rĩ sē ĩri
ní ũkpõ. Yūwánĩ adri āngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ
agá 'dãá cĩmgbá cazú ụ'dụ ĩ ní ĩri pẹzú mụzú 'bã
Īsērélẹ vé rĩ pi āsámvú gé rĩ gé.

---

§ 1:70 1:70 Nẹbĩ: Múngú ri ívé tã átã nẹbĩ rĩ pi ní, kọpi kúru
ĩrivé ụ'dụkọ rĩ ũlũ 'bã rĩ pi ní.

2

Yēsũ vé tɨngára (Mātáyo 1:18-25)

¹ Lókí 'dãri gé, 'bãgú ãmbúgú Rómã vé*
 Ægósītō sē tāimbı kīnĩ, lē 'bá Rómã vé rĩ pi céré,
 ã sīkí kôpi ã rụ búkũ agá.

² ('Dĩri rụ ĩ ní 'dó sĩ drĩdrĩ 'bá rĩ pi lãzú, ĩsú
 ãkũdē Kũrĩnyã ri gávãnã ãngũ Sírĩyã vé rĩ agá
 rĩ.)

³ 'Bá ãlu ãlu nga mužú 'ĩ rụ sĩ ĩvé kũrú agá.

⁴ Kúru Yösépã pi ní ngazú ãngũ Gãlĩláyã vé
 rĩ agá, kũrú Nãzērétã vé rĩ agásĩ, kôpi ní 'dezú
 mužú ãngũ Yũdáyã vé rĩ gé, kũrú Bětēlēmē vé
 rĩ agá, ã'diãtãsiyã Yösépã ĩfũ úyú Dãwũdĩ vé rĩ
 agá.

⁵ Jĩ Mãriyã ĩri ní lēe jeé 'ĩ ní ũkú rú rĩ mužú 'ĩ
 vúgã sĩ ĩndĩ, ĩsú Mãriyã ã 'a mba deę gĩ, ĩri ĩlókõ
 tĩtĩ.

⁶ Kôpi kã riĩ adriĩ 'dãlé, sã Mãriyã vé mvã rĩ
 tĩzú rĩ ní ícázú.

⁷ Mãriyã ní ívé mvã kãyú rĩ tĩzú ágónã. ĩri
 ní ĩmũlũzú bõngó sĩ, ĩri ní 'bãzú lazú sõndũkũ
 ãnyãpã rĩ pi ní rizú ngã nyazú rĩ agá. 'Bã mvãnjã
 rĩ laã sõndũkũ rĩ agá, ã'diãtãsiyã jó ũmũ rĩ pi ní
 lazú rĩ agá 'dãã, kôpi ĩsúkĩ vũrã lazú ni kuyé.

'Bá kãbĩlõ úcé' bá rĩ pi mãlãyĩkã rĩ pi be

---

* **2:1 2:1** *Bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ:* ĩri 'bãgú ãmbúgú 'bãgú
 ãngũ ãndiãndĩ rĩ pi agá rĩ pi drĩgē, ãngũ Yũdáyã vé rĩ drĩgē,
 ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ drĩgē, ãzini ãngũ Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ drĩgē. 'Bá
 Rómã vé rĩ pi ĩvé 'bãgú ãmbúgú rĩ zĩ ĩvé tĩ sĩ Kãyisárã.

8 Ìnìṅá 'dãri sî, 'bá urukọ kãbîlô úcé'bá ni pi rikí ìvé kãbîlô ùtée ásé agá 'dãá.

9 Mâlâyíkã àlu Úpí vé rî ní ìndrészú kôpi ẹndrẹti gé, ñṅará Úpí vé rî ní ãngũ ìmgbērészú kôpi ã gārã gá sî, sê ùrî fù kôpi ambamba.

10 Kúru mâlâyíkã rî ní 'yozú kôpi ní kînî, “Ìmi adrikí ùrî sî ku. Má òjî ìmi ní ù'dúkọ múké, 'bá rî pi céré ìmù adri ãní àyîkô sî àmbúgú.

11 Ìnìṅá àndrũ nōri sî, tîkí ìmi ní 'bá ìmi Paápi ni gí kūrú Dãwúḍi vé rî agá Bětēlémē agá, ìri Úpí Kúrísítô† 'i.

12 Ngá ìmi ní ícózú ìri nîzú ámázú rî ìri 'dîni, ìmi mu ùdẹṅá rî ìsú ìmülükí bōngó sî, 'bãkí ìri laá sōndúkù ànyãpá rî pi ní ngá nyazú rî agá.”

13 Koro mâlâyíkã urukọ káràkará íngákí 'bũ gé 'dãásî, kôpi ùmúkí ì mâlâyíkã ìndrẹpi 'dîri be trù, kôpi rikí Múngú ri íngú, rikí 'yoó kînî,

14 “È íngúkí Múngú 'bũ gé 'dãá rî íngúngũ, tãkíri ã adri vũ drîgé nōgó 'bá Múngú ní àyîkô sê'bá rî pi àsámvú gé.”

15 Mâlâyíkã rî pi kã ì újá gōó muḍú 'bũ gé 'dãá, 'bá kãbîlô úcé'bá rî pi ní átázú ì àsámvú gé sî kînî, “Lê 'bã 'dekí muḍú Bětēlémē gá 'dãá tã 'i ngaápi Úpí ní lüú 'bá ní rî ndrēé 'bã mî sî.”

16 Kôpi alikí ì muzú rú'bá sî, kôpi cakí Māríyã pi ìsú Yōsépã be ùdẹṅá rî sî, 'bãkí ùdẹṅá rî laá sōndúkù ànyãpá rî pi ní ngá nyazú rî agá.

† 2:11 2:11 Kúrísítô: Kúrísítô ri 'bá ì ní ùdu dãá drî ni gé, lüzú kînî Múngú ìpē ìri adrii 'bãgú rú. Èbérē tî sî Kúrísítô ri ì zî Mäsíyã. 'Í lá Yüwánî 1:41.

17 'Bá kãbĩlõ úcé' 'bá 'dĩ' 'bée kã mujú caá mváná rĩ ndreé, kòpi ùlũkĩ tã mǎlǎyíkã rĩ ní lũú ĩ ní mváná rĩ ã tã sĩ rĩ 'bá rĩ pi ní céré.

18 'Bá rĩ pi kã tã 'bá kãbĩlõ úcé' 'bá rĩ pi ní ùlũú 'dĩri yĩ, sã kòpi ní ãyãngará.

19 'Bo Mǎriyã 'bã tã 'dĩ' 'bée céré kuú 'í ẹsị agá, ri tã ni ùsũú ẹsịsílé sĩ.

20 'Bá kãbĩlõ úcé' 'bá rĩ pi kã mviú gõó, kòpi rikí ñngará Múngú vé rĩ íngú, ã 'diãtãsiyã tã kòpi ní ndreé, ãzini kòpi ní yĩ rĩ nga 'i sũ mǎlǎyíkã rĩ ní lũú ĩ ní rĩ tĩni.

Jikí Yẹsũ ri i' daá Jó Múngú vé rĩ agá

21 Mváná rĩ kã adrií caá ú' dụ ãrõ, ĩ ní ágélé ni ẽ tị lizú, ĩ ní rú ni 'dazú Yẹsũ 'i, rú 'dĩri mǎlǎyíkã lũ nĩ drĩdrĩ, ịsú ãkũdē ẹndrẹpi ri drĩ 'a ãkó.

22 Mǎriyã pi Yõsépã be, kòpivé ú' dụ lã' bĩ vé ìfũzú yĩ agásĩ rĩ kã deẹ, kòpi ní mváná rĩ jizú muzú i' dazú Úpí ẹndrẹti gé Yẹrúsálémã gá 'dãá, sũ tãimbị Mósẽ‡ vé rĩ ní lée rĩ tĩni.

23 Tãimbị Úpí vé rĩ 'yo kĩnĩ, “Anji ãgõ ĩ ní tị kãyú rĩ pi ãrẽvú céré, ĩ kòpi sã Úpí Múngú ní.”

‡ 2:22 2:22 Mósẽ: Yõsépã kã drãá gí, 'bãgú Ĕjẹpétõ vé rĩ 'bã anji Ìsèrèlè vé rĩ pi ẹzi ngaá tũgẽrĩ rú caá íli mũdũrũlũ sũ (400). Kuru Múngú ní Mósẽ ri ìpèzú ìmúzú anji Ìsèrèlè vé rĩ pi pazú adringará tũgẽrĩ rú rĩ agásĩ. Múngú sã tãimbị rĩ Mósẽ ní, ã lũ anji Ìsèrèlè vé rĩ pi ní, sèzú ĩ ní tãimbị rĩ zizú tãimbị Mósẽ vé ni ãní. Tiki Mósẽ ri ịsú ãkũdē íli rĩ ca élifũ ãlu mũdũrũlũ sũ (1,400), ịsú ãkũdē tiki drĩ Yẹsũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24. 2:23 2:23 Wũngará 13:2, 12

24 Kúru kôpi ní rōbōṅṅōṢ sēzú zāzú sũ tãĩmbĩ Úpí vé rĩ ní 'yoó, “À sēkí ãmámũ ãrĩ, dōku ã'bōlōgú ãrĩ rĩ tĩnì.”

Sĩmĩyónã ùlũ ỳ'dúkọ íngápi Múngú vúgálésĩ rĩ

25 Lókí 'dãri gé, ágó ãzi ri adri Yẹrúsälémã gá 'dãá, rú ni Sĩmĩyónã 'i, ãri tã 'o pĩrĩ, ãri ri Múngú ri zĩ ỳ'dú céré, ẹpĩ Índrĩ Uleteré Múngú vé rĩ sĩ, ri 'bá Ìsērelē vé rĩ pi vé pangará ùtēé.

26 Índrĩ Uleteré rĩ lũ ãri ní kĩnĩ, ícọ drĩ drãá ku, ãri Kúrísítō Úpí Múngú ní úmvúlésĩ ãpēé rĩ ndre ùgbále, ãri íbĩ drã ndō.

27 Ỗ'dú 'dãri gé, Índrĩ Uleteré rĩ ko Sĩmĩyónã ẹ drĩ mụzú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá. Mãriyã pi Yōsépã be, kôpi kã mváná Yēsũ ri jĩjĩ Úpí vúgá 'dãá sũ tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ní lēé rĩ tĩnì,

28 Sĩmĩyónã ní mváná rĩ í'dúzú ruzú 'í drigé, ãri ní Múngú ri íngúzú, ãri ní 'yozú kĩnĩ,

29 “Úpí, ma átí'bá mívé ni, mĩ sē mã drã tã be kírì.

'Í 'o tã mí ní ẹziĩ rĩ gí.

30 Á ndre 'bá ãngũ paápi,

31 mí ní ãpēé 'bá céré pi ní rĩ gí.

32 ãri ùtúná, ãri Múngú ri i'da 'bá adri'bá Yãhúdĩ rú ku rĩ pi ní,

ãri sē 'bá rĩ pi 'bá Ìsērelē vé rĩ pi íngúngũ!”

33 Tã Sĩmĩyónã ní 'yoó 'dĩri sē Yōsépã pi Mãriyã be ãyãkí ãní ãyãyã.

Ṣ 2:24 2:24 Rōbōṅṅō: Rōbōṅṅō 'dĩri lũ kĩnĩ Mãriyã pi Yōsépã be ngá ãkó. 'Í lã Lẹvĩtĩkã 12:8. 2:24 2:24 Lẹvĩtĩkã 12:8

34 Kúru Sīmīyónã ní kôpi ní tãkíri sězú, ĩri ní 'yozú Māriyã ní kīnī, “Mívé mváná 'dĩri, 'bá ụrụkọ Īsērélē vé rī pi ímụ ĩri gā sī, ĩ ímụ kôpi ĩrīñã ãní rá, ụrụkọ'bée ímụ ĩrivé tã ã'yī rá, kôpi ímụ ídríngará ịsụ ãní rá. Kãdō ímụ 'i i'daá, 'bá rī pi ĩri gā sī.

35 Mvã 'dĩri ímụ tã 'bá rī pi ní rií ụsụ ị ẹsị agá 'dãlé rī pi i'da céré ãmvé. Māriyã, mī ẹsị ri ímụ ĩzãngã ịsụ sụ sōkí ịlị ãco sī tịni.”

36 Ūkú ãzi nẹbī, rú ni Ánã 'i, ĩri Pãnũélē ã mvá, ĩri Āsérãzī, ĩri ãrãkã rú. Kôpi ní ĩ jezú rī gé, kôpi adrikí ágó ni be caá ịlị ẹzịrī, ágó rī ní drãzú.

37 Ánã adri ọwúzị rú, ĩrivé ịlị ca pụkụ ãrō drī ni sụ, ku Jó Múngú vé rī kuyé, ri Múngú ri ịnjị ụtúná pi ịnịná be, ri 'i a'bií* ngá nyangará sī, ãzini ri Múngú ri zị.

38 Ánã ní koro ícázú, ịsụ ãkūdē Sīmīyónã ri átá Māriyã pi ní Yōsépã be. Ánã ní Múngú ní ọwō'dífō sězú, ĩri ní mváná rī vé tã átázú 'bá céré ri'bá Yẹrūsálémã vé pangará ütē'bá rī pi ní.

39 Yōsépã pi Māriyã be, kôpi kã lã'bī tãimbị Úpí vé rī ní lēé rī 'oó deẹ céré gí, kôpi ní mvizú gōzú ịvé kūrú Nãzērétã vé rī gé ãngũ Gãlíláyã vé rī agá 'dãlé ũzi.

40 Mváná rī mba ícã ũkpō be, tã nịngará be, Múngú 'bã ẹsị múké ĩri ní.

Yēsũ ri Jó Múngú vé rī agá

* **2:37 2:37** A'bi: Sã ãzi sī Yãhúdī rī pi ri ĩ a'bi, nyakí ínyá ku, kôpi ri ẹsị 'bã rizú Múngú ri zizú.

41 Ílí ãlu ãlu, Yésũ étèpì pi èndrèpì be, kòpì ri ècì Yèrúsàlémã gá ùmũ Ụ'dú Múngú ní Èlìzú Jó rĩ pi tì gé sĩ rĩ ã nyangará gá.†

42 Yésũ kã adrií ílí be mụdrì drì ni ñrĩ, kòpì 'dekí mụy étèpì be èndrèpì sĩ ùmũ rĩ gé, sũ ìvé mēē ní lēē rĩ tìni.

43 Ụmũ rĩ kã deḗ, Yésũ étèpì pi èndrèpì be, kòpì kã rií mvií mụzú 'bètì Nāzērētā gá 'dãá, Yésũ áwí kuú vúlé Yèrúsàlémã gá 'dãá, étèpì pi èndrèpì be nìkí áamá kuyé.

44 Kòpì ụsũkí déna ìri 'bá ì ní rií ècì tuú kòpì be trú rĩ pi ãsámvú gé, kòpì ècìkí ụtú nǽí. Kòpì ní kúru ídózú Yésũ ri ndāzú ìvé māríté rĩ pi ãsámvú gé sĩ.

45 Kòpì kã ìri ìsú kuyé, kòpì ní gōzú mụzú ìri ndāzú vúlé Yèrúsàlémã gá 'dālē.

46 Ụ'dú na ã vùdrì gé, kòpì cakí mụy Yésũ ri ìsú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá, úrí kuú 'bá àngũ ìmbá 'bá rĩ pi ãsámvú gé, ìri ri kòpivé tã yì, àzini ìri ri kòpì uzì tã sĩ.

47 'Bá rĩ pi kã tã nǽngará ìri ní átázú, àzini tã újázú rĩ yì, kòpì àyākí àní àyāyā.

48 Yésũ étèpì pi èndrèpì be, kòpì kã ìri ndrēé, sē kòpì ní àyāngará. Èndrèpì ní 'yozú ìri ní kīnī,

† 2:41 2:41 Ụ'dú Múngú ní Èlìzú Jó rĩ pi tì gé sĩ rĩ: Yāhūdī rĩ pi ri ụ'dú Múngú ní ọtụ èlìzú Ìsèrélē rĩ pi vé jó rĩ pi tì gé sĩ Èjèpétò gá 'dãá rĩ vé tã ígá. Ọtụ kòpì è'bípì ùbèkí kãbìlò ã àrí ìvé kèḗtì è èrìfe gá sĩ, sē Múngú ú'dì kòpì kuyé. Múngú ú'dì 'bá Èjèpétò vé kãbìlò àrí ùbē 'bá ìvé kèḗtì è èrìfe gá sĩ kuyé rĩ pi vé anjì àgò kàyú rĩ pi ùdrāá 'bá ãlu ãlu vé 'bètì ãsámvú gé sĩ rá. 'Í lā Wǽngará 12:17-28; Mātáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkã 2:41; Yūwānī 2:13; Èzì 12:4; 1 Kōrínitò 5:7; Èbèrē 11:28.

“Mâ mvá rĩ, 'bâ mí étépi be, 'bá rikí mi ndãá ìzãngã ìzãngã rú. 'Í 'o 'bâ 'dĩni ãsĩ?”

⁴⁹ Yēsũ ní kôpi zizú kĩnĩ, “Ngá ìmi ní rizú ma ndãzú rĩ ã'di? Ìmi nĩkí kuyé 'yozú kìnĩ, lē mā adri má Ètépi vé jó agá?”

⁵⁰ 'Bo tā ìri ní átá kôpi ní 'dĩri fi kôpi drĩgé kuyé.

⁵¹ Kúru ìri ní 'dezú mužú kôpi be trũ Nãzērētã gá 'dãlé, 'dũ kôpivé tā ngaá rá. 'Bo éndrēpi 'bã tā ì nga'bée 'dĩ'bée céré kuú 'í éšĩ agá.

⁵² Yēsũ mba tā nĩngará be, ãzini mba rũ'bá be múké múké. Múngú lē ìri rá, 'bá rĩ pi lēkí kpá ìri rá.

3

Yũwãnĩ Bãtĩzmũ sēepi rĩ vé tĩ sēngará

(Mătáyo 3:1-12; Mărăkõ 1:1-8; Yũwãnĩ 1:19-28)

¹ Bãgú ãmbúgú Rómã vé Tĩbērĩyã rũ mālũngã rĩ caá ìlĩ mũdrĩ drĩ ni tõwũ, ìsúzú Pónítĩyõ Pĩlátõ ri gávãnã ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá, Ēródē* rũ ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ nĩ. Ēródē édrĩpi Pĩlípũ rũ ãngũ Ìtúrĩyã vé rĩ pi Tũrãkõnĩtĩ vé rĩ be, Lĩsãnĩyãsĩ rũ ívé rĩ ãngũ Ābĩlénē vé rĩ.

² Lókĩ 'dãri gé, Ānãsĩ pi Kãyáfã be, kôpi atala ambugu, ú'dúkõ Múngú vé rĩ ní ícázú Zãkãrĩyã

* **3:1 3:1** *Bãgú Ēródē*: Ēródē 'dĩri Ēródē Ānĩtĩpã 'i, ìri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá. 'Í lã Mătáyo 14:1; Mărăkõ 6:14; Lúkã 3:1; Ēzĩ 4:27. Sã ì ní Yēsũ ri tizú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri rũ ãngũ rĩ nĩ. 'Í lã Mătáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vũdrĩ ni gé, 'bãgú ãzi anigé rũ ni Ēródē Āgĩrĩpã, ìri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá vé mvá. 'Í lã Ēzĩ 12:1-13:1.

mvòpì Yūwánĩ vúgá ãngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãá.

³ Yūwánĩ ní mužú yĩ Yáridénĩ vé rĩ ã mĩlé gá sĩ, ri tì sěé mužú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, 'bá rĩ pi ã újákí ẹsì, kòpi ã rúkí bătízĩmũ, Múngú ã trũ rí kòpi ìvé ùnjĩkányã agásĩ rá.

⁴ Tã 'dĩri nẹbĩ Īsáyã sĩ ọtù ịnọgọsì ìvé búkũ agá kĩnĩ,

“Ụ'dúkọ 'bá ãzi vé ni ri ọ'ù ãngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãá, kĩnĩ,

Īmi údékí lẹtì Úpí ní,

ĩmi útúkí lẹtì Īrivé rĩ ã adri pìrì.

⁵ Īmi ọtúkí ãngũ ì'bùná rú rĩ pi rá,

ĩmi udíkí írã rĩ pi, ãzini ĩmi gákí ãngũ ánga rú rĩ pi, ã adri kpãkpã,

ĩmi útúkí lẹtì gōrōṅō rú rĩ pi ã ícá pìrì,

ĩmi ọtúkí lẹtì 'bù rú rĩ pi ícá kpãkpã.

⁶ 'Bá rĩ pi ímù ũkpō Múngú ní ãngũ pazú rĩ ndre ĩ mị sĩ.' ”

⁷ 'Bá bĩtríká ímúkí, kòpi lẹkí Yūwánĩ ã sě ĩ ní bătízĩmũ,† Yūwánĩ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Īmi adri'bée sũ ĩnì tịnì 'dĩ'bée, ã'di ĩmgbē ĩmì mị ápázú Múngú vé jíkó úmvúlésì ímùpi drĩdrĩ 'dílé rĩ gé sĩ nĩ?

⁸ Lē ĩmi 'okí tã lūúpi 'yozú kínĩ, ádarú ĩmi újákí ẹsì ĩmivé ùnjĩkányã agásĩ gí ni áyu, lē ĩmi rikí 'yoó, Ābūrámã ri ĩmi ẹ'bípì 'dini ku. Á 'yo ĩmi

3:6 3:6 Īsáyã 40:3-5 † **3:7 3:7** Bătízĩmũ: Ī ri 'bá rĩ pi ní bătízĩmũ sě lüzú kínĩ, kòpi újákí ẹsì ìvé ùnjĩkányã agásĩ gí, kòpi ẹ'yìkì Múngú ri gí.

ní 'dínì, Múngú ri ícò írà anjíná 'dì'bée újá ufu anjíná Ābūrámã vé ni‡ rú rá.

⁹ Múngú í'dù ũbó'lú pɛtì ã ulá ugazú rĩ 'í drìgé gí, pɛtì 'a'bée ũ'a be múké ku rĩ pi ãrèvú céré ĩ uga vŭgá, ĩ kòpi 'dù ú'bé ãcí agá."

¹⁰ 'Bá bɪtríká rĩ pi ní Yŭwánĩ ri zìzú kìnĩ, "Kúru lè 'bã 'okí ã'di?"

¹¹ Yŭwánĩ ní újázú kòpi ní kìnĩ, "'Bá rĩ dō bōngó be ĩrĩ, ã sē ãlu ni 'bá bōngó ãkó rĩ ní, 'bá rĩ dō ãnyāngã be, ã sē ãnyāngã 'bá ãnyāngã ãkó rĩ ní."

¹² 'Bá mŭfēngã umbe jezú rĩ u'du'bánĩ rĩ piš ímúkí kpá Yŭwánĩ vúgá, Yŭwánĩ ã sē ĩ ní bătízĩmũ. Kòpi ní ĩri zìzú kìnĩ, "Ímbápi, kúru lè 'bã 'okí ã'di?"

¹³ Yŭwánĩ ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, "Lè ĩmi u'dúkí mŭfēngã rĩ 'bá rĩ pi vúgá sī sŭ tãĩmbì ní lèé rĩ tĩnì, ã u'dúkí ãndō be ku."

¹⁴ Āngáráwá urukò ímúkí kpá Yŭwánĩ ri zìzú kìnĩ, "Kúru lè 'bã 'okí ã'di?"

Īri ní újázú kòpi ní kìnĩ, "È ɛrìkí 'bá ãzi ã ngá ũkpō sī ku, ãzini ã tōkí 'bá ãzi ũnjō sī ku, lè ĩmi adrikí ãyĩkō sī ngá ĩ ní ĩmi ũfèzú rĩ sī."

¹⁵ 'Bá rĩ pi rikí céré ɛsì 'bãá Kúrísitō ri ũtèzú, kòpi rikí ũsŭy ĩ ɛsì agá 'dãlé kìnĩ, déna Yŭwánĩ ri Kúrísitō 'i.

‡ 3:8 3:8 Anji Ābūrámã vé ni: 'Bá urukò'bée ũsŭkí kìnĩ ĩ dō anji Ābūrámã vé ni, Múngú ri ícò ĩ pa rá. § 3:12 3:12 'Bá mŭfēngã u'du'bánĩ rĩ pi: 'Bá mŭfēngã u'du'bánĩ 'dì'bée, kòpi Yãhŭdì rĩ 'bá mŭfēngã u'du'bánĩ 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní rĩ. Kòpi ri mŭfēngã rĩ u'du'bánĩ 'bãgú rĩ ní 'yoó kòpi ã u'dúkí rĩ ndè.

16 Yūwánĩ ní 'yozú kòpi ní kīnĩ, “Ma ri ĩmi ní bātízĩmũ rĩ sē yĩ sī. 'Bo 'bá āzi ri ímũ vúlé 'dĩ'dĩ, ĩrivé āmbũgũ ndē mávé rĩ rá. Má ícò ĩrivé ngá pá gá rĩ vé bǎá oyuyú bǎ ku. ĩri ímũ ĩmi ní bātízĩmũ sē ũkpō Índrĩ Uleteré rĩ vé rĩ sī, āzini ācí sī.

17 ĩri kòbì be drìgé ānyá ù'bízú ānĩ, ĩri ānyá rĩ ù'bì, ĩri ānyá rĩ vé fì* dǎ ĩrá agá, ĩri 'bí ni zǎ ve ācí drǎapi ku ni sī.”

18 Yūwánĩ ũlũ Múngú vé ù'dúkò múké rĩ 'bá rĩ pi ní lètì be āndiāndí.

19 'Bo Yūwánĩ ní Ēródē ē drĩ ínjázú ĩri ní édrìpì Pílípũ vé ũkú Ēròdíyǎ ri 'duyú 'í ní ũkú rú rĩ sī, āzini ĩri ní tǎ ũnjì 'oó tré rĩ sī.

20 Ēródē gō ũnjìkǎnyǎ āzi 'oó agáá rá, 'du Yūwánĩ ri 'beé jò āngũ ũ'yǐzú rĩ agá.

Yūwánĩ sē Yēsũ ní bātízĩmũ

(Mǎtáyo 3:13-17; Mǎrǎkō 1:9-11)

21 Sǎ Yūwánĩ ní rizú 'bá rĩ pi ní bātízĩmũ sēzú rĩ gé, sē kpá Yēsũ ní bātízĩmũ ĩndĩ. Yūwánĩ kǎ rií Múngú ri zìj, 'bũ ní 'i zǐzú,

22 Índrĩ Uleteré rĩ ní ísízú ímúzú sũ āmámũ tìjì, úrízú Yēsũ drìgé. Kúru ù'dúkò ní íkúzú 'bũ gé 'dǎásĩ kīnĩ, “Mi Mvǎ mávé ni, á lē mi ambamba, ma āyìkō sī mí sī.”

Ē'bìpìjì Yēsũ vé rĩ pi

(Mǎtáyo 1:1-17)

---

* **3:17 3:17** *Ānyá rĩ vé fì, āzini 'bí ni:* Ānyá rĩ vé fì, ĩri 'bá Yēsũ Kúrisítō ri ĕ'yì'bá gí rĩ pi, 'bí ni, ĩri 'bá Yēsũ Kúrisítō ri ĕ'yì'bá kuyé rĩ pi.

23 Yēsũ kā ívé ẽzĩ í'dó, ịsũ ịrivé ílĩ ri ílókõ ca pũkũ na. 'Bá rĩ pi céré ụsũkĩ kìnĩ, ịri Yōsépã ã mvá,

Yōsépã ri Hělĩ ã mvá,

24 Hělĩ ri Mātátã ã mvá,

Mātátã ri Lévĩ ã mvá, Lévĩ ri Mēlékĩ ã mvá,

Mēlékĩ ri Yānáyĩ ã mvá, Yānáyĩ ri Yōsépã ã mvá,

25 Yōsépã ri Mātātíyã ã mvá, Mātātíyã ri Āmósã ã mvá,

Āmósã ri Nāhúmũ ã mvá, Nāhúmũ ri Ĕsélĩ ã mvá,

Ĕsélĩ ri Nāgáyĩ ã mvá,

26 Nāgáyĩ ri Mátã ã mvá,

Mátã ri Mātātíyã ã mvá, Mātātíyã ri Sēmēyínĩ ã mvá,

Sēmēyínĩ ri Yōsékē ã mvá, Yōsékē ri Yódã ã mvá,

27 Yódã ri Yōnánã ã mvá, Yōnánã ri Rēsã ã mvá, Rēsã ri Zērũbābélã ã mvá, Zērũbābélã ri Sālītíyélē ã mvá,

Sālītíyélē ri Nérĩ ã mvá,

28 Nérĩ ri Mēlékĩ ã mvá,

Mēlékĩ ri Ádĩ ã mvá, Ádĩ ri Kōsámã ã mvá,

Kōsámã ri Ĕlēmādámã ã mvá, Ĕlēmādámã ri Ĕrē ã mvá,

29 Ĕrē ri Yósũwã ã mvá, Yósũwã ri Ĕlízérē ã mvá,

Ĕlízérē ri Yōrímã ã mvá, Yōrímã ri Mātátã ã mvá,

Mātátã ri Lévĩ ã mvá,

30 Lévĩ ri Sīmíyónã ã mvá,

Sīmíyónã ri Yũdã ã mvá, Yũdã ri Yōsépã ã mvá,

Yōsépã ri Yōnámũ ã mvá, Yōnámũ ri Ĕlĩyākímã ã mvá,

31 Ĕlĩyākímã ri Mēláyã ã mvá, Mēláyã ri Ménã ã mvá,

Ménã ri Mātátã ã mvá, Mātátã ri Nātánã ã mvá,

Nātánã ri Dãwúđĩ ã mvá,
³² Dãwúđĩ ri Yésē ã mvá,
 Yésē ri Ōbédē ã mvá, Ōbédē ri Bōójã ã mvá,
 Bōójã ri Sālīmónĩ ã mvá, Sālīmónĩ ri Nāsónã ã
 mvá,
³³ Nāsónã ri Āmĩnãdábã ã mvá, Āmĩnãdábã ri
 Ādĩmínĩ ã mvá,
 Ādĩmínĩ ri Ārínĩ ã mvá, Ārínĩ ri Ēzĩrónã ã mvá,
 Ēzĩrónã ri Pěrézĩ ã mvá, Pěrézĩ ri Yúdã ã mvá,
³⁴ Yúdã ri Yōkóbũ ã mvá, Yōkóbũ ri Īsákã† ã mvá,
 Īsákã ri Ābūrámã ã mvá, Ābūrámã ri Térã ã
 mvá,
 Térã ri Nãhórã ã mvá,
³⁵ Nãhórã ri Sērúgã ã mvá,
 Sērúgã ri Réwũ ã mvá, Réwũ ri Pělégē ã mvá,
 Pělégē ri Ēbéré ã mvá, Ēbéré ri Sélã ã mvá,
³⁶ Sélã ri Kãyĩnã ã mvá, Kãyĩnã ri
 Ārĩpãkãsádã ã mvá,
 Ārĩpãkãsádã ri Sémē ã mvá, Sémē ri Núwã ã
 mvá,
 Núwã ri Lēmékē ã mvá,
³⁷ Lēmékē ri Mětūsélã ã mvá,
 Mětūsélã ri Ēnókã ã mvá, Ēnókã ri Yãrédē ã mvá,
 Yãrédē ri Mãhãlãlélĩ ã mvá, Mãhãlãlélĩ ri Kěnã ã
 mvá,
³⁸ Kěnã ã mvá, Ēnósã ã mvá, Ēnósã ri Sétē ã mvá,
 Sétē ri Ādãmã‡ ã mvá, Ādãmã ri, Múngú gbi Īri
 nĩ.

† **3:34 3:34** *Īsákã*: Īsákã ri mvá Múngú ní ezi Ābūrámã ní rĩ. 'Í
 lã Í'dóngárã 17-35. ‡ **3:38 3:38** *Ādãmã*: Ādãmã ri 'bá Múngú
 ní 'dó gbi drĩdrĩ rĩ. Īri étépi 'bá vũ drĩgē rĩ pi vé ni céré. Īrivé
 ũkú Évã ri éndrēpi 'bá vũ drĩgē rĩ pi vé ni céré. 'Í lã Í'dóngárã
 1-5.

4

Ädróko ũ'bĩ Yësũ ri
(Mātáyo 4:1-11; Mārákō 1:12-13)

¹ Yësũ kã ìfũú yĩ Yáridénĩ agásĩ, Índrí Uletere rĩ ní ìri ásúzá, Índrí Uletere rĩ ko ìri ě drĩ mužú ängũ ä'wí cínyáfã rú rĩ gé 'dãá,

² 'Dãlé ädróko* ũ'bĩ Yësũ ri ú'dú pũkú su. U'dú 'dĩ'bée agá, nya ngá äzi kuyé, ěbĩrĩ fũ ìri rá.

³ Ädróko rĩ ní 'yozú Yësũ ní kĩnĩ, “Mi dō Mvá Múngú vé ni, mí újá írã mvá 'dĩri ufuú pánga rú.”

⁴ Yësũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, “Sĩkĩ búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, “Bá ícó adrií ídri rú 'yéná änyāngā sĩ ku.’ ”

⁵ Ädróko rĩ ní ìri jizú tuzú ánga drĩgé urugégé 'dãá, ìri ní ängũ vũ drĩgé rĩ pi i'dazú ìri ní céré.

⁶ Ìri ní 'yozú Yësũ ní kĩnĩ, “Ma sē mi ängũ vũ drĩgé nõ'bée ru céré nĩ, ngá ũnyĩ be rĩ pi ärevú céré, ma sē mí ní, ä'diätäsĩyã sēkĩ kōpi kú má drĩgé, ma ícó sē 'bá má ní lēé rĩ ní rá.

⁷ Mí ũtĩ dō kũmũcí ma ìnjĩzú rá, ma ngá rĩ pi ärevú sē céré mí ní.”

⁸ Yësũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, “Sĩkĩ búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, ‘Lē mĩ ìnjĩ 'yéná Úpí Múngú mívé rĩ áyu, mĩ nga ìri ní ězí.’ ”

⁹ Ädróko rĩ ní Yësũ ri jizú mužú Yërusälémã gá 'dãá, ìri ní Yësũ ri jizú tuzú Jó Múngú vé rĩ drĩgé

* **4:2 4:2** Ädróko: Ädróko vé rú Sātánã 'i, ìri ämbúgu índrí ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gã tã Múngú vé ri 'dugá ngagá sĩ 'bũ gé 'dãlé. Múngú ídró ädróko ri índrí ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dãásĩ nĩ. 'Í lã I'dangará 12:7-9. **4:4 4:4** Dětörönómē 8:3 **4:8 4:8** Dětörönómē 6:13

urɔ 'dãá, ïri ní 'yozú kīnī, “Mi dō Mvã Múngú vé ni, 'í wa vūgã 'dãá.

10 ã'diãtãsiyã sīkí Búkū Múngú vé rī agã kīnī,
 “ ‘Múngú ri ívé mālãyíkã rī pi ïpē
 ímú mī ïzã ko rá,

11 kōpi mi ko ï drígé urɔ 'dígé,
 mī sī rí mī pá írã rú'bán gá ku.’ ”

12 Yēsũ ní újázú ãdróko rī ní kīnī, “Sīkí búkū Múngú vé rī agã kīnī, ‘Lē mī ũ'bī Úpí Múngú mívé rī ku.’ ”

13 ãdróko kã Yēsũ ri ũ'bī lètì be ãndiãndí tí, ïri ní Yēsũ ri kuzú kuú 'dãá, 'í íbì rí ïgōó ndō.

*Yēsũ í' dō ězi ngaá Gãlĩlayã gá
 (Mãtãyo 4:12-17; Mãrãkō 1:14-15)*

14 Yēsũ ní 'i újázú gōzú ãngũ Gãlĩlayã vé rī gé 'dãlé, Índrí Uleteré rī vé ũkpō ású ïri rá. Ìrivé tã ayi muzú ãngũ rī agãsi céré.

15 Yēsũ ri 'bán rī pi ímbã Jó Múngú ri Zizú rī pi† agãsi, 'bán rī pi ãrêvú céré íngúkí ïri rá.

*'Bã Nãzêrétã vé rī pi gãkí Yēsũ ri sī
 (Mãtãyo 13:53-58; Mãrãkō 6:1-6)*

4:11 4:11 Sãwúmã 91:11-12   4:12 4:12 Dêtõrõnomē 6:16
 † 4:15 4:15 Jó Múngú ri Zizú rī: Yãhũdĩ rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī pi kãrãkarã kũrũ rī pi agãsi ãndiãndí, kōpi ri ï úmú Búkū Múngú vé rī lã, ãzini kōpi ri Múngú ri ïnjĩ Ụ'dụ Sãbãtã vé rī gé.

16 Yēsũ ní 'i újázú gōzú vúlé Nāzērētã gá, vŭrã ìri ní mbazú rĩ gé 'dãá, ỳ'dù Sãbátã vé rĩ gé,‡ ìri ní 'dezú mužú Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá 'dãá, sũ ìri ní rií 'oó n̄jĩ rĩ t̄ni. Ìri ní ngazú ụrụ s̄i Búkũ Múngú vé rĩ lãzú.

17 Ì ní bŭkũ n̄b̄j̄ Ìsáyã vé rĩ í'dùzú s̄ezú dr̄i ni gé. Ìri ní bŭkũ rĩ z̄ìzú, ìsù vŭrã ì ní s̄i k̄in̄i,

18 “Ìndr̄i Uletere Úpí vé rĩ ású ma gí,

ã'diātāsīyã ìp̄e ma ímù

ù'dúkò múké rĩ ùlũú 'bá ngá ãkó rĩ pi ní.

Ìp̄e ma ímù 'bá ì ní ù'yĩ jó agá rĩ pi vé oṽngará ã tã ùlũú,

ãzini 'bá m̄i be ẹs̄i 'bá gí rĩ pi vé ãngũ ndrengará ã tã ùlũú,

'bá ì ní k̄opi ẽ dr̄i ọr̄ú rĩ pi ẽ ìsúkí rí dr̄iwãlã.

19 Lókí Úpí ní l̄ezú ẹs̄i múké 'bãzú 'bá rĩ pi ní rĩ ícò gí, ìp̄e ma ímù tã ni ùlũú.”

20 Yēsũ ní bŭkũ rĩ ỳp̄ìzú, ìri ní s̄ezú 'bá riipi bŭkũ rĩ ã tã mbaápi rĩ dr̄igé, ìri ní úrízú vŭgá. 'Bá Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá rĩ pi ãr̄evú céré 'bãkí m̄i rizú ìri ndrezú.

21 Kúru ìri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní k̄in̄i, “Búkũ Múngú vé má ní lãá, ìmi ní ȳi ãndrũ 'd̄iri, tã ni nga 'i f̄úú t̄i ni gé gí.”

22 'Bá rĩ pi ãr̄evú céré ngakí átá k̄in̄i, ìri múké, k̄opi ãyãkí tã ìri ní átá múké 'd̄iri s̄i rá, k̄opi ní

‡ 4:16 4:16 Ụ'dù Sãbátã vé rĩ: Ụ'dù 'd̄iri Yãhŭd̄i rĩ pi ní rizú uvuzú rĩ, ãzini k̄opi ní rizú Múngú ri zìzú rĩ. Yãhŭd̄i rĩ pi ri ỳ'dù 'd̄iri vé tã ígá k̄in̄i, Múngú gbi 'bũ pi vũ be n̄i, ãzini Múngú pa ì adringará t̄uḡer̄i rú rĩ agásí n̄i. Ụ'dù Sãbátã vé rĩ Yãhŭd̄i rĩ pi ri zì ỳ'dù ẹz̄ir̄i, 'bo K̄ẹl̄ik̄ò rĩ pi ri zì ỳ'dù áz̄iyá. 'Í lã Wŭngará 20:8-11; D̄et̄or̄onóm̄e 5:12-16. 4:19 4:19 Ìsáyã 61:1-2

rizú ĩ uzizú ĩ ãsámvú gé sī kīnī, “Mvá 'dĩri adri nyo Yōsépã mvòpì 'i kuyé?”

²³ Yēsũ ní 'yozú kòpì ní kīnī, “Ádarú ĩmi ímú átá má ní nāpí sī 'dīni, ‘Mì riipi āngũ ídrìpì rī, mí ídrì mī úlúngu! Tã 'bá ní yīí mí ní 'oó Kāpārānāúmã gá 'dãlé rī, lē mī 'o kpá mívé kūrú agá nōgó.’ ”

²⁴ Yēsũ ní gōzú 'yozú kīnī, “Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá rī dō nēbī, ĩnjīkí ĩri ĩrivé kūrú agá ku.

²⁵ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, ọtú lókí Ēlīyã rú rī pi kárakarã āngũ Īsērélē vé rī agá, ílì na ělì sī, yīígò 'dì kuyé, ẹbírì 'de ũnjí ũnjí āngũ rī agásí céré.

²⁶ 'Bo Múngú pē nēbī Ēlīyã ri muú ọwuzì Īsērélē vé rī pi vúgá kuyé, pē ĩri muú ọwúzìgòŠ adriipi kūrú Zārēfátã vé rī agá rī vúgá, āngũ Sídónã vé rī agá.

²⁷ Ọtú lókí nēbī Ēlísã* vé rī gé, 'bá ũfú† ní nyaá rī pi kárakarã āngũ Īsērélē vé rī agá 'dãá, 'bo 'bá ãzi ũfú ní deḡ rù'bá ni gé sī ni 'dãáyo, 'yéná ũfú rī de Nãmánã‡ Sírīyágú rī rù'bá gá sī.”

Š 4:26 4:26 Ọwúzìgò: Ọwúzìgò 'dĩri adri 'bá Īsērélē vé ni kuyé. 'Í lã 1 'Bãgú 17:1-24. * 4:27 4:27 Ēlísã: Ēlísã gò adrii nēbī Múngú vé ni Ēlīyã ã vúdřì gé. 'Í lã 1 'Bãgú 19; 2 'Bãgú 2-13. † 4:27 4:27 Ūfú: Tãimbì Mósè vé rī kīnī, 'bá ũfú ní nyaá rī ĩri ãzãvũ rú, ã'yīkí ĩri adrii 'bá Īsērélē vé rī pi ãsámvú gé ku. Lē dō drã rī ã de 'i rù'bá gá sī rá, ĩri mu 'i 'i'da átálágú rī endreḡi gé, átálágú rī ĩri ndre, ĩri 'yo drã rī de rù'bá ni gé sī gí. 'Í lã Lẹvítíkã 14:1-32. ‡ 4:27 4:27 Nãmánã: Nãmánã adri 'bá Īsērélē vé ni kuyé. 'Í lã 2 'Bãgú 5:1-27.

28 'Bá adri'bán Jó Múngú ri Zizú rĩ agá rĩ pi kã tã 'dĩri yìi, kòpi ã ẹsì ve ùnjí ùnjí.

29 Kòpi ní ungazú uru, kòpi ní ìri zezú mužú kùrú rĩ agásì àmvé. Kòpi jìkí ìri mužú ánga ì ní kùrú rĩ sizú rĩ drìgé 'dãá, kòpi lèkí kòdô ìri zee 'deé wìlìwìlì agá 'dãá.

30 'Bo Yèsù ní 'dezú mužú 'bá bítiriká rĩ pi àsámvú gé sǐ 'dìisǐ rá, ìri ní kòpi kuzú.

*Yèsù dro índrí ùnjí fũú ágó àzi drìgé sǐ
(Màrákò 1:21-28)*

31 Kúru Yèsù ní 'dezú mužú kùrú Kãpãrãnãumã vé rĩ gé, àngũ Gãliláyã vé rĩ agá, ri 'bá rĩ pi ímbá ọ'dù Sábátã vé rĩ gé.

32 'Bá rĩ pi àyãkí tã ìri ní ímbá rĩ sǐ rá, à'diãtãsiyã tã ìri ní átá rĩ ùkpò be.

33 Ọ'dù àlu, Yèsù kã adrii Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dãá, ágó àzi índrí ùnjí§ ní fií drì ní gé ní kpá 'dãá'dã, ágó rĩ ní trezú ọ'dúkò be uru 'dãá kǐnǐ,

34 “Á! Yèsù Nãzèrètãgú rĩ, ngá mí ní lèé 'bá vùgá rĩ à'di? Mí ímú 'dĩri 'bã 'dij? Á nǐ mi rá! Mí 'Bá Uletere Múngú vé ni.”

35 Yèsù ní trezú índrí ùnjí rĩ drìgé kǐnǐ, “Mí újǐ kíri. 'Í fũú ágó 'dĩri drìgé sǐ!” Índrí ùnjí rĩ ní ágó rĩ 'duzú a'bezú vùgá 'bá rĩ pi andregá 'dìgé, ìri ní ngazú kpuzú mužú, 'o ágó rĩ ùnjí kuyé.

36 'Bá rĩ pi céré àyãkí tã 'dĩri sǐ àyãyã, kòpi rikí ì uzij ì àsámvú gé sǐ kǐnǐ, “Tã ágó 'dĩri ní átá 'dĩri

---

§ 4:33 4:33 *Índrí ùnjí*: Ìri àndúru málãyíkã Múngú vé rĩ pi vé àzi 'bũ gé 'dãá, ñò tãjimbì Múngú vé rĩ, Sãtãnã ri kòpivé àmbúgú. Múngú idró kòpi 'bũ gé 'dãásì vùgá nõó, kòpi gòkí ufuú índrí ùnjí, kòpi ri 'bá rĩ pi ní ìzãngã sè vù drìgé nõgó. 'Í lã l'dangará 12:7-9.

íngóni? Ìri ri átá ùkpõ be, ìri ri 'yo índrí ùnjí rĩ pi ní, kòpi ã fùkí ãmvé 'bá rĩ pi drĩgé sĩ, kòpi nga fũ rá.”

³⁷ Yèsũ vé tã ayi mužú ãngũ 'dãri agásĩ céré.

*Yèsũ ídrí 'bá káràkará
(Mătáyo 8:14-17; Mǎrãkõ 1:29-34)*

³⁸ Yèsũ ní fũzú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ, ìri ní 'dezú mužú Sìmónã vé ãngá. Ca mužú ìsú Sìmónã ìdrèpì ri drã rú, rù'bá ni ko gbírílílí. 'Bá ãlu ãlu ní Yèsũ ri mǎzú kìnĩ, “Mí ídrí 'bá ní ùkú nòri fô!”

³⁹ Yèsũ ní 'i útrúzú ìnyinǎǎ ùkú rĩ vé gbóló gārã gá 'dǎá. Ìri ní 'yozú kìnĩ, drã rĩ ã nga ùkú rĩ drĩgé sĩ. Drã rĩ ní dezú ùkú rĩ rù'bá gá sĩ, koro ìri ní íngázú ọrù, ìri ní ìnyá á'dízú sèzú kòpi ní.

⁴⁰ Ọtù rĩ kǎ 'deé, 'bá rĩ pi ní ìvé 'bá drã be ãndíãndí rĩ pi ìjízú Yèsũ vúgá nòó, ìri ní drí 'bázú 'bá drã be 'dĩ'bée drĩgé sĩ ãlu ãlu céré, ìri ní kòpi ídrízú.

⁴¹ Índrí ùnjí rĩ pi ní ùkpúzú 'bá káràkará rĩ pi drĩgé sĩ, rikí útré ú'dúkó be ọrù 'dǎá kìnĩ, “Mí Mvǎ Múngú vé ni!” 'Bo Yèsũ ní trezú kòpi drĩgé kìnĩ, lě kòpi ã újíkí kírì, ã'diātāsīyā kòpi nīkí rá 'yozú kìnĩ, ìri Kúrísitõ 'i.

⁴² Ængũ rĩ kǎ ọwú, Yèsũ ní fũzú mužú vūrã 'bá ãkó ni gé. 'Bá rĩ pi ní 'dezú rizú ìri ndázú. Kòpi kǎ ìri ìsú, kòpi lěkí kòdô ìri ugaá ã mu ìlélé ku.

⁴³ 'Bo Yèsũ ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Lě mà ùlũ kpá ú'dúkó múké mǎlũngǎ Múngú vé rĩ ã tã mužú kūrù ọrùkò'bée agásĩ ìndĩ, ã'diātāsīyā ìpèkí ma èzì 'dĩri ngaá.”

44 Kúru Yēsũ ní écízú ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũzú mužú Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi agásĩ, ãngũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ céré.

5

'Bá Yēsũ ní 'dó zĩ drĩdrĩ ímú 'î pámvú ũbĩ rĩ pi

(Mátáyo 4:18-22; Mārākō 1:16-20)

1 Ú'dú ālu, Yēsũ kā rií tị Múngú vé rĩ ũlũú yĩĩ bālālã Gēnēsārētã* vé rĩ tị gé 'dãá, 'bá bĩtrĩká trakí ĩri ã gārã kúrũ, rikí tị Múngú vé rĩ yĩĩ.

2 Yēsũ ní kũlúmgbã ĩrĩ ndrezú yĩĩ bālālã rĩ tị gé 'dãá, 'bá ĩ'bĩ 'be'bánĩ pi kukí kũlúmgbã rĩ pi kú nĩ, kōpi ri ĩvé ímbá ũjĩ.

3 Yēsũ ní tuzú fizú kũlúmgbã Sĩmõnã vé rĩ agá. ĩri ní 'yozú Sĩmõnã ní ã ze kũlúmgbã rĩ fizú yĩĩ agalé rú mādã. ĩri ní kúru úrízú kũlúmgbã rĩ agá 'dãá, ĩri ní 'bá bĩtrĩká rĩ pi ímbázú.

4 Yēsũ kā átángá rĩ átá deę, ĩri ní 'yozú Sĩmõnã ní kĩnĩ, “Mí útrú kũlúmgbã rĩ mužú yĩĩ kuępi kuęu rĩ agá 'dãá, 'í 'be' ímbá rĩ 'deé ẹlĩ agá 'dãá, mi ĩ'bĩ uru kárakarã.”

5 Sĩmõnã ní újázú kĩnĩ, “Āmbúgú mávé rĩ, 'bá ũ'bĩkĩ kōdō ĩ'bĩ rĩ 'beé ĩnĩ be rã, 'bo 'bá ruķĩ ĩ'bĩ āluńani kuyé. 'Bo 'í 'yo dō 'dĩni, ma ícò ũ'bĩ đĩĩ rá.”

6 Kōpi kã ĩvé ímbá rĩ pi 'beé yĩĩ agá 'dãá, kōpi uruķĩ ĩ'bĩ kárakarã, sē ímbá rĩ pi lēkĩ uceé ãnĩ ucece.

* 5:1 5:1 Yĩĩ bālālã Gēnēsārētã: Yĩĩ bālālã Gēnēsārētã ri ĩ kpá zĩ Gālĩláyã.

7 Kôpi ní ì ògũpìi kùlúmgbà be rĩ pi ògúzú ìmúzú ì ìzã kozú. Ògũpìi kã ícá, kôpi u'dukí ì'bí rĩ pi ù'bãá kùlúmgbà ìrĩ ni pi agá tré tré, kùlúmgbà rĩ pi í'dókí rií tĩ yĩ ã ndúgè.

8 Sìmónã Pétèró kã tã 'dĩri ndreé 'dĩni, ìri ní kùmúci ùtĩzú Yèsù ẹndrẹti gé, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Úpí, 'í mụ mà jèlé gá 'dĩisĩ rá, mávé ùnjikányã ambamba.”

9 Sìmónã Pétèró pi 'bá adri'bée ìri be trụ rĩ pi be céré ãyãkí tã kôpi ní ì'bí uruzú 'dĩri sĩ ãyãyã.

10 Ìri ògũpìi Zèbèdáyò ẹnjipìi Yòkóbù pi Yūwánĩ be, ãyãkí kpá tã 'dĩri sĩ ãyãyã.

Yèsù ní 'yozú Sìmónã ní kĩnĩ, “Mí adri ùrĩ sĩ ku. Í'dózú àndrũ mụzú drĩdrĩ, ìmi ìmú 'bá ísè ìjĩ má ní, sũ ìmi ní ì'bí 'beé rĩ tịnì.”

11 Kúru kôpi ní ìvé kùlúmgbà rĩ pi jìzú mụzú yĩ tì gé 'dãá, kôpi kukí ìvé ngá rĩ pi àrèvú céré kú 'dìgè, kôpi 'dekí mụy Yèsù vú sĩ.

*Yèsù ídrí 'bá ùfú ní nyaá ni
(Mátáyo 8:1-4; Mārākō 1:40-45)*

12 Yèsù kã rií adrií kūrú ãzi agá 'dãá, ágó ãzi ùfú ní nyaá ni kã Yèsù ri ndreé, ìri ní kùmúci ùtĩzú, 'í drĩ sịzú vũgá Yèsù ẹndrẹti gé, ìri ní Yèsù ri mázú drĩ ìrĩ sĩ kĩnĩ, “Úpí, ícò dō rá, mì sè ùfú nōri ã dẹ mà rù'bá gá sĩ, mà rù'bá ẹ ícá rí ule.”

13 Yèsù ní 'í drĩ suzú ágó rĩ úlózú, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Á lè mi ídrí rá. Ùfú 'dĩri ã dẹ mì rù'bá gá sĩ rá!” Koro ùfú rĩ ní dẹzú ágó rĩ ã rù'bá gá sĩ.

14 Yèsù ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Lè mì lū tã 'dĩri 'bá ãzi ní ku, 'í mụ mi i'daá átálágú rĩ ẹndrẹti gé, 'í sè ngá ì ní zãá rọbọṅọ rú ni pi sũ tãimbì Mósè

vé rĩ ní 'yoó rĩ tịni, 'bá rĩ pi ã nĩkí rí 'yozú kını, ùfú rĩ de mì rú' 'bá gá sĩ gı.”

15 Kúru Yésũ vé tã ní ayizú mužú ãngũ rĩ pi agásĩ, 'bá bĩtrĩká ímúkí tã ĩri ní rií ímbá rĩ yĩ, ãzini ĩ ídri rí ĩ ĩvé drã agásĩ.

16 'Bo Yésũ ri 'i ëndiĩ mužú vũrã 'bá ãkó ni gé Múngú ri zĩ.

*Yésũ ídri 'bá pá be 'bêlé'béle ni
(Mátáyo 9:1-8; Mārākō 2:1-12)*

17 Ụ'dụ ãlu, Yésũ kã rií 'bá rĩ pi ímbá, Fārúsĩ† rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, ímúkí gúrú ãndiãndĩ ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ agá rĩ pi agásĩ, ãzini gúrú ãndiãndĩ ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ pi agásĩ, urukọ' 'bée íngákí kũrú Yẽrúsãlémã vé rĩ agá, kọpi rikí tã Yésũ ní ímbá rĩ yĩ. Úpí sã Yésũ ní ùkpō 'bá drã be rĩ pi ídrízú.

18 Āgō urukọ' 'bée í'dúkí ágó pá be 'bêlé'béle ni ímúzú pórōsĩ sĩ. Kọpi ỳ'bĩkí kōdō ùkpō sĩ, lėkí ágó rĩ jĩ mužú 'bãá Yésũ ëndrẹti gé jó agá 'dãá.

19 'Bá rĩ pi ní adrií bĩtrĩká rĩ sĩ, kọpi ndãkí ù'dũ tí, kọpi ní tuzú jó rĩ drĩgé 'dãá, kọpi ní jó rĩ ĩ drĩ ĩñanyãzú, kọpi ní ágó rĩ ísúzú ímúzú ĩrivé pórōsĩ rĩ be vũgá Yésũ ëndrẹti gé 'bá bĩtrĩká rĩ pi ãsãmvú gé nōó.

20 Yésũ kã 'bá 'dĩ' 'bée vé ẽ'yĩngará ndreé, ĩri ní 'yozú ágó pá be 'bêlé'béle rĩ ní kını, “Má ùndĩgó, á trũ mì mívé ùnjĩkãnyã agásĩ gı.”

† 5:17 5:17 Fārúsĩ: Fārúsĩ rĩ pi ngúlúmũ Yãhũdĩ rĩ pi vé tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ rú' 'bá tĩtĩ rĩ pi. Kọpi 'dukí índri rĩ pi vé tã, ãzini máláyíkã rĩ pi vé tã 'bãá tã ãmbúgú rú, kọpi ẽ'yĩkí rá 'yozú kını, 'bá ùdrã' 'bá gı rĩ pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lã Ẹzĩ 23:8.

21 Fãrúsĩ rĩ pi 'bá tãĩmbĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, rikí ũsũú ĩ ẹsĩ agá 'dǎlé kǐnĩ, "'Bá 'dĩri ã'di 'i Múngú ri ĩnjĩpi ku 'dĩri? Æ'di ri ícó 'bá trũ ũnjĩkãnyã agásĩ nĩ? Adri 'yẹnã Múngú ri 'bá trũ ũnjĩkãnyã agásĩ nĩ kuyé?"

22 Yẹsũ nĩ tã kọpi ní rií ũsũú rĩ rá, ĩri ní kọpi zizú kǐnĩ, "Ngá ĩmi ní rizú tã ũsũúú ĩmĩ ẹsĩ agá 'dĩni rĩ ã'di?"

23 Tã adriipi mũnyámunya rĩ íngõri? Mâ 'yo rí, "Trũkí mi mívé ũnjĩkãnyã agásĩ gí' 'dĩni? Dõku mâ 'yo, "Í nga uru ẹcĩ tuú'?"

24 'Bo á lẹ lúú ĩmi ní 'yozú kǐnĩ, ma 'Bá Mvã 'i,‡ ma ũkpõ be ũnjĩkãnyã trũzú vũ drĩgé nõgó." ĩri ní 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rĩ ní kǐnĩ, "'Í nga uru, 'í 'dụ mívé pórõsĩ, 'í mvi 'bẹtĩ."

25 Koro ágó rĩ ní íngázú kọpi ẹndrẹtĩ gé 'dĩgé, ĩri ní ívé pórõsĩ 'dụzú, ĩri ní 'dezú mụzú, ri Múngú ri íngú mụzú.

26 'Bá rĩ pi ãrěvú céré ãyākí tã 'dĩri sĩ ãyāyā, kọpi íngúkí Múngú ri rá. Ūrĩ ímvú kọpi rá, kọpi ní 'yozú kǐnĩ, "'Bá ndrekí tã ãyāzú ãyāyā ni ãndrũ gí."

Yẹsũ zĩ Lẹvĩ ri

27 Tã 'dĩri ã vudrĩ gé, Yẹsũ ní fũzú kũrú rĩ agásĩ, ĩri ní ágó ãzi mũfěngã umbe jezú rĩ u'duđupi ni ndrezú, rú ni Lẹvĩ§ 'i, úrí kuú ívé jó rizú mũfěngã umbe jezú rĩ u'dụzú 'bãgú ãmbúgú

‡ 5:24 5:24 *Bá Mvã*: Yẹsũ zĩ 'i 'Bá Mvã lũzú kǐnĩ, 'i Kúrísitõ 'i, 'i mǎlũngã rĩ rụ mụzú nyonyo. 'Í lã Dãnyélẹ 7:13-14. § 5:27 5:27 *Lẹvĩ*: Lẹvĩ vé rú ãzi rĩ Mátayo 'i. Mátayo gõ adrii 'bá Yẹsũ ã pámvú ùbĩpi ni.

Rómã vé rĩ ní rĩ agá. Yèsũ ní 'yozú ìri ní kìnĩ, “Mí ímú mà pámvú ùbĩ.”

²⁸ Lèvì ní ngá rĩ pi ãrèvú kuzú céré, ìri ní Yèsũ ã pámvú ùbĩzú mužú.

²⁹ Kúru Lèvì ní ùmù údézú ãmbúgú ívé ãngá 'dãá, ìri ní Yèsũ ri zizú ùmù rĩ gé, zì 'bá kárakarã mǔfēngã umbe jezú rĩ u'du' 'bá rĩ pi 'bá urukò' 'bée be ùmù rĩ gé 'dãá ìndĩ.

³⁰ 'Bo Fãrúšì rĩ pi 'bá tãimbì ímbá' 'bá rĩ pi be, rikí unuú 'bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní kìnĩ, “Ngá ìmi ní rizú ngá nyazú, ãzini ngá mvuzú 'bá mǔfēngã umbe jezú rĩ u'du' 'bá rĩ pi be, ãzini 'bá ùnjĩkãnyã 'o' 'bá rĩ pi be trú rĩ ã'di?”

³¹ Yèsũ ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Bá drã ãkó rĩ ndã 'bá ùjò sēepi ni ku, 'bá drã be rĩ, ìri 'bá ùjò sēepi rĩ ndã nĩ.

³² Má ímú 'bá tã 'o' 'bá pìri rĩ pi zìjì éšì újá kuyé, 'bo má ímú 'bá ùnjĩkãnyã 'o' 'bá rĩ pi zìjì, kòpi ã újákì éšì.”

Ãnyãngã a'bingará

(Mátáyo 9:14-17; Mǎrãkõ 2:18-22)

³³ Kòpi ní 'yozú Yèsũ ní kìnĩ, “Yũwánĩ vé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ri ì a'bi ngá nyangará sĩ rá, kòpi ri Múngú ri zì rá, ãzini 'bá Fãrúšì rĩ pi vé tã 'du' 'bá nga' 'bá rĩ pi kpá ri 'o' 'dini rá pírì, 'bo mívé 'bá mì pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ri ngá nya rá, ãzini ngá mvu rá ãsĩ?”

³⁴ Yèsũ ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Kèrégú òmúrúgò rĩ vé rĩ dõ drĩ ùmù ímú' 'bá òmúrúgò rĩ jengará gá rĩ pi ãsámvú gé anigé, ìmi ícò 'yo kèrégú rĩ vé ùmù rĩ pi ã a'bikì ì ngá nyangará sĩ 'dini rá?

35 'Bo sã ãzi ri ímụ 'dĩ'dĩ, kádõ ímụ ọmụrúgọ rĩ vé kẹrẹgú 'duy kọpi ãsámví gé sĩ, kúru ú'dú 'dãri gé, kọpi ímụ ì a'bi ngá nyangára sĩ."

36 Kúru Yẹsũ ní nãpí ãzi ùlũzú kọpi ní kĩnĩ, "'Bá ãzi ícọ bõngó ú'dí ní ìsĩ bõngó dẹ́pí gí ni vé úlẹ́ ícì ọzụyụ ãní ku. 'O dõ 'dínì, ìri sẹ bõngó ú'dí rĩ ãsĩ rá, bõngó ú'dí rĩ pi úmúkí ì bõngó ụkụ rĩ be ku.

37 'Bá ãzi ícọ vinyọ ì ní zoó ú'dí rú ni tǒ lã'bu ì ní ícì jǔrú rú ụkụ ni agá ku. 'Bá rĩ tǒ dõ vinyọ rĩ lã'bu ì ní ícì jǔrú rú ụkụ ni agá, jǔrú rĩ ãfĩ rá, ìri sẹ vinyọ rĩ dã vũgá, jǔrú rĩ gõ ábá rá.

38 Lẹ vinyọ ú'dí rĩ, ã dākí jǔrú ú'dí agá.

39 'Bá rĩ mvu dõ vinyọ draápi dradra rĩ gí, ícọ vinyọ ú'dí* rú draápi ku rĩ mvu ku, ìri 'yo, 'Vinyọ draápi dradra rĩ múké nĩ.' "

6

Fãrúsĩ rĩ pi zíkí Yẹsũ ri ụ'dú Sãbátã vé rĩ ã tã sĩ

(Mátáyo 12:1-8; Mārākō 2:23-28)

1 Ụ'dú ãlu Sãbátã sĩ, Yẹsũ pi rikí ẹlị́ mụzú ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be ọmvú ãnyá vé ni agásĩ, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ã ụrụkọ ní ãnyá rĩ pi ẹ drĩ ucezú anyizú cizú.

2 Fãrúsĩ rĩ pi ní Yẹsũ ri zizú kìnĩ, "'Bávẹ tãimbị kìnĩ, ã ngakí ẹzị ụ'dú Sãbátã vé rĩ gé ku pírí, ngá ìmi ní tãimbị rĩ ñǒzú, ãnyá ẹ drĩ ucezú anyizú cizú ụ'dú Sãbátã vé rĩ gé rĩ ã'di?"

* **5:39 5:39** *Vinyọ ú'dí:* Ụ'dúkọ múké Yẹsũ ní ímbá rĩ adri sụ vinyọ ú'dí rĩ tịni, tãimbị Mósẹ vé rĩ adri sụ vinyọ ụkụ rĩ tịni.

³ Yēsũ ní újázú kòpì ní kīnī, “Ìmi lākí tã 'bāgú Dāwúḍī ní 'oó ívé 'bá rī pi be sã ẹ̀bírì ní kòpì fuzú rī gé rī kuyé?”

⁴ 'Bāgú Dāwúḍī nga fíí Jó Múngú vé rī agá 'dāá, í'dú pánga ì ní údé 'bãá kuú Múngú ẹ̀ndrẹ̀tì gé tã be uletere 'yẹ̀ná atala rī pi ní ríí nyaá nī rī nyaá, sē ọ̀rukọ̀ ní nyaá ívé 'bá rī pi ní.”

⁵ Yēsũ ní kúru 'yozú kòpì ní kīnī, “Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ú'dú Sābátã vé rī* drìgẹ̀ ǎmbúgú nī.”

Yēsũ idrì ágọ̀ ǎzi drì be 'bèlè'béle ni ú'dú Sābátã vé rī gé

(Mātáyo 12:9-14; Mārākō 3:1-6)

⁶ Ú'dú Sābátã vé rī ǎzi gé, Yēsũ ní mužú fizú Jó Múngú rì Zìzú rī agá 'dāá, ìrì ní rizú 'bá rī pi ímbázú, ísú ágọ̀ ǎzi drì ẹ̀ndẹ̀pì be 'bèlè'béle ni jó rī agá 'dāá'dā.

⁷ Fārúsì rī pi 'bá tǎímbì ímbá'bá rī pi be, ríkí lẹ̀tì ndáá, ì tókí rí Yēsũ rì ǎní bēnī, kòpì tẹ̀kí nyo ríí Yēsũ rì ndrẹ́, dō tǎnà ìrì ágọ̀ 'ḍírì idrì ú'dú Sābátã vé rī gé rá.

⁸ 'Bo Yēsũ nī tã kòpì ní ríí ọ̀sùú rī rá, ìrì ní 'yozú ágọ̀ drì be 'bèlè'béle rī ní kīnī, “'Í nga ọ̀rù, mí ímú pá tuú 'bá rī pi ẹ̀ndrẹ̀tì gé 'ḍìgẹ̀.” Ágọ̀ rī ní íngázú ímúzá.

⁹ Yēsũ ní kúru 'yozú Fārúsì rī pi ní 'bá tǎímbì ímbá'bá rī be kīnī, “'Á lẹ̀ drì ìmi zìí, ngá ì ní lẹ́é ǎ

6:4 6:4 1 Sāmūlélē 21:1-6   * **6:5 6:5** Úpí ú'dú Sābátã vé rī: Yāhúḍī rī pi rì ú'dú Sābátã vé rī ígá kīnī, Múngú gbì ngá 'bù gé rī pi vū drìgẹ̀ rī pi be céré 'ḍu caá ú'dú ázìyá, kúru ìrì ní uvuzú ú'dú Sābátã vé rī gé. Múngú rì 'yẹ̀ná Úpí Sābátã vé ni, kúru Yēsũ kīnī, 'i Úpí Sābátã vé ni, kīnī 'i Múngú 'i. 'Í lā Wùngará 20:8-11.

'okí ú'dú Sābátã vé rĩ gé rĩ ã'di? ã 'okí tã múké yã, dõku ã 'okí tã ùnjí? Ë ídríkí 'bá rĩ pi yã, dõku ã ú'díkí 'bá rĩ pi?"

¹⁰ Yésũ ní 'bá rĩ pi úndrészú 'í gārã gá sī kúrũ, ïri ní 'yozú ágó rĩ ní kīnĩ, "Mí ùjũ mí drĩ." Ágó rĩ ní 'í drĩ ùjũzú. Ágó rĩ ã drĩ gō ícá múké.

¹¹ 'Bo 'bá tãimbĩ ímbá'bá rĩ pi Fārúsĩ rĩ pi be, kōpi ã 'a ve Yésũ ní ùnjí ùnjí. Kōpi 'bákí rií Yésũ ã tã líí, lészú ïri 'dizú drázú 'dĩísí rá.

*Yésũ ùpē 'bá áyúâyũ ni pi mụdrĩ drĩ ni ïrĩ
(Mátayo 10:1-4; Mārākō 3:13-19)*

¹² Ụ'dú āzi sī, Yésũ nga tuú muú írã drĩgé Múngú ri zĩ, zĩ Múngú ri 'dǎlé ïnĩ be rã.

¹³ ãngũ rĩ kã ówú, ïri ní ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nōlé, ùpē 'bá mụdrĩ drĩ ni ïrĩ adrií ívé 'bá áyúâyũ ni pi† rú.

¹⁴ 'Bá ïri ní ùpéé rĩ pi ã rú 'dĩ, Sĩmónã (ïri ní zĩ Pétēró rĩ 'i), édrĩpi ãndéréyã 'i, Yūwánĩ 'i, Yūwánĩ édrĩpi Yōkóbũ 'i, Pīlípũ 'i, Bātīlīmáyō 'i,‡

¹⁵ Mátayo 'i, Tórnã 'i, Yōkóbũ Āláfáyō mvópi 'i, Sĩmónã úvá 'bãápi 'bá ívé rĩ pi ã ísúkí rí drĩwālã rĩ 'i,

¹⁶ Yúdã§ Yōkóbũ mvópi 'i, āzini Yúdã Ísĩkārĩyótã gōopi Yésũ ã ùli 'beépi rĩ 'i.

† **6:13 6:13** *Bá áyúâyũ rĩ pi:* 'Bá áyúâyũ rĩ pi, Yésũ sē kōpi ní ùkpō, ri kōpi péé muú 'bá rĩ pi ímbá, índrĩ ùnjí rĩ pi údró, āzini tã āyázú āyāyã ni pi 'oó. ‡ **6:14 6:14** *Bātīlīmáyō:* Bātīlīmáyō ri í kpá zĩ Nātānāyélē 'i. 'Í lã Yūwánĩ 1:45. § **6:16 6:16** *Yúdã:* Yúdã ri í kpá zĩ Tādáyō 'i. 'Í lã Mátayo 10:3; Mārākō 3:18.

*Yésũ ímbá 'bá rĩ pi, āzini ídrí 'bá drã be rĩ pi
(Mātáyo 4:23-25)*

17 Yésũ pi ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kôpi kã ísî ímúzú írã drĩgé 'dãásĩ, kôpi ímúkí áwí adrií kuú āngũ kpãkpã ni gé. Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ā urukọ kárakarã tukí pá kuú 'dãá. Āzini 'bá bĩtríkã íngá'bá āngũ Yũdáyã vé rĩ gé, kũrú Yērúsálémã vé rĩ gé, kũrú Táyã vé rĩ gé, āzini kũrú Sídónã vé rĩ gé rĩ pi be úmúkí ĩ céré kuú 'dãá.

18 Kôpi ímúkí tã Yésũ tĩ gé rĩ yĩ, kôpi lēkí Yésũ ě ídrí ĩ. 'Bá ri'bá ĩzāngã nya'bá ídrí ũnjí rĩ pi drĩgé rĩ pi, Yésũ ídrí kôpi rá.

19 'Bá ālu ālu lē Yésũ ā rú'bá úló, ā'diātāsīyã ũkpō 'bá ídrízú rĩ íbí ĩfũu rú'bá ni gélésĩ, ídrí 'bá rĩ pi ārēvú céré.

*Tākiri āzini ĩzāngã
(Mātáyo 5:1-12)*

20 Yésũ ní 'i újázú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ndrezú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ,

“Īmi 'bá ngã ākó rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá,
ā'diātāsīyã mālũngã Múngú vé rĩ ímú adri
ĩmivé ni.

21 Īmi 'bá ěbĩrĩ ní rií fũú rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú
rá,

ā'diātāsīyã ĩmi ímú ngã ĩsú épízú āní rá.

Īmi 'bá ri'bá āá ngo'bée rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú
rá,

ā'diātāsīyã ĩmi ímú õgúngará gũ rá.

22 'Bá rĩ pi ndrekí dō ĩmi ũnjí,
kôpi gākí dō ĩmi sĩ, kôpi dō ri ĩmi u'da,

kõpi dõ ri ãmi rú 'yo ùnjí 'Bá Mvá vé tã sî,
 ãmi ãmú tãkíri ãsú rá.

23 “Ọtú kòpivé ẹtẹpíì 'okí nyo nẹbì rî pi 'dínì.
 Kúru tã 'dĩ'bée kãdõ ãmú ì 'oó, lẹ ãmi adrikí ãyĩkõ
 sî, ã'diãtãsiyã Múngú rì ãmú ãmi ùfě 'bũ gé 'dãlé
 rá.

24 “‘Bo ãzãngã rî úmvúlésî ãmú adri ãmivé ni, ãmi
 adri'bã ã'bú be ambamba 'dĩ'bée,
 ã'diãtãsiyã ãmi ãsúkí ãyĩkõ nyõókú drĩgé
 nõgó gí.

25 ãzãngã rî úmvúlésî ãmú adri ãmivé ni, ãmi 'bã
 adri'bée ãnyãngã be kárãkãrá 'dĩ'bée,
 ã'diãtãsiyã ãmi úmvúlésî ãmú adri ẹbírì sî.

ãzãngã rî úmvúlésî ãmú adri ãmivé ni, ãmi rì'bã
 ọgúngará gụ'bã 'dĩ'bée,
 ã'diãtãsiyã ãmi úmvúlésî ãmú ãzãngã ãsú,
 ãzini ãmi ãã ngo.

26 ãzãngã rî úmvúlésî ãmú adri ãmivé ni, ãmi 'bã
 ã ní ríi ãngúngú 'dĩ'bée,
 ã'diãtãsiyã ãmi ẹ'bípíì rikí nyo ọtú nẹbì ùnjó
 rú rî pi ãngú 'dĩri tìni.”

*Lẹ ãmi lẹkí ãmivé ari'ba rî pi lẹlẹ
 (Mãtãyo 5:38-48; 7:12a)*

27 “‘Bo ãmi rì'bã ma yì'bã 'dĩ'bée, á lẹ 'yoó ãmi
 ní 'dínì, lẹ ãmi lẹkí ãmivé ari'ba rî pi lẹlẹ, lẹ ãmi
 'okí tã múké 'bã ãmi ndre'bã ùnjí rî pi ní.

28 ãmi zíkí Múngú rì, ã sẹ rí tãkíri 'bã ãmi wã'bã
 rî pi ní, ãzini 'bã ãmi 'o'bã ùnjí rî pi ní.

29 'Bã ãzi sa dõ mî gbángírì, mí újã ãri ní ãzi rî,
 ã sa. 'Bã ãzi 'dụ dõ mívé bõngó akoóko rî, 'í sẹ
 ãri ní mívé bõngó ágã vé rî ãndĩ.

30 'Bá äzi zì dõ ngá mí vúgá, 'í sê ìri ní ngá ìri ní zì rĩ. 'Bá äzi 'dụ dõ ngá mívé ni, lē mí zì gõó vúlé ku.

31 Lē ìmi 'okí tã múké 'bá ụrụkọ'bée ní, sù ìmi ní lēé kọpi ã 'okí ìmi ní rĩ tịni.

32 “Ìmi lēkí dõ 'yéńá 'bá ìmi lē'bá rĩ pi áyu, Múńgú ri nyo ícọ ìmi ní tākiri sē rá? Ịsúzó 'bá ùńjìkányā 'o'bá rĩ pi lēkí kpá 'bá ì lē'bá rĩ pi ìndĩ.

33 Ìmi 'okí dõ tã múké rĩ 'yéńá 'bá ìmi 'o'bá múké rĩ pi ní, ìmi tākiri ịsú ینگóni? Ịsúzó 'bá ùńjìkányā 'o'bá rĩ pi ri ẹsị múké 'bá 'bá ì 'o'bá múké rĩ pi ní.

34 Ìmi dõ 'yéńá ri ngá sē mẹrị rú 'bá ícọ'bá mẹrị rĩ ùfē'bá rá rĩ pi ní, ngá múké ìmi ní ịsú 'a ni gé 'dĩgé rĩ ã'di? 'Bá ùńjìkányā 'o'bá rĩ pi kpá ri ngá sē 'bá ùńjìkányā 'o'bá rĩ pi ní mẹrị rú ìndĩ, ã'diātāsīyā kọpi ịsụkí kínĩ, ngá ì ní sēé rĩ, ì ícọ ùfē gō ì ní vúlé rá.

35 “Bo lē ìmi lēkí ìmivé ari'ba rĩ pi lēlē, lē ìmi 'okí kọpi múké. Lē ìmi sēkí mẹrị kọpi ní, lē ìmi 'bākí ẹsị 'yozú kínĩ, kọpi ã újákí ngá ìmi ní sēé mẹrị rú rĩ gõó vúlé 'dínì ku. Kúru ìmi ímụ ãndēma ịsú ãmbúgú. 'Bụ gé 'dālé, ìmi ímụ adri anji Múńgú Ụkpō 'Dípa vé ni, ã'diātāsīyā ìrivé ẹsị múké 'bá ọwō'dífō sē'bá ku rĩ pi ní, āzini 'bá ùńjìkányā 'o'bá rĩ pi ní.

36 Lē ìmí ẹsị ã adri ìdríkídri 'bá ụrụkọ'bée ní, sù ìmi Ẹtẹpị 'bụ gé rĩ ẽ ẹsị ní adri ìdríkídri ìmi ní rĩ tịni.

*Ã 'yokí 'bá äzi vé tã ùńjì ku
(Mātáyo 7:1-5)*

37 “Lê ìmi lìkí tã 'bá àzi drìgé ku, ã lìkí rí kpá tã ìmi drìgé ku. Lê ìmi 'yokí 'bá àzi ní ìri 'bá ùnjí 'díní ku, ã 'yokí rí kpá ìmi 'bá ùnjí ku. Lê ìmi trūkí 'bá urukọ'bée ìvé ùnjìkányã agásí rá, Múngú ã trū rí ìmi ìmivé ùnjìkányã agásí bēsīnī.

38 Ìmi sēkí dō ngá 'bá àzi ní, ì kpá újá sē ìmi ní àmbúgú. Ì ngá rī ù'bī ìmi ní àmbúgú, ì ùmīmī, ì ya, drī ni ri ayi vūgá sī, ì kúru dā ìmivé ngá agá. Ngá ìmi ní ngá ù'bīzú rī, ì kpá gō ngá ù'bī sē ìmi ní ànī.”

39 Yēsū gō 'bá rī pi ní nāpí àzi ùlúú kīnī, “Bá mī be ẹ̀sīpì gí rī nyo ícọ́ ọ̀gúpì mī be ẹ̀sīpì gí rī se mužú 'í vúgá sī rá? Kọ̀pì ícókí nyo u'deé ìrītrọ́ 'bú agá ku?

40 'Bá ì ní rīí ímbá rī ícọ́ 'bá ì ímbápi rī ndéé ku, 'bo ímbákí dō 'bá rī gí, ìri ímú adri sù 'bá 'ì ímbápi rī tīnī.”

41 “Mì ngá mādānjá 'deépi mí ọ̀gúpì mī gé rī ndre rá pírí, 'bo ngá 'deépi mí mī gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku àsī?

42 Mì ícọ́ 'yo mívé ùndī ní, 'í sē mà ìpě ngá 'deépi mí mī gé 'dīri àmvé, 'bo ngá 'deépi mí mī gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku àsī? Mì 'bá rīpì mī 'bāápi kú tã bē pìrì 'dīri, lē mī ìpě ngá 'deépi mí mī gé usegúgú 'dīri ùgbále, mí íbì rí ngá 'deépi mí ọ̀gúpì mī gé rī ìpěé ndō.

*Peṭi múké rī ì nī áamá ìrivé ù'a sī
(Mâtáyo 7:17-20; 12:34b-35)*

43 “Peṭi múké rī, ícọ́ 'aá ù'a be ùnjí ku, peṭi ùnjí rī, ícọ́ 'aá ù'a be múké ku.

44 Ì peṭi rī nī áamá ìrivé ù'a sī. 'Bá àzi ícọ́ peṭi ì ní zìí fìgì 'dīri vé ù'a ìtīí peṭi ùcékúcé be ní sígé

ku, dõku 'bá ãzi ícõ vinyõ vé ù'a ìtíi pẹti túngú ni sígè ku.

⁴⁵ 'Bá múké rĩ, ìri tã múké 'o, ã'diātāsīyā ìrivé ẹsì múké. 'Bá ùnjí rĩ, ìri tã ùnjí 'o, ã'diātāsīyā ìrivé ẹsì ùnjí. Átángá ìri ní átá rĩ, ìri íbí íngá ìri ẹsì agá.”

*Nāpí 'bá ìrĩ jó sị' bá rĩ pi vé rĩ
(Mātáyo 7:24-27)*

⁴⁶ Kúru Yésù ní 'yozú kīnĩ, “Ìmi ri ma zì ‘Úpí, Úpí’, tã má ní lūú ìmi ní rĩ, ìmi 'dụkí ngáá ku ãsĩ?

⁴⁷ 'Bá mávé tã yìpi rá, tã ni 'dụpí ngáápi rá rĩ,

⁴⁸ ìri adri sù 'bá jó sịpi írã drìgè, 'bù ni gaápi kuúpi vūgá 'dāá rĩ tịni. Yìi kã tịi jó rĩ ìmũlũú lée jó rĩ ayaá í'dé vūgá, jó rĩ árí kuyé, ã'diātāsīyā sịkí jó rĩ ùkpó ùkpó.

⁴⁹ 'Bo 'bá mávé tã yìpi rá, tã ni 'dụpí ngáápi ku rĩ, índré sù 'bá jó sịpi nyõókú agá, ndũú ni ã'bāápi ùkpó ùkpó kuyé rĩ tịni. Yìi kã tịi jó rĩ ìmũlũú, ze jó rĩ ùñõó í'dé vūgá.”

7

*Yésù ídrí ùgalaku rĩ vé átí' bá
(Mātáyo 8:5-13; Yūwánĩ 4:43-54)*

¹ Yésù kã tã 'dĩ'bée átá deẹ 'bá rĩ pi ní gí, ìri ní 'dezú mužú Kāpārānāúmā gá.

² Kũrú rĩ agá 'dãá, ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ* vé ãtí'bá ĩri ní lée ambamba rĩ, drã ru ĩri ũnji ũnji, lē drãádrã.

³ Ũgalaku rĩ kã Yēsũ vé tã yĩ, ĩri ní 'bá ambugu Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ pi ã ʊrũkọ pēzú mužú Yēsũ ri zizú, ē imú rí ívé ãtí'bágú rĩ ídrí.

⁴ Kọpi kã caá Yēsũ vúgá 'dãá, kọpi ní Yēsũ ri mǎzú kínĩ, “Ãngáráwá ãmbúgú rĩ, ĩri 'bá múké, lē mĩ imú ĩrivé ãtí'bá drã ní ruų rĩ ídrí,

⁵ ã'diãtãsiyã ãngáráwá rĩ lē 'bávé 'bá rĩ pi ambamba, si 'bá ní Jó Múngú ri Zizú ni.”

⁶ Kúru Yēsũ ní 'dezú mužú kọpi be trũ.

Kọpi kã caá ĩnyinjá 'dãá, ãngáráwá rĩ pi vé ãmbúgú rĩ ní ívé ũndĩ ʊrũkọ'bée pēzú mužú Yēsũ vúgá 'dãá, kọpi ní ãngáráwá rĩ vé átángá ũlũzú Yēsũ ní kínĩ, “Úpí, mĩ iza mĩ sã imúzú mávé ãngá nõó ku, ã'diãtãsiyã 'í ndē ma ãmbũgũ sĩ rá, mĩ ícó imú mávé ãngá nõó ku.

⁷ Á mu mí vúgá 'dĩlé kuyé, ã'diãtãsiyã 'í ndē ma ãmbũgũ sĩ rá. Lē mĩ átá átángá rĩ, mávé ãtí'bá rĩ ícó ídrí rá.

⁸ ãngáráwá ʊrũkọ'bée anigé má drĩlé gá, kọpi má ní tãimbĩ sē nĩ, ãngáráwá ʊrũkọ'bée anigé mã pálé gá, ma kọpi ní tãimbĩ sē nĩ. Ma ícó 'yo ãlu ni ní, “Í mu,’ ĩri mu rá. Ma ícó 'yo ãzi ni ní, ‘Mĩ imú,’ ĩri imú rá. Ma ícó 'yo mávé ãtí'bá rĩ ní, ‘Í 'o 'díní,’ ĩri tã rĩ 'o rá.”

⁹ Yēsũ kã tã ĩ ní ũlũú 'í ní 'dĩri yĩ, sē ĩri ní ãyãngará, ĩri ní 'i újázú 'bá bĩtrĩká mu' 'bá 'ĩ vudrĩ

---

* **7:2 7:2** Ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri ãngáráwá mũdũrũlũ ãlu rĩ pi ē drĩ kọpi ni.

gé sī rī pi vúgálé, ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Īsērélē agá nōgó, má ĩsú drī 'bá āzi ẽ'yīngará be ũkpó ũkpó sū ágó 'dīri vé rī tīnī kuyé!”

¹⁰ Āgō ĩ ní pēé 'dā'bée kâ ĩ újá gōó 'bētī 'dāá, kôpi cakí ĩsú āngaráwá rī vé ātī'bá rī ídrí gí.

Yēsū ídrí ọwúzígó āzi vé mvá ágó drāápi gí ni

¹¹ Tã 'dīri ā vūdrī gé, koro Yēsū ní 'dezú mužú kūrú Nāinī vé rī gé, 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi 'bá bītríká rī pi be 'dekí mužú ĩri ā vūdrī gé sī ĩndī.

¹² Kôpi kâ caá ĩnyinǎ kūrú rī vé kĕétílé gá 'dāá, kôpi ndrekí 'bá rī pi ri ọwúzígó rī vé mvá ālukúta drāápi gí rī vé āvū 'dụ mužú. 'Bá bītríká 'dekí mužú ũkú rī vúgá sī ĩndī.

¹³ Úpí Yēsū kâ ọwúzígó rī ndreé, ĩzāngā fi ẹsị ni agá, ĩri ní 'yozú kīnī, “Í ngo ku.”

¹⁴ Yēsū ní á'ya āvū rī 'dụzú rī úlózú, 'bá āvū 'dụ'bá rī pi ní pá tuzú. Yēsū ní 'yozú kīnī, “Kĕřimvá 'dīri, 'í nga ụrụ.”

¹⁵ Āvū rī ní íngázú úrízú ụrụ sī, ĩri ní í'dózú átázú, Yēsū ní ĩri sēzú gōzú ẹndrẹpi vúgá 'dāá.

¹⁶ 'Bá rī pi ārěvú céré rukí tã Yēsū ní 'oó 'dīri rá, sē kôpi íngúkí Múngú ri rá. Kôpi kīnī, “Nĕbī āmbúgú ĩfū 'bá āsámvú gé gí. Múngú ímụ ívé 'bá rī pi ẽ ĩzā kongará gá.”

¹⁷ Tã Yēsū ní 'oó 'dīri ayi mužú āngū Yūdáyā vé rī agásī, āzini āngū jĕlé gá sī rī pi agásī céré.

*Yēsū pi vé tã Yūwánī Bātízīmū sĕepi rī be rī
(Mátáyo 11:1-19)*

¹⁸ Yūwánī Bātízīmū sĕepi rī vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ní tã Yēsū ní 'oó rī pi ũlüzú Yūwánī

ní cére. Kúru Yūwánĩ ní ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú ãĩ, rĩ,

19 ãĩ ní kôpi pëzú mužú Úpí ri zizú kĩnĩ, “Mi 'bá ã ní 'yoó kínĩ, ãĩ ímú 'dĩ'dĩ rĩ 'i, dôku 'bá 'bá ní rií ũtëé rĩ ãĩ túngú?”

20 Yūwánĩ vé 'bá ãĩ ã pámvú ũbĩ'bá ãĩ 'dĩ'bée kã caá Yësũ vúgã 'dãã, kôpi ní 'yozú Yësũ ní kínĩ, “Yūwánĩ Bãtízĩmũ sãepi rĩ ãĩ 'bã ímú mi zĩ, 'Mi 'bá ã ní 'yoó kínĩ, ãĩ ímú 'dĩ'dĩ rĩ 'i, dôku 'bá 'bá ní rií ũtëé rĩ ãĩ túngú?” ”

21 Sã 'dãri gé, Yësũ ídrí 'bá drã be ãndĩãndĩ ni pi, 'bá índrĩ ũnjĩ be ni pi kárãkãrã, zĩ 'bã kárãkãrã mĩ be ëšĩ'bã gĩ ni pi ã mĩ ãngũ ndreé rá.

22 Kúru Yësũ ní újãzú 'bã Yūwánĩ vé áyúãyũ rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi mvikĩ gõó Yūwánĩ vúgã 'dãã, ãĩ ũlũkĩ ãĩ ní tã ãĩ ní ndreé ãĩ mĩ sĩ, ãzini ãĩ ní yĩ ãĩ bí sĩ rĩ. 'Bã mĩ ãkó rĩ pi nóni ãngũ ndreé rá, 'bã bãtrã rú rĩ pi ngakĩ ëçĩ tuú rá, 'bã ũfú ní nyaã rĩ pi ã rú'bã ícãkĩ cére ule rá, 'bã bí be ëšĩ'bã gĩ rĩ pi ã bí zĩ 'i tã yĩ rá, 'bã ũdrã'bã gĩ rĩ pi íngãkĩ gõó ídrĩ rú rá, ãzini ã nóni ri ú'dũkó múké Múngú vé rĩ ũlũ 'bã ngã ãkó rĩ pi ní.

23 ãĩ lũkĩ Yūwánĩ ní 'yozú kínĩ, tã má ní 'oó, ãzini tã má ní 'yoó rĩ, 'bã rĩ gã dô ma kuyé, Múngú ri ãĩ ní tãkĩri sã rá.”

24 Yūwánĩ vé 'bã áyúãyũ rĩ pi kã 'deé mužú gĩ, Yësũ ní 'dózú Yūwánĩ vé tã átãzú 'bã bítrĩkã rĩ pi ní kĩnĩ, “Ngã ãĩ ní mužú ndreé ãngũ ã'wĩ cinyáfã rú rĩ agã 'dãã rĩ ã'di? ãĩ mvikĩ 'bã ũkpõ ãkó sũ ãzĩrĩkõ ũlĩ ní rií úvĩ rĩ tĩnĩ ni ndreé?”

25 Dõ 'dĩni kuyé, ngá ĩmi ní mụ́ú ndree rĩ ã'di? ĩmi mụ́kí ágó bõngó suúpi ũnyĩ be ni ndree? 'Bá bõngó ãjē be ni pi su'ba rĩ pi, kọpi ã'bú be ambamba, kọpi ri adri vūrã 'bāgú ní rizú adrizú rĩ gé.

26 'Bo ngá ĩmi ní mụ́ú ndree ãngũ ã'wí cinyáfã rú rĩ agá 'dǎá rĩ ã'di? ĩmi mụ́kí nẹbĩ ndree? Ē, á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá ĩmi ní mụ́ú ndree 'dāri ndē nẹbĩ rĩ pi rá.

27 'Bá 'dĩri Yūwánĩ 'i, sīkí ĩrivé tā Búkū Múngú vé rĩ agá kīnĩ:

“ ‘Ma mávé 'bá áyúáyũ ni pē mụ́zú mí ní drĩdrĩ, ĩri mu mí ní lẹtị údé.’

28 Á lē lūú ĩmi ní kīnĩ, 'bá ũkú ní tị rĩ pi āsámví gé, 'bá āzi Yūwánĩ ri ndēepi āmbūgũ sī ni ālujánĩ 'dǎáyo. 'Bo 'bá mǎlūngǎ Múngú vé rĩ agá 'dǎá ụdũmbítǎ rú rĩ, ndē Yūwánĩ ri āmbūgũ sī rá.”

29 'Bá rĩ pi ārēvú céré, 'bá mǔfēngǎ umbe jezú rĩ u'du'ba rĩ pi be, kọpi kǎ tā Yēsũ ní átá 'dĩri yĩ, kọpi ẹ'yĩkí rá 'yozú kīnĩ, tā Múngú vé 'oó rĩ, ĩri pịrị, ã'diātāsīyǎ Yūwánĩ sē ĩ ní bātízīmũ nĩ.

30 'Bo Fārúsĩ rĩ pi, 'bá ĩ ní ímbá tǎimbị Mósē vé rĩ nĩ'ba múké múké rĩ pi be, gǎkí tā Múngú ní lēé kọpi ã 'okí rĩ sī, ã'diātāsīyǎ kọpi lēkí Yūwánĩ ã sē ĩ ní bātízīmũ ku.

31 Yēsũ ní gōzú 'yozú kīnĩ, “Mǎ ụ'bị rí úyú lókí nōri vé rĩ pi ngá íngóni ni sī? Kọpi adrikí sũ ngá íngóni ni tịni?”

32 Kọpi adrikí sũ anjina ĩ úmú'ba áví áví'bée jōkōnĩ agá rĩ pi tịni, kọpi ri 'yo,

“ ‘Bá cokí ìmi ní kũ'dí,
 'bo ìmi tukí úngó kuyé,
 'Bá ngokí úngó ãvũ vé ni,
 'bo ìmi ngokí áá kuyé.’

³³ ã'diãtãsiyã Yũwãní Bãtízĩmũ sãépi rĩ ímú, nya pánga kuyé, ãzini mvu vinyõ kuyé, 'bo ìmi kínĩ, 'Índrí ùnjĩ fi drĩ ni gé gí.’

³⁴ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú, á nya ngá rá, ãzini á mvu ngá rá, ìmi kínĩ, 'Ma ri ngá nya ambamba, ãzini ma ri ìmẽrẽ ambamba, ma ùndĩ 'bá mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du'bánĩ rĩ pi vé ni, ãzini 'bá ùnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi vé ni.’

³⁵ Tã 'bá úmĩ be rĩ ní ngaá rĩ ìri lũ 'yozú kínĩ tã ìri ní 'oó rĩ pĩrĩ.”

Ūkú ùnjĩkãnyã be rĩ dã ùdu Yēsũ ã pá gá

³⁶ Fãrúsĩgú ãzi zĩ Yēsũ ri mvu ínyá nyaá ívé ãngá, kúru Yēsũ ní 'dezú mvuzú ágó rĩ vé ãngá 'dãá, kôpi ní úrízú vũgá ínyá rĩ ã nyangará gá.

³⁷ Ūkú ãzi ùnjĩkãnyã be ni kũrú 'dãri agá, ūkú rĩ kã yĩ kínĩ, Yēsũ ri ínyá nya Fãrúsĩgú rĩ vé ãngá 'dãá'dã, ìri ní ùdu ãjẽ be ãmbúgu ni ìjízú mãlãngĩ agá,

³⁸ ìri ní ímúzú pá tuzú Yēsũ ã úgóró gá, ìri ní kũmúci ùtízú Yēsũ ã pá gálésĩ, ìri ní rizú ngozú, ìrivé mũĩndrẽ ri u'deé Yēsũ ã pá gá. Kúru ìri ní mũĩndrẽ rĩ ìnizú 'î drĩ'bĩ sĩ, ìri ní Yēsũ ã pá undruzú, ìri ní ùdu ngũúpi ndrĩndrĩ ni dãzú Yēsũ ã pá gá.

³⁹ Fãrúsĩgú Yēsũ ri zĩpi rĩ kã tã 'dĩri ndreé, ri ũsũ 'í ẽsĩ agá 'dãlé kĩnĩ, “Ágó 'dĩri dõ nẽbĩ, ícõ

té nǚ́ á má 'yozú kǐnǐ, ũkú ríipi drǐ 'bãápi 'î rú' bá gá 'dĩri, ïri 'bá ũnjĩkãnyã be ni ku?"

40 Yésũ ní 'yozú Fãrúsĩgú rĩ ní kǐnǐ, "Sĩmónã, á lě mí ní tã ãzi lũú 'dĩ."

Sĩmónã ní ẹ'yǐzú kǐnǐ, "Ímbápi, mi ícó tã rĩ lũ má ní rá."

41 Yésũ ní 'yozú ïri ní kǐnǐ, "Ágó ãzi sě mũfěngã 'bá ïrĩ pi ní mẹrǐ rú. Sě ágó ãzi rĩ ní mũfěngã fifí ẹnjĩpi ẹnjĩnǐ mũdũrũlũ tǔwú, sě ãzi rĩ ní mũfěngã fifí ẹnjĩpi ẹnjĩnǐ† pũkú tǔwú.

42 Ágõ ïrĩ 'dĩ'bée ndãkí ũ'dũ tí mẹrǐ 'dĩ'bée ũfězú. Mẹrǐ 'dĩpa kã ndree 'dĩni, gõ mũfěngã rĩ vé tã oyũú 'í ẹsǐ agásĩ rá. 'Bá ïrĩ 'dĩ'bée pi ãsãmvú gé, 'bá mẹrǐ 'dĩpa rĩ lěepi agaápi rá rĩ íngõri?"

43 Sĩmónã ní újázú kǐnǐ, "Má ígá 'bá mẹrǐ 'dujúpi ãmbúgú rĩ 'i."

Yésũ ní 'yozú ïri ní kǐnǐ, "Tã mí ní újá 'dĩri pĩri."

44 Kúru Yésũ ní 'i újázú ũkú rĩ ndrezú, ïri ní 'yozú Sĩmónã ní kǐnǐ, "Í ndre drĩ ũkú 'dĩri ká, má ní ícázú mívé ãngá nǔgó rĩ gé, 'í sě má ní yǐi pá ũjǐzú ni kuyé, 'bo ũkú nǔri ũjĩ má pá mĩndrẹ 'í mǐ gé rĩ sǐ, ïnǐ mâ pá 'î drĩ'bí sǐ.

45 Mí u'de ma ẹzĩ bẹdrĩ sǐ kuyé, 'bo sã má ní ífízú nǔgó rĩ gé, ũkú rĩ ri mâ pá ndrúú, ku ndrungára ni kuyé.

46 'Í dã ũdu má drĩgé kuyé, 'bo ũkú rĩ ũdã ũdu ngũjúpi ndrĩndrĩ rĩ má pá gá nĩ.

† 7:41 7:41 Mũfěngã fifí ẹnjĩpi ẹnjĩnǐ rĩ: 'Bá rĩ nga dõ ẹzĩ ú'dú ãlu, ï 'bá rĩ ũfě mũfěngã fifí ẹnjĩpi ẹnjĩnǐ ãlu ni sǐ.

47 Kúru á lě 'yoó mí ní 'díni, ùnjĩkãnyã ùkú rĩ ní 'oó kárakarã 'dĩ'bée, á trũ ìri gí, ã'diãtãsiyã lě ma ambamba. 'Bo 'bã ì ní ìrivé ùnjĩkãnyã trũú cére kuyé rĩ, ìrivé lěngará mãdãḡá."

48 Kúru Yēsũ ní 'yozú ùkú rĩ ní kĩnĩ, "Á trũ mi mívé ùnjĩkãnyã agásĩ gí."

49 Ụmụ rĩ pi ní rizú átázú ì ãsámvú gé sĩ kìnĩ, "'Bã 'dĩri ụsụ 'i ã'di 'i ícópì ùnjĩkãnyã trũúpi rá ni?"

50 Yēsũ ní 'yozú ùkú rĩ ní kĩnĩ, "Mívé ẹ'yĩngará ídrí mi gí, 'í mụ, tãkírì ã adri mí be."

8

Ūkú mụ'bã Yēsũ be trũ rĩ pi

1 Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, Yēsũ ri ẹcì mụzú kũrú rĩ pi agásĩ, gúrú rĩ pi agásĩ, ri ụ'dúkò múké mãlũngã Múngú vé rĩ ã tã ùlũú 'bã rĩ pi ní. Ìrivé 'bã áyúãyũ mụdrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi rikí ẹcì ìri be trũ.

2 Ūkú ụrụkọ ìri ní índrì ùnjì údró kòpi drĩgé sĩ, ãzini ùkú ụrụkọ ìri ní ídrì drã ãndiãndì agásĩ rĩ pi, kòpi rikí kpá ẹcì ìri be trũ, ùkú ãzi rĩ ã rụ Mãríyã Mãgãdělénã 'i, ùkú 'dĩri ọtụ Yēsũ ní índrì ùnjì ẹzĩrĩ rĩ pi droó fũú drĩ ni gé sĩ rĩ 'i,

3 ãzi rĩ vé rụ Jũwãnã 'i, ìri Kúzã vé ùkú, Kúzã ri 'bã riipi Ēródě vé ngã 'bẹtì agã rĩ pi vé tã mbaápi rĩ, ãzi rĩ ã rụ Sũzãnã 'i, ùkú ụrụkọ kárakarã ni pi be. Ūkú 'dĩ'bée ri ngã ìvé rĩ pi sē Yēsũ pi ẽ ìzã kózú ívé 'bã 'i pámvú ùbĩ'bã rĩ pi be.

*Nãpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ
(Mãtãyo 13:1-9; Mãrãkõ 4:1-9)*

4 Ú'dú ãlu, 'bá bĩtrĩká ímúkí ĩ úmú Yēsũ ã gārã gá, kòpi íbíkí ímú kũrú ãndĩandĩ ni pi gélésĩ, Yēsũ ní kòpi ní nãpí 'dĩri ùlũzú kĩnĩ,

5 “Ágó ãzi ómvú be ni mu úri rií ívé ómvú agá, ágó rĩ kã úri rĩ rií, úri rĩ pi ã urukọ u'dekí lẹti drĩgé, 'bá rĩ pi rikí utuú pá sĩ, ãrĩná rĩ pi tekí kòpi rá.

6 Úri rĩ pi ã urukọ u'dekí nyõókú írã drĩgé ni agá, kòpi kã ĩfũú, kòpi 'wikí rá, ã'diātāsīyã yĩ nyõókú rĩ agá 'dãáyo.

7 Úri rĩ pi ã urukọ u'dekí ùcékúcé ãsámví gé, ùcékúcé rĩ du kòpi be trú, õzũ úri ĩfũ 'bá du 'bá rĩ pi rá.

8 Úri rĩ pi ã urukọ u'dekí nyõókú múké ni agá, kòpi ĩfũkí dujú rá, ãlu rĩ 'a caá mũdũrũlũ ãlu.”

Yēsũ kã nãpí rĩ ùlũú deḡ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Bá bĩ be rĩ, ã yì 'í ní tã 'dĩri.”

Nãpí rĩ vé ífifi

(Mátáyo 13:10-17; Mārākō 4:10-12)

9 Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní ĩri zizú kĩnĩ, nãpí 'dĩri vé ífifi íngóni.

10 ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Sēkí ĩmi ní úmĩ mālũngã Múngú vé ĩ ní ùzũú kuú mũdũmũdũ rú rĩ vé tã nĩzú ámázú rĩ rá, 'bo ma tã rĩ átá 'bá urukọ'bée ní nãpí sĩ, lũzú kĩnĩ,

“ 'Kòpi ãngũ ndre rá, 'bo kòpi ámákí ngá rĩ ndree ku,

kòpi tã rĩ yì rá, 'bo tã rĩ fi kòpi drĩgé ku.’

Yēsũ ùlũ nãpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ

(Mátáyo 13:18-23; Mārākō 4:13-20)

11 “Nãpí rĩ vé ífífí 'díní, úri rĩ tị Múngú vé rĩ.

12 Úri u'de'bán lètị drĩgé rĩ pi, Ìri 'bán Múngú vé tị yì'bán rá rĩ pi, 'bo ãdróko rì ímú tị Múngú vé rĩ 'du kòpi ã ẹsì agásì rá, kòpi ã ẹ'yìkí rí ku, ãzini kòpi ã ịsúkí rí ídrínghára ku.

13 Úri u'de'bán nyòókú írà drĩgé rĩ agá rĩ pi, Ìri 'bán tị Múngú vé rĩ yì'bán, ẹ'yì'bán ãyìkò sǐ rĩ pi, 'bo kòpi ã úlá fi vūghá 'dǎá kuyé, kòpi ẹ'yì lókínghá be mǎdǎ, 'bo tǎ ũkpó ũkpó kádò kòpi ịsú, kòpi ẹ'yìghára rĩ ku rá.

14 Úri u'de'bán ũcékúcé ãsámvú ghé rĩ pi, Ìri 'bán tị Múngú vé rĩ yì'bán rá rĩ pi, 'bo ìzǎnghá nyòókú nòri vé rĩ, ã'bú nyòókú nòri vé rĩ, ãzini ãyìkò nyòókú nòri vé rĩ sē kòpi adri ũ'a ãkó.

15 'Bo úri u'de'bán nyòókú múké rĩ agá rĩ pi, Ìri 'bán adri'bán tǎ be múké, ãzini ẹsì be múké rĩ pi, kòpi tị Múngú vé rĩ yì rá, kòpi tǎ ni 'du nghá rá, kòpi 'a ũ'a be múké.

Nãpí lámbán vé rĩ
(Mǎrákò 4:21-25)

16 “‘Bán ãzi ícò lámbán 'yũú, drĩ ni ụpǐ ãdrí sǐ cí ku, dõku ícò lámbán rĩ suú ghòlò ã ndúghé ku. Ìri lámbán rĩ 'bán mǐsá drĩghé, 'bán ífí'bán jó agá rĩ pi ã ndrekí rí ãnghũ ãní bēnǐ.

17 Nghá ãrēvú céré ì ní zǔpú kuú mǔdũmǔdũ rú rĩ ì ímú i'da ãnghũ ule ghá, nghá ãzi 'i zǔpú ì ní ícò nǐ ku ni 'dǎáyo.

18 Ìmi ndrekí múké, lē ìmi 'bǎkí bǐ tǎ rĩ yìzú. 'Bán ghá* be rĩ, ì Ìri ní ãzi ni sē ãmbúghú, 'bán ghá

* **8:18 8:18** Nghá: Nghá Yēsũ ní tǎ ni átá 'dĩri, Ìri úmǐ tǎ Múngú vé rĩ nǐzú rĩ.

ãkó rĩ, ã ũsũ dõ 'yozú kìnĩ, 'i ngá be drãããsiyã, ï ngá ãrivé 'dĩri 'dụ rá.”

*Yēsũ éndrèpì pi édrípìi be
(Mâtáyo 12:46-50; Mārākō 3:31-35)*

¹⁹ Vùdrĩ ni gé, Yēsũ éndrèpì pi ímúkí édrípìi be Yēsũ ri ndreé, 'bo kòpi ndākí ũ'dũ tí fizú cazú Ìri vùgá 'dãá, ã'diãtãsiyã 'bá rĩ pi gaki ambamba.

²⁰ 'Bá ãzi ní lüzú Yēsũ ní kìnĩ, “Mí éndrèpì pi mí édrípìi be tukí pá kuú ãmvé 'dãá'dã, kòpi lèkí mi ndreé.”

²¹ Yēsũ ní 'yozú kìnĩ, “'Bá Múngú vé tì yì'bá rá, tã ni 'dụ'bá nga'bá rá rĩ pi, kòpi mávé éndrèpì, ãzini mávé édrípìi.”

*Yēsũ uga ũlí vùpì ùkpō be rĩ
(Mâtáyo 8:23-27; Mārākō 4:35-41)*

²² Ụ'dụ ãlu, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kìnĩ, “'Bã zokí mụyú yìi bãlãlã rĩ agásĩ álé 'dãá.” Kúru kòpi ní tuzú kúlúmgbã agá, kòpi ní 'dezú mụzú.

²³ Kòpi kã rii zoó mụzú, Yēsũ ní ụ'dụ kozú. Kúru ũlí vùpì ùkpō be ni ní íngázú vüzú yìi bãlãlã rĩ drìgé sĩ, yìi ní írízú tìzú kúlúmgbã rĩ agá 'dãá, sē kúlúmgbã rĩ lē tĩi ãní yìi ã ndúgé.

²⁴ Yēsũ vé 'bá Ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní Ìri aruzú 'yozú Ìri ní kìnĩ, “Úpí, Úpí, 'bã ri tĩ yìi ã ndúgé!”

Yēsũ ní ngazú uru sĩ, Ìri ní trezú ũlí rĩ drìgé, ãzini yìi úvapi ngũyá ngũyá rĩ drìgé, ũlí vùpì ùkpō be rĩ ní pá tuzú.

²⁵ Yēsũ ní ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi zìzú kìnĩ, “Ìmi ẹ'yìngará ãkó ãsĩ?”

Ūrĩ fu kôpi, tã 'dĩri sê kôpi ní ãyãngará, ógúpì ní ógúpì ri zizú, "'Bá 'dĩri ã'di 'i átángá átápi ùlì ní tì ní yìì, ãzini yìì úvápì ngũyá ngũyá rĩ ní tì ní yìì ìndĩ 'dĩri?"

Yēsũ ídrí ágó ãzi índrí ùnjí rĩ pi ní fí drĩ ni gé ni

(Mátáyo 8:28-34; Mārākō 5:1-20)

²⁶ Yēsũ pi ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be, kôpi ní yìì bālālã Gālíláyã ri zozú álé 'dãá, kôpi ní cazú ãngũ Gērásã vé rĩ gé.

²⁷ Yēsũ kã ísì kúlúmgbã rĩ agásĩ, ágó ãzi índrí ùnjí ní fí drĩ ni gé ni ní ímúzú Yēsũ vúgá nõõ. Ágó rĩ adri lókí be aco, su bõngó 'î rú'bá gá ku, adri 'bêtí ku, ìri ri adri 'búrêdrĩ rĩ pi ãsámvú gé.

²⁸ Ágó rĩ kã Yēsũ ri ndreeé, ìri ní trezú ú'dúkó be ụrụ 'dãá, ìri ní kũmũcí ùtĩzú Yēsũ ẹnreṭi gé, ìri ní 'yozú ú'dúkó be ụrụ 'dãá kĩnĩ, "Yēsũ, Mvã Múngú Ūkpõ 'Dĩpa vé rĩ, 'í lã má vúgá ã'di? Á mã mi drĩ ìrĩ sĩ, ã 'okí ma ùnjí ku fô!"

²⁹ Drĩdrĩ ni, Yēsũ 'yo índrí ùnjí rĩ ní rá kĩnĩ, índrí ùnjí rĩ ã fũ ágó rĩ drĩgé sĩ rá. (Ágó 'dĩri índrí ùnjí rĩ fi rú'bá ni gé ótú ìnógósí, kádõ drĩ ni pi úmbé pá ni pi be ímvê sĩ, kádõ ríí ìri ùtêé, ìri ímvê rĩ uce 'dĩísĩ rá, índrí ùnjí rĩ ìri jì mụ ásé agá ãngũ 'bá ãkó ni agá.)

³⁰ Yēsũ ní ágó rĩ zizú kĩnĩ, "Mí rú ã'di 'i?"

Ágó rĩ ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Mã rú Bìtríkã 'i." Ágó rĩ 'yo 'dĩni, ã'diãtãsiyã índrí ùnjí fi 'bá rú'bá ni gé rĩ pi kárákará.

³¹ Índrí ùnjí rĩ pi ní rizú Yēsũ ri mǎzú kĩnĩ, Yēsũ ã pẽ ì mụú 'bú kụpì ụđđ ãkó rĩ agá 'dãá ku.

32 Īgá kárákará 'bá rĩ pi ri kôpi úcé ánga rĩ drĩgé 'dãá. Índrí ũnjĩ rĩ pi ní Yēsũ ri mǎzú kínĩ, Yēsũ ã pē ĩ muḡ úfí ĩgá rĩ pi agá, Yēsũ ní kôpi pēzú muḡzú.

33 Índrí ũnjĩ rĩ pi ní úkpúzá ágó rĩ drĩgé sĩ, muḡzú úfízú ĩgá rĩ pi agá, ĩgá rĩ pi ní njuzú muḡzú óngú sĩ ãngũ úlúpi úlúlũ rĩ gé 'dãá, kôpi ní u'dezú yĩĩ bǎlǎlǎ rĩ agá 'dãá.

34 'Bá ri 'bá ĩgá rĩ úcé 'bá rĩ pi kǎ tǎ 'i 'oópi 'dĩri ndreé, kôpi ní njuzú muḡzú tǎ 'dĩri ũlũzú 'bá kũrũ agá rĩ pi ní, ãzini 'bá kũrũ rĩ ã gǎrǎ gá sĩ rĩ pi ní.

35 'Bá rĩ pi ní ngazú muḡzú tǎ 'i 'oópi rĩ ndrezú. Kôpi kǎ caá Yēsũ vúgá 'dǎlé, kôpi ĩsúkĩ ágó ándúrú índrí ũnjĩ rĩ pi ní fũú drĩ ni gé sĩ gĩ rĩ, úrí kuú Yēsũ ęndreḡi gé, úsú 'i bǒngó sĩ, úmĩ ni ícá múké gĩ, sē kôpi ní ũrĩ.

36 'Bá tǎ rĩ ndre 'bá rĩ pi ní muḡzú tǎ ĩ ní ágó índrí ũnjĩ be rĩ ídrízú 'dĩri ũlũzú 'bá uruḡo 'bée ní.

37 Kúru 'bá céré ãngũ Gērásǎ vé rĩ agá rĩ pi ní Yēsũ ri mǎzú kínĩ, Yēsũ ã nga muḡ 'dĩisĩ rá, ã'diātǎsĩyǎ ũrĩ fi kôpi ęsĩ agá ambamba. Kúru Yēsũ ní tuḡzú fizú kũlúmgbá agá, ĩri ní 'dezú muḡzú.

38 Ágó Yēsũ ní índrí ũnjĩ droó fũú drĩ ni gé sĩ rĩ ní Yēsũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kínĩ, ĩ muḡĩ Yēsũ be truḡ, 'bo Yēsũ ní ĩri pēzú muḡzú, ĩri ní 'yozú kínĩ,

39 “Í mvi gǒo 'bēḡĩ, 'i mu tǎ ãyǎzú ãyǎyǎ Múngú ní 'oó mí ní 'dĩri ũlũú mívé 'bá 'bēḡĩ ǎsámvú gé rĩ pi ní.” Ágó rĩ ní 'dezú muḡzú kũrũ rĩ agá 'dãá, ĩri ní tǎ Yēsũ ní 'oó 'í ní 'dĩri ũlũzú muḡzú 'bá rĩ pi ní céré.

Yésũ ídrí mvá ũkú Yáyĩrõ vé rĩ, āzini ũkú drã be rĩ

(Mātáyo 9:18-26; Mārákõ 5:21-43)

⁴⁰ Kúru Yésũ kã 'i újá zoó gõó álé 'dãá, 'bá bĩtrĩká ri' bá ĩri ũtẽ' bá rĩ pi ní ĩri ẹ' yízú.

⁴¹ Ágó āzi rụ ni Yáyĩrõ 'i, ĩri Jó Múngú ri Zizú rĩ vé drĩkoma, ágó rĩ ní ímúzú kũmũcí ũtĩzú Yésũ ẹndrẹti gé, ĩri ní Yésũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kĩnĩ, ĩ mukí Yésũ be trụ ívé āngá 'dãá,

⁴² ā'diātāsīyā ívé mvá ũkú ālukútaṅá ílĩ be mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ, drã rụ ĩri ũnjĩ ũnjĩ, lě drãadrã.

Yésũ kã ríí 'deé mụy Yáyĩrõ vé āngá 'dǎlé, 'bá bĩtrĩká rĩ pi rikí ĩ mĩ mụzú Yésũ rụ' bá gá 'dãá.

⁴³ Ũkú āzi kọpi āsámvú gé 'dǎlé, āri ri ẹcí rụ' bá ni gé sĩ ílĩ mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ, 'bo 'bá āzi ĩri ídrĩpi ni 'dãáyo.

⁴⁴ Ũkú rĩ ní 'i útrúzú ĩnyĩṅá Yésũ ā úgóró gá, ĩri ní Yésũ vé bõngó akoóko rĩ ẽ tị úlózú, koro āri ẹcípi rĩ ní pá tuzú.

⁴⁵ Yésũ ní zizú kĩnĩ, “'Bá ma úlópi rĩ ā'di 'i?”

'Bá bĩtrĩká rĩ pi ní 'yozú kĩnĩ, ĩ nĩkí kuyé. Pétēró ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “Úpí, 'bá rĩ pi kárakará ri ĩ ĩmĩ ímúzú mĩ rụ' bá gá nõó.”

⁴⁶ 'Bo Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “'Bá āzi úló ma gí, ā'diātāsīyā á nĩ rá ũkpõ āngũ ídrízú rĩ fũ mǎ rụ' bá gá sĩ gí.”

⁴⁷ Ũkú rĩ kã ndreé Yésũ nĩ tã 'dĩri á má gí, rụ' bá ni ní 'dózú yāzú, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú Yésũ ẹndrẹti gé, ĩri ní tã 'í ní Yésũ vé bõngó úlózú, āzini 'í ní koro ídrízú rĩ vé tã ũlüzú 'bá rĩ pi ní.

48 Kúru Yésũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Mâ mvá rĩ, ẹ'yĩngará mívé rĩ ídri mi gí. 'Í mu, tãkiri ã adri mí be.”

49 Yésũ kã rií átángá rĩ átá, 'bá ãzi ní ímúzá Yáyĩrõ drĩkoma Jó Múngú ri Zizú rĩ vé rĩ vé ãngá 'dãásĩ, ìri ní 'yozú Yáyĩrõ ní kĩnĩ, “Mívé mvá ũkú rĩ drã gí, mî ri ímbápi ẽ drĩ izaá ku.”

50 Yésũ kã tã 'dĩri yĩ, ìri ní 'yozú Yáyĩrõ ní kĩnĩ, “Lẽ mî adri ỳrĩ sĩ ku, mí ẹ'yĩ ma, mvá ũkú rĩ ícò ídrí rá.”

51 Yésũ kã muƣ caá Yáyĩrõ vé ãngá 'dãlé, ã'yĩ 'bá ãzi fí 'í vúgá sĩ jó agá 'dãlé kuyé, kôpi fíkí 'yéná Pétẽró be, Yũwánĩ be, Yókóbũ sĩ, ãzini mvá ũkú rĩ vé ẹtẹpi be ẹndrẹpi sĩ.

52 'Bá rĩ pi céré rikí ngoó ìzãngã ìzãngã rú mvá ũkú ri vé drãngará sĩ. Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmi ngokí ku, mvá ũkú rĩ drã kuyé, ìri ri ụ'dụ ko.”

53 'Bo 'bá rĩ pi rikí guúgu ìrivé tã 'dĩri sĩ, ã'diãtãsiyã kôpi nĩkí rá 'yozú kĩnĩ mvá ũkú rĩ drã gí.

54 'Bo Yésũ ní mvá ũkú rĩ ẽ drĩ ruzú, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Mâ mvá rĩ, mí íngá ụrụ.”

55 Mvá ũkú rĩ vé índrí ní ímvízú ìgõzú, koro ìri ní ngazú ụrụ. Kúru Yésũ ní 'yozú mvá ũkú rĩ vé ẹtẹpi pi ní ẹndrẹpi be kĩnĩ, “Ìmi sėkí ìri ní ngá nyaá.”

56 Mvá ũkú rĩ vé ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be ãyãkí tã 'dĩri sĩ ãyãyã, 'bo Yésũ ní tãimbĩ sėzú kôpi ní kĩnĩ, lẽ kôpi ã ùlũkí tã 'i ngaápi 'dĩri 'bá ãzi ní ku.

9

Yésũ pẽ ívé 'bá áyúãyũ muđrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi

mụú ú'dúkọ múké rĩ ùlũú

(Mătáyo 10:5-15; Mărákô 6:7-13)

¹ Kúru Yēsũ ní ívé 'bá áyúāyũ mụdrị drị ni ỉrĩ rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nŏó, ỉri ní ũkpŏ sězú kŏpi ní, kŏpi ă údrókí rí ỉndrĩ ũnjí rĩ pi ăní, ăzini kŏpi ẽ ỉdríkí rí 'bá dră be ăndĩăndí rĩ pi ăní.

² Ỉri ní kŏpi pězú mụzú mălũngă Múngú vé rĩ ă tâ ũlũzú 'bá rĩ pi ní, ăzini kŏpi ẽ ỉdríkí 'bá dră be rĩ pi.

³ Yēsũ ní 'yozú kŏpi ní kĩnĩ, “Ă 'dukí túré, kũmvũ, ănyăngă, mũfěngă mụzú ỉndĩ ku, ăzini ă 'dukí bŏngó ăzi ăndŏ rú mụzú ỉndĩ ku.

⁴ 'Bětĩ ỉmi ní cazú 'a ni gé rĩ, lě ỉmi áwíkí adrii 'bětĩ 'dări agá cĩmgbá ú'dú ỉmi ní fũzú kũrú 'dări agásĩ rĩ gé.

⁵ 'Bá rĩ pi găkí dŏ ỉmi é'yígá sĩ, ỉmi kádŏ fũú kŏpívé kũrú agásĩ, ỉmi wekí nyŏŏkú ỉmĩ pá ágélé gá rĩ kú 'dígé, ỉri lũ 'yozú kínĩ, ỉmi kukí kŏpi ní tâ ũnjí gí.”

⁶ Kúru kŏpi ní 'dezú rizú əcizú gũrú rĩ pi agásĩ, kŏpi rikí ú'dúkọ múké Múngú vé rĩ ùlũú mụzú, ăzini 'bá dră be rĩ pi ỉdrĩ mụzú ăngũ rĩ pi agásĩ.

'Băgú Ĕródē ē drị ábá rá

(Mătáyo 14:1-12; Mărákô 6:14-29)

⁷ Ĕródē kă tâ ăyăzú ăyăyă Yēsũ ní rií 'oó rĩ yiĩ, drị ni ábá ăní céré céré, ă'diătăsiyă 'bá ւրսղո՛bée kínĩ, Yũwánĩ bătízĩmũ sěepi rĩ ینگá gŏó ỉdri rú nĩ.

⁸ ւրսղո՛bée kínĩ, 'bá rĩ Ĕlĩyă ímú nĩ, ւրսղո՛bée kínĩ, 'bá rĩ nębĩ օտյ ւնօցօսւ rĩ pi vé ălu ینگá gŏó ỉdri rú nĩ.

9 'Bo Ēródě ní 'yozú kīnī, “Á lị Yūwánī ě drī gí pírí, 'bá má ní tã ni yị 'dīri ã'di 'i?” Ēródě ụ'bị ũkpõ sī, lē Yēsũ rī ndreé.

*Yēsũ sē ãnyāngã nyaá 'bá élifũ tǝwú pi ní
(Mátáyo 14:13-21; Mārákō 6:30-44; Yūwánī
6:1-14)*

10 Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rī pi kã ímví ãgǝó, kǝpi ũlũkí tã ĩ ní 'oó rī pi ãrěvú céré Yēsũ ní. Kúru Yēsũ pi ní ngazú fũzú 'bá rī pi ãsámvú gé sī, kǝpi ní 'dezú mužú kũrú Bětēsāyídã vé rī gé.

11 'Bo 'bá bītríkã rī pi kã vũrã Yēsũ ní mužú rī nị á má, kǝpi 'dekí mužú vú ni gé sī. Īri ní kǝpi é'yízú, ĩri ní mālũngã Múngú vé rī ã tã ũlũzú kǝpi ní, ĩri ní 'bá drã be rī pi ídrízú.

12 Ụtú rī kã 'bãã ríí 'deé, Yēsũ vé 'bá áyúāyũ mužrī drī ni ĩrī rī pi ní ímúzú Yēsũ vúgá, kǝpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Í pē 'bá bītríkã 'dī'bée mužú gúrú ĩnyinã rī pi agásī, ãzini ãngũ rī agásī, kǝpi ã mukí ĩ ní ãnyāngã ndãá, ãzini vũrã lazú ni ndãá, ã'diātāsīyã ngá nyanya nǝgó 'dãáyo, ãzini vũrã lazú ni nǝgó 'dãáyo.”

13 Yēsũ ní 'yozú kīnī, “Īmi sēkí kǝpi ní ngá nyanya, kǝpi ã nyakí.”

'Bá áyúāyũ rī pi ní újázú kīnī, “Ngá 'bá vúgá nǝgó rī 'yénã pánga tǝwú, ĩ'bị be ĩrī. 'Bá lēkí dǝ 'bá bītríkã nǝ'bée ã nyakí ngá, lē 'bã mukí kǝpi ní ãnyāngã jeé.”

14 Āgǝ rī pi ícǝ ca élifũ tǝwú rá.

Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, “Īmi 'bãkí 'bá rī pi úrí ngúlúmũ rú, pũkú tǝwú pũkú tǝwú.”

15 Kòpì ní 'ozú sũ Yésũ ní 'yoó rĩ tịni, kòpì ní 'bá rĩ pì 'bázú úrízú céré vŭgá.

16 Yésũ ní pánga tǒwú rĩ pì í'dúzá ì'bì ìrì rĩ be, ìrì ní àngũ ndrezú uru, ìrì ní òwò'dífò sèzú, ìrì ní kòpì ùndízú, ìrì ní sèzú ívé 'bá 'ì pámvú ùbì'bá rĩ pì ní, kòpì ã awakí 'bá rĩ pì ní.

17 'Bá rĩ pì ãrèwú céré nyakí, kòpì épìkí àní rá, 'bá Yésũ ã pámvú ùbì'bá rĩ pì ìkùnākí ngá ì ní nyaá tí rĩ ẽ ìmbìtã caá ùvú ã 'a mụdrì drì ní ìrì.

Pétēró kīnī Yésũ rì Kúrísítō 'i
(*Mátáyo 16:13-19; Mārākō 8:27-29*)

18 Ụ'dú ãlu, Yésũ rì Múngú rì zị ò'dúkùlẹgúsì, ìrìvé 'bá ìrì ã pámvú ùbì'bá rĩ pì rìkí adrii ìrì be trú, ìrì ní kòpì zịzú kīnī, "'Bá rĩ pì rì 'yo, ma ã'dì 'ì?"

19 Kòpì ní újázú kīnī, "'Bá urukọ kīnī, mi Yūwánī Bātízīmū sēpì rĩ 'i. Urukọ'bée kīnī, mi Ēlīyā 'i. Urukọ'bée kīnī, mi nēbì ọtú ìnógòsì ùdrā'bá gí rĩ pì vé ãlu íngá gòó ìdri rú nī."

20 Kúru ìrì ní kòpì zịzú kīnī, "'Bo ìmi ní ụsűzú rĩ gé, ma ã'dì 'ì?"

Pétēró ní újázú kīnī, "Mi Kúrísítō 'i, Múngú ní ìpēé rĩ."

21 Yésũ átá kòpì ní ùkpó ùkpó kīnī, kòpì ã lūkí tã 'dīrì 'bá āzi ní ku.

Yésũ átá ívé drāngárá ã tã
(*Mátáyo 16:20-28; Mārākō 8:30-9:1*)

22 Yésũ ní 'yozú kīnī, "Ma 'Bá Mvā 'i, ma ímú ìzāngā nya lẹtì be àndíandí, 'bá ambugu rĩ pì, atala atala rĩ pì drìgé rĩ pì, āzini 'bá tǎimbì ìmbá'bá rĩ pì be céré ímú ma gā sī, kòpì ma 'dì

drã rá, 'bo ú'dú na ni gé, ì ma inga gō ídri rú ũzi."

²³ Kúru Yésũ ní 'yozú 'bá b̄it̄r̄íkã r̄i pi ní k̄in̄i, "'Bá r̄i l̄ẽ d̄o mâ pámvú ũb̄i, ã adi 'î r̄ú' 'bá, ú'dú céré ã 'd̄u ívé p̄et̄i alambaku,* ã ũb̄i mâ pámvú.

²⁴ 'Bá l̄ẽpi ívé ídri r̄ú' 'bá n̄ori vé r̄i ã t̄ã mbaápi áyu r̄i, ìri api ídri 'd̄áni' 'd̄áni r̄i s̄i rá. 'Bo 'bá ívé ídri r̄ú' 'bá n̄ori vé r̄i ad̄iipi, drãapi mâ t̄ã s̄i r̄i, ìri ídri 'd̄áni' 'd̄áni r̄i ìs̄u rá.

²⁵ 'Bá r̄i ìs̄u d̄o ngá nyõõkú dr̄igé n̄ogó r̄i pi ãr̄evú céré, api d̄o ídri 'd̄áni' 'd̄áni r̄i s̄i rá, t̄ã múké ìri ní ìs̄u 'a ni gé 'd̄igé r̄i ã'di?

²⁶ 'Bá r̄i ã dr̄i ri d̄o nja má s̄i, ãzini átangá má ní rií átá r̄i s̄i, Ma 'Bá Mvã 'i, má kãd̄o ímú ð̄ingará be p̄ow̄up̄ow̄ũ, ãzini má Èt̄ep̄i vé ð̄ingará p̄ow̄up̄ow̄ũ r̄i be, ãzini m̄ãl̄yíkã uletere r̄i pi vé ð̄ingará be, ma kpá adri ìri s̄i dr̄injã s̄i.

²⁷ Ádarú á l̄ẽ 'yoó ìmi ní 'd̄ini, 'bá pá tu' 'bá n̄o' 'bée ãs̄ámvú gé, 'bá ur̄uk̄o' 'bée ícókí dr̄i ũdrãã ku, k̄opi m̄ãl̄ungã Múngú vé r̄i ndre ũgbále."

*Yésũ ã r̄ú' 'bá újã 'i ð̄i imvesír̄il̄il̄i
(M̄átayo 17:1-8; M̄árãk̄o 9:2-8)*

²⁸ Tã Yésũ ní átá 'd̄iri ã v̄udr̄i kã caá ú'dú ãr̄o, ìri ní t̄uzú muzú írã dr̄igé Múngú ri z̄izú, j̄i Pét̄eró pi Yũwán̄i be Yõkóbũ s̄i muzú 'í v̄ugá s̄i ìnd̄i.

²⁹ Yésũ kã rií Múngú ri z̄i, endr̄et̄i ni újã 'i, ð̄i ógú ũ'dũ be t̄ungú, ìrivé b̄õngó gō 'i újã imvesír̄il̄il̄i, ð̄i ógú p̄ow̄up̄ow̄ũ.

* **9:23 9:23** *P̄et̄i alambaku:* 'Bá Rómã vé r̄i pi ri 'bá tã 'o' 'bã ũnjí r̄i pi gbã m̄üs̄umár̄i s̄i p̄et̄i alambaku s̄igé, ìri sã 'd̄u ãco k̄opi ìbi drã ndõ, k̄opi Ìzãngã nya ambamba drãngará r̄i gé.

30 Mósẽ pi Ēllyã be rikí átá ĩri be,

31 kôpi ã rú'bán dī ógú pōwŭpōwŭ. Kôpi rikí drãngará Yēsũ ní úmvúlésĩ ímúzú drãzú Yērúsãlémã gá rĩ vé tã átá, tã Múngú ní ũtĩĩ gĩ rĩ, ã nga rĩ 'i fũu tĩ ni gé bẽnĩ.

32 Pétẽró pi 'í õgŭpĩĩ be, ú'dú 'be kôpi ã tĩ, kôpi kã aruú ú'dú gélésĩ, kôpi ndrekí Yēsũ vé ñngará pōwŭpōwŭ rĩ, ãzini ndrekí 'bã ĩrĩ tuki pá kuú ĩri be trũ.

33 Mósẽ pi Ēllyã be, kôpi kã lãé muú, Pétẽró ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Ímbãpi, ĩri múké 'bã ní adrízú nõgó. Lã 'bã 'bekí mōrõgó na, ãlu ni mí ní, ãlu ni Mósẽ ní, ãlu ni Ēllyã ní.” 'Bo Pétẽró nĩ tã 'í ní átá rĩ vé ífĩfĩ kuyé.

34 Pétẽró kã rii tã rĩ átá, ĩrĩbĩtĩ ní ímúzú kôpi õzũzú, ũrĩ fu Yēsũ vé 'bã áyúãyũ rĩ pi rá, ĩrĩbĩtĩ rĩ ní kôpi õzũũ rĩ sĩ.

35 Ũ'dúkó ní átázú ĩrĩbĩtĩ rĩ agá 'dãá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Mvã 'dĩri mávé ni, má ĩpẽ ĩri nĩ, lã ĩmi yĩkĩ tĩ ni yiyi!”

36 Ũ'dúkó átãpi rĩ kã újĩ, kôpi ndrekí Yēsũ ri ó'dúkũlẽ. Kôpi újĩkĩ kuú tã 'dĩri be ĩ ẽsĩ agá, kôpi lũkĩ tã ĩ ní ndreé 'dĩri 'bã ãzi ní ãluᅇani kuyé.

*Yēsũ idrĩ mvã ágó indrĩ ũnjĩ be ni
(Mátãyo 17:14-18; Mãrãkõ 9:14-27)*

37 Kã adriĩ drũ ũ'bũtĩ, kôpi kã ísĩ irã rĩ drĩgẽ 'dããsĩ vũgã nõó, 'bã bĩtrĩkã ímũkĩ Yēsũ vũgã nõó.

38 Ágó ãzi 'bã bĩtrĩkã rĩ pi ãsãmvú gé 'dãá, ĩri ní Yēsũ ri zizú ú'dúkó be urũ 'dãã kĩnĩ, “Ímbãpi,

á mã mi drí ãrĩ sĩ, 'í ndre mávé mvá, 'í ko ãri ẽ ãzã, ã'diãtãsiã mávé mvá 'yéjá ãlukúta 'dĩ.

³⁹ Índrí ãnjí rĩ kãdõ mvãjá rĩ 'dujú a'beé, ãri útré, ú'búrúsã rĩ kpu tì ní gé sĩ. Índrí ãnjí rĩ ãri nyi ãnjí ãnjí, ku ãri mbêlê ku.

⁴⁰ Á mã mívé 'bá mĩ pámvú ãbĩ'bá rĩ pi ímú índrí ãnjí rĩ droó fũú mvá rĩ drĩgé sĩ rá, 'bo kôpi ícókí droó bã ku."

⁴¹ Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, "Ími 'bá tã 'o'bá pĩrĩ ku, ẽ'yĩngará ãkó 'dĩ'bée, mã adri rĩ ãmi be vũú lókí be gbã ngõpí? Mã ẽsĩ ẽ ãsú rĩ ãzãngã ãmivé tã sĩ vũú lókí be gbã ngõpí?" Kúru Yésũ ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, "Mĩ íjĩ mívé mvá rĩ ímú má vúgá nõó."

⁴² Mvá rĩ kã rii ímú Yésũ vúgá nõó, índrí ãnjí rĩ 'du ãri a'beé, ri ãri nyii vũgá 'dĩgé, 'bo Yésũ ní trezú índrí ãnjí rĩ drĩgé, ãri ní mvá rĩ ídrízú, ãri ní sêzú gõzú ẽtẽpĩ vúgá 'dãá.

⁴³ 'Bá rĩ pi ãrẽvú céré ãyãkí ãyãyã ãkpõ Múngú vé 'dĩri sĩ.

*Yésũ gõ ívé drãngará ã tã átã dĩĩ
(Mãtãyo 17:22-23; Mãrãkõ 9:30-32)*

'Bá rĩ pi kã ãyãã tã Yésũ ní 'oó 'dĩri sĩ, Yésũ ní 'yozú ívé 'bá 'ĩ pámvú ãbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ,

⁴⁴ "Ími 'bãkí bĩ átãngá mã ní lée 'yoó rĩ yizú, Mã 'Bá Mvá 'i, ã ímú mã ãli 'be, ã ímú mã sê mávé ari'ba rĩ pi drĩgé."

⁴⁵ 'Bo 'bá Yésũ ã pámvú ãbĩ'bá rĩ pi nĩkí tã ãri ní 'yoó 'dĩri vé ífifí kuyé. Múngú úcí kôpi ní tã rĩ vé ífifí úcícĩ, kôpi ã nĩkí rĩ tã Yésũ ní 'yoó rĩ ku, kôpi 'okí ãrĩ sĩ, zĩkí tã rĩ vé ífifí kuyé.

À'di ri adri ãmbúgú nĩ?

(Mātáyo 18:1-5; Mārákõ 9:33-37)

46 'Bá Yésũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní í'dózú ãgátá gãzú ĩ ãsámvú gé sĩ kīnĩ, ĩ ãsámvú gé 'dĩgé, ã'di ri adri ãmbúgú nĩ.

47 'Bo Yésũ nĩ tã kòpi ní rii ùsũú ĩ ési agá 'dãlé rĩ rá, ĩri ní mváná mãdãná ni ïjizú pá tuzú 'í jèlé gá.

48 Kúru ĩri ní 'yozú kòpi ní kīnĩ, "'Bá mváná mãdãná nòri é'yipi mã rú sĩ rĩ, é'yí 'dĩri ma. 'Bá ma é'yipi rĩ, é'yí 'dĩri 'bá ma ĩpèepi rĩ. ĩmi ãsámvú gé 'dĩgé, 'bá ĩ ní ndreeé kuú èzi ãkò rĩ, ĩri adri ãmbúgú nĩ."

'Bá ãzi údró ïndrí ùnjí rĩ pi Yésũ ã rú sĩ

(Mārákõ 9:38-40)

49 Yūwánĩ ní 'yozú Yésũ ní kīnĩ, "Ímbápi, 'bá ndrekí 'bá ãzi ri ïndrí ùnjí rĩ pi údró ùfũ 'bá rĩ pi drĩgé sĩ mĩ rú sĩ, 'bo 'bá ugakí ĩri sĩ, ã'diãtãsiyã adri 'bávè ógúpì ku."

50 Yésũ ní 'yozú kīnĩ, "ĩmi ugakí ĩri ku, ã'diãtãsiyã 'bá ĩmi 'oópi ùnjí ku rĩ, ĩri ĩmi ógúpì."

'Bá Sãmãriyã vé rĩ pi gãkí Yésũ ri é'yígá sĩ

51 Sã ĩ ní lèzú Yésũ ri 'duzú mužú 'bũ gé rĩ kã ícã ĩnyinã gí, Yésũ 'bã ési lèzú mužú Yèrúsãlémã gá.

52 ĩri ní 'bá áyúãyũ ni pi pèzú mužú drĩdrĩ, kòpi ã muží gúrú Sãmãriyã vé rĩ agá 'í ní vūrã údé.

53 'Bo 'bá 'dãlé rĩ pi é'yíkí ĩri kuyé, ã'diãtãsiyã ĩri ri mu Yèrúsãlémã gá.

54 Yésũ vé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ' 'bá Yókóbũ pi Yūwánĩ be, kòpi kã tã 'i ngaápi 'dĩri yí, kòpi ní

Yésũ ri zizú kînĩ, “Úpí, mí ã'yĩ rá, 'bâ zìkí ãcí 'bũ gé 'dãásĩ ímụ 'bá 'dĩ'bée ú'dị ùdrãá?”

55 'Bo Yésũ ní 'i újázú, ìri ní trezú kòpi drìgé.

56 Kúru kòpi ní 'dezú mụzú gúrú ãzi gé.

*Yésũ ã pámvú ã ùbĩngára tã ni mbamba
(Mátáyo 8:19-22)*

57 Yésũ pi kã rii mụy lètị agásĩ, ágó ãzi ní 'yozú Yésũ ní kînĩ, “Á lã mí pámvú ùbĩ cĩngbã cazú vũrã mí ní mụzú rĩ gé.”

58 Yésũ ní 'yozú kînĩ, “Mgbũwã rĩ pi vũrã lazú ni be, ãrínã rĩ pi jó lazú ni be, 'bo ma 'Bá Mvã 'i, vũrã má ní mã drĩ suzú adrizú ni 'dãáyo.”

59 Yésũ ní gõzú 'yozú ágó ãzi ní kînĩ, “Mí ímụ mã pámvú ùbĩ.”

'Bo ágó rĩ ní újázú kînĩ, “Úpí, 'í sã mã mụ drĩ mã étèpì ri s̄ĩ ùgbále† kã.”

60 Yésũ ní újázú ágó rĩ ní kînĩ, “'Í ku 'bã ùdrã'bã gí rĩ pi‡ ã mụkí ìvé 'bã ùdrã'bã gí rĩ pi s̄ĩngará gã, 'bo 'í mụ mãlũngã Múngú vé rĩ vé tã ùlũú.”

61 'Bã ãzi ní kpã 'yozú Yésũ ní kînĩ, “Úpí, mã mí pámvú ùbĩ rá, 'bo 'í ku mã gõ drĩ mụy tã ẹziì mávè 'bã 'bètì ãsámvú gé rĩ pi ní ùgbále kã.”

62 Yésũ ní újázú ìri ní kînĩ, “'Bã 'í'dòpi ómvú 'aápi, ãngũ ndreépi vúlé rĩ, ícò mãlũngã Múngú vé rĩ gé ku.”

† 9:59 9:59 *Mã étèpì ri s̄ĩ ùgbále:* Sã ãzi s̄ĩ, ágó rĩ vé étèpì drã drĩ kuyé, ágó rĩ lã étèpì ri ùtèé cĩngbã ìri ní drãngará gã. ‡ 9:60 9:60 *'Bã ùdrã'bã gí rĩ pi:* 'Bã ùdrã'bã gí rĩ pi kòpi 'bã Múngú ri n̄i'bã kuyé rĩ pi.

10

Yésũ pẽ 'bá pũkú ézĩrĩ drĩ ni ñrĩ muų tị Múngú vé rĩ ùlũú

¹ Tã 'dĩri ã vudrĩ gé, Úpí ní 'bá uruko ũpězú pũkú ézĩrĩ drĩ ni ñrĩ, pẽ kôpi mužú ñrĩ ñrĩ, pẽ kôpi mužú drĩdrĩ kũrú 'í ní lěé muų rĩ pi agá, āzini gũrú 'í ní lěé muų rĩ pi agá.

² Īri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ānyāngā rĩ ka kú ambamba, 'bo 'bá ānyāngā rĩ ĩkũnā'bá rĩ pi vé kālāfe mādāṅá. Īmi mākí ānyāngā rĩ vé é'dípa Úpí ri, ã pẽ rí 'bá ězĩ nga'bá ni pi muų ānyāngā rĩ ĩkũnāá ívé ọmvú agá 'dāá.

³ Īmi 'dekí muų! Lě ĩmi ñĩkí 'yozú kĩnĩ, ma ri ĩmi pẽ mužú sũ ĩ ní kãbĩlō pěe fií ārākĩla rĩ pi āsámvú gé rĩ tịnị.

⁴ Lě ĩmi 'dukí jũrú mũfēngā vé ni mužú ĩndĩ ku, āzini ĩmi 'dukí kũmvũ, dōku ngá pá gá mužú ĩndĩ ku, lě ĩmi ẹzikí 'bá āzi lẹtị gé 'dĩgé ku.

⁵ “Īmi cakí dō jó āzi tị gé, drĩdrĩ ni, ĩmi 'yokí, ‘Tākĩri ã adri jó ñõri āsámvú gé.’

⁶ 'Bá adri'bée jó 'dãri āsámvú gé rĩ pi dō tã be kĩri, tākĩri ĩmivé 'dĩri adri 'bá jó 'dãri āsámvú gé rĩ pi drĩgé rá, kôpi adrikí dō tã be kĩri ku, tākĩri ĩmivé 'dĩri 'i újá gō ĩmi ní vúlé.

⁷ Īmi áwíkí adrií jó 'dãri tị gé, lě ĩmi nyakí ngá, āzini ĩmi mvukí ngá ĩ ní sěé ĩmi ní rĩ, ã'diātāsīyā 'bá ězĩ ngaápi rĩ, lě ã ũfěkí ĩri ũfěfě. Lě ĩmi rikí ẹcị ngalanji jó rĩ pi tị gé sĩ ku.

⁸ “Īmi fikí dō caá kũrú āzi agá, 'bá rĩ pi é'yĩkí dō ĩmi rá, ĩmi nyakí ngá ĩ ní 'bāá ĩmi ẹndrẹtị gé rĩ nyanya.

⁹ Ìmi ídríkí 'bá drã be rĩ pi, ìmi 'yokí kòpi ní, 'Mālũngã Múngú vé rĩ ícá ìnyinã ìmi gãrã gá gí.*

¹⁰ Dõ ìmi fikí kũrú ãzi agá, 'bá rĩ pi é'yíkí dõ ìmi kuyé, ìmi fũkí mụzú létì drĩgé 'dãá, ìmi 'yokí 'bá rĩ pi ní,

¹¹ 'Nyõõkú 'bá ní utuú 'bá pá gá ìmivé kũrú agá nõri, 'bã we ku ìmi ní tã ùnjí rú nõgó, ádarú lã ìmi nĩkí múké 'yozú kìnĩ, mālũngã Múngú vé rĩ ícá ìnyinã gí.'

¹² Ádarú á 'yo ìmi ní 'dínì, ú'dù ì ní tã lizú rĩ gé, ì ímù 'bá kũrú 'dãri agá rĩ pi ìrĩñã 'bá kũrú Sõdómõ vé rĩ agá rĩ pi vé rĩ ndë rá."

*Ìzãngã rĩ úmvúlésì adri 'bá Kõrãzínì vé rĩ pi vé nì 'bá Bètèsâyídã vé rĩ pi be
(Mátáyo 11:20-24)*

¹³ Yèsù ní gõzú 'yozú kìnĩ, "Ìzãngã rĩ úmvúlésì adri ìmivé nì, ìmi 'bá Kõrãzínì vé rĩ pi! Ìzãngã rĩ úmvúlésì adri ìmivé nì, ìmi 'bá Bètèsâyídã vé rĩ pi! Tã àyãzú àyãyã ì ní 'oó ìmi ãsámvú gé rĩ pi ã 'okí té dõ Táyã agá, ãzini Sídónã agá, 'bá ãngũ 'dĩ'bée agá rĩ pi újákí té èsì ìnógòsì gí, kòpi té bõngó ìrìkò rú nì pi úsú, ãzini kòpi té úfúrágú úmvú dã ì drĩgé.

¹⁴ 'Bo ú'dù tã lizú rĩ gé, ì ímù ìmi ìrĩñã 'bá Táyã vé rĩ pi ndë, ãzini 'bá Sídónã vé rĩ pi ndë rá.

---

* **10:9 10:9** *Mālũngã Múngú vé rĩ ícá ìnyinã ìmi gãrã gá gí:* Tã ì ní 'yoó Mālũngã Múngú vé rĩ ícá ìnyinã ìmi gãrã gá gí 'dĩri vé ífífí, 'bá rĩ pi drĩlé múké ìsù Yèsù rì é'yìzú, kòpi adri anjì Múngú vé nì.

15 Īmi 'bá adri'bée Kãpãrãnãúmã agá 'dĩ'bée, ĩmi ũsũkĩ ĩ nyo ícò ĩmi ĩnjĩ 'bũ gé 'dãlé rá? Ícókĩ ĩmi ĩnjĩ ku, ĩmi ímũ fi mũzú 'bũ ävũ rĩ pi vé rĩ agá vũgá 'dãá.

16 “Īmi mávé 'bá mã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi, 'bá ĩmi yĩpi rá rĩ, yĩ 'dĩri ma. 'Bá ĩmi gãápi sĩ rĩ, gã 'dĩri ma. Āzini 'bá ma gãápi sĩ rĩ, gã 'dĩri Múngú ma ĩpěepi rĩ.”

'Bá Yēsũ ní pěe pũkũ ézĩrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé ímvíngará

17 'Bá Yēsũ ní pěe pũkũ ézĩrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi ímvíkĩ äyĩkõ be ambamba, kõpi kĩnĩ, “Úpĩ, 'bá kãdõ mívé rũ zĩ, índrĩ ũnjĩ rĩ pi 'bã tĩ yĩ rá.”

18 Yēsũ ní 'yozú kõpi ní kĩnĩ, “Á ndre Sātãnã† íbĩ í'dé 'bũ gé 'dãásĩ vũgá nõó sũ ängũ ní gaá äcí be nděrě rĩ tĩnĩ.

19 Á sě ĩmi ní ũkpõ ĩnĩ rĩ pi utuzú pá sĩ, äzini ngá ĩrĩ be ängũ zã'bée zãzã rĩ pi utuzú, ĩmi nděkĩ rĩ äri'bágú Sātãnã vé ũkpõ äní, ngá äzi ícò ĩmi 'oó ádrã älujãni ku.

20 'Bo äyĩkõ ã fũ ĩmi índrĩ ũnjĩ rĩ pi ní ĩmĩ tĩ yĩ rá rĩ sĩ ku, äyĩkõ ã fũ ĩmi ĩ ní ĩmĩ rũ sĩ 'bũ gé 'dãlé gĩ rĩ sĩ.”

*Äyĩkõ fũ Yēsũ ri ambamba
(Mátãyo 11:25-27; 13:16-17)*

21 Sã 'dãri gé, Índrĩ Uletererĩ sě äyĩkõ fũ Yēsũ ri ambamba, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Má Ętėpi, mi adriĩpi

† 10:18 10:18 Sātãnã: Sātãnã ri ädrõko, ĩri ämbúgú índrĩ ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gã tã Múngú vé rĩ 'dũgã ngagã sĩ, Múngú ídrõ ĩri 'bũ gé 'dãásĩ. 'Í lã l'dangará 12:7-9.

Úpí ngá 'bũ gé rĩ pi drĩgé, āzini ngá vũ drĩgé rĩ pi drĩgé céré rĩ, á sē mí ní ōwō'dĩfô, ā'diātāsīyā mí ūzũ tā 'dĩ'bée 'bá tā nĩngará be rĩ pi ní rá, āzini mí ūzũ 'bá ngá lā'bée ambamba rĩ pi ní rá, mí i'da tā rĩ anjĩná rĩ pi ní. Ē, má Ẹtẹpi, 'í 'o tā rĩ 'dĩni, ā'diātāsīyā tā mí ní 'oó 'dĩri sē mí ní āyĩkō.

22 “Má Ẹtẹpi sē ngá rĩ pi ārēvú céré kú má drĩgé. Ma Mvá rú, 'bá āzi nĩ ma kuyé, 'yéná má Ẹtẹpi nĩ ma nĩ, 'bá āzi nĩ kpá má Ẹtẹpi ri kuyé, ma Mvá rú, 'yéná á nĩ ĩri nĩ, āzini 'bá má ní lēé má Ẹtẹpi vé tā ūlúú kọpi ní rĩ pi nĩkí ĩri nĩ.”

23 Kúru Yēsũ ní 'i újázú ívé 'bá 'i pámvú ūbĩ'bá rĩ pi vúgá 'dāá, ĩsú ākūdē kọpi ĩ drĩkā sī, ĩri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Īmi ní tā rĩ ndreé rá rĩ sī, ĩmi ĩsúkí tākiri gí.

24 Á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, nẹbĩ kárakará, āzini 'bāgú kárakará lēkí kōdō tā ĩmi ní ndreé rĩ pi ndreé, 'bo kọpi ndrekí kuyé, āzini kọpi lēkí kōdō tā ĩmi ní yĩ rĩ pi yĩ, 'bo kọpi yĩkí kuyé.”

Nāpí Sāmāriyāgú múké rĩ vé rĩ

25 Ụ'dú ālu, ágó tǎimbị Mósē vé rĩ nĩpi múké múké rĩ ní ngazú ụrụ sī, ĩri ní Yēsũ ri ụ'bịzú, ĩri ní zizú kĩnĩ, “Īmbápi, mâ 'o ā'di, má ĩsú rí idri 'dání'dání rĩ āní?”

26 Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Síkí búkũ tǎimbị vé rĩ agá íngóni? 'Í lā búkũ rĩ, mí ĩsú tā ni íngóni?”

27 Ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, “ 'Lē mí lē Úpí Múngú mívé rĩ ẹsị be céré, índrí mívé rĩ be céré, ūkpō mívé rĩ be céré, yĩkị mívé rĩ be céré,' āzini 'Lē

mî lě 'bá mî gārã gá rĩ, sũ mí ní mî rụ' 'bá lěé rĩ tĩnì.' ”

²⁸ Yēsũ ní 'yozú ìri ní kīnī, “Átángá mí ní újá 'dĩri pịrị, 'í 'dụ tã 'dĩri ngaá, mi ídri 'dáni'dáni rĩ ìsú rá.”

²⁹ 'Bo ágó rĩ lě 'i 'bãá adrií 'bá pịrị ni rú, ìri ní Yēsũ ri zịzú kīnī, “'Bá adriipi mà gārã gá rĩ ã'di 'i?”

³⁰ Yēsũ ní újázú ìri ní kīnī, “Ágó ãzi íbì íngá Yērúsālémã gá, ìri ri ulú mužú Yērĩkõ gá, ágó rĩ mụ 'deé ùgụ' 'bá rĩ pi drìgé. Ùgụ' 'bá rĩ pi alikí ìrivé bõngó, kòpì ùgbàkí ìri, kòpì ní 'dezú mužú, kúkì ìri kú kí'díkì'dĩ vùgá 'dìgé.

³¹ “Kúru átálágú ãzi ímụ lẹtì ãlu ãlu 'dĩri gé sī, kã ágó rĩ ndreé, kụ agaá ágó rĩ ã jèlé gá sī.

³² Vùdrị ni gé, Lẹvīgú‡ ẹzị ngaápi Jó Múngú vé rĩ agá rĩ ní kpá ícázú vūrã 'dãri gé, kã ágó rĩ ndreé, kụ kpá agaá ágó rĩ ã jèlé gá sī.

³³ “Kúru Sãmāriyāgú ãzi ní kpá ícázú vūrã 'dãri gé, kã ágó rĩ ndreé, ẹsị ni ìsú ìzāngã ágó rĩ vé tã sī.

³⁴ Ìri ní 'dezú mužú ágó rĩ vùgá 'dãá, ìri ní ùdu í'dúzú vinyõ be ãzó rĩ ẽ mị ùjĩzú ãní, ìri ní ágó rĩ vé ãzó ùdrõzú bõngó sī. Ìri ní ágó rĩ 'düzú 'bãzú ívé dõngí drìgé, jì ìri mụy 'bãá jó ùmụ vé rĩ agá, ùtē ágó rĩ müké.

³⁵ Kã caá drụ ù'bütì, ìri ní mũfēngã fífì ẹnjĩipi ẹnjĩẹnjĩ ni pi í'dúzú ìrĩ, ìri ní sēzú 'bá riipi jó ùmụ vé rĩ ùtēepi rĩ ní. Ìri ní 'yozú kīnī, 'Lě mî ùtē ágó

10:27 10:27 Lẹvītìkã 19:18 ‡ **10:32 10:32** Lẹvīgú: Atala Ìsērélè rĩ pi vé rĩ ãrèvú céré, íbíkì ífúú úyú Lẹvì vé rĩ agá.

rĩ múké, mũfēngã mí ní ágó rĩ ùtēzú rĩ aga dō rá, má kãdō ìgōó, ma ímú ùfē mí ní rá.' ”

³⁶ Kúru Yēsũ ní ágó tãĩmbĩ Mósē vé rĩ nĩĩpi rá rĩ zizú kĩnĩ, “Bá na 'dĩ'bée àsámvú gé, 'bá adriĩpi ágó ùgũ' 'bá rĩ pi ní aliĩ rĩ ã gãrã gá rĩ ã'di 'i?”

³⁷ Ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, “Bá ìrivé ìzãngã ndrepi rĩ.”

Yēsũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Í mu tã rĩ 'oó sũ 'dĩri tĩnĩ.”

Yēsũ mu Mārátã pi vúgá Māriyã be

³⁸ Yēsũ pi kã riĩ muú ívé 'bá 'ĩ pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi be Yērúsálémã gá 'dãá, kòpi kúkí fiĩ gũrũ ãzi agá, kòpi kã caá 'dãlé, kòpi ìsúkí ùkú ãzi rú ni Mārátã 'i, ùkú rĩ ní kòpi é'yízú ívé ãngá.

³⁹ Mārátã vé òmvúpi Māriyã ní ímúzú úrízú Úpí Yēsũ ẹndreṭi gé, ri tã Yēsũ ní riĩ átá rĩ yiĩ.

⁴⁰ 'Bo Mārátã ẹ drĩ ábá ẹzĩ 'í ní ngaá ambamba rĩ sĩ rá. Ìri ní ímúzú Yēsũ vúgá nōó, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Úpí, má òmvúpi ku ma riĩ ẹzĩ rĩ ngaá ó'dúkùlẹ, mí ùsũ tã 'dĩri múké? 'Í 'yo ìri ní ẹ ímú mã ìzã koó!”

⁴¹ Úpí ní 'yozú kĩnĩ, “Mārátã, Mārátã, mí drĩ ábá ẹzĩ mí ní ngaá ambamba rĩ sĩ gí,

⁴² 'bo tã agaápi rá ì ní lěé rĩ 'yéná ãlu. Māriyã ìpě tã adriĩpi múké ni, ícókí tã 'dĩri 'dujú drĩ ni gé sĩ ku.”

11

Yēsũ ímbá ívé 'bá 'ĩ pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi Múngú ri zĩngára sĩ

(Mātáyo 6:9-13; 7:7-11)

1 Û'dù álu, Yésũ mu Múngú ri zị vūrã ázi gé, kã Múngú ri zị deé, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi vé ázi ní ìri zìzú kĩnĩ, “Úpí, lē mĩ ímbá 'bã Múngú ri zingará sĩ, sũ Yũwánĩ ní ríí ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ímbá rĩ tịnị.”

2 Yésũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Ìmi lēkí dō Múngú ri zị, ìmi zìkí 'dini.

“ ‘Bávé Ètèpì 'bũ gé rĩ, rù mívé rĩ ē ìnjĩkí ìnjìnjì.

Lē mālũngã mívé rĩ ē ímù ìyí.*

3 'Í sē 'bá ní ànyāngã ù'dù álu álu vú sĩ cére.

4 'Í trũ 'bã 'bávé ùnjĩkãnyã agásĩ rá,

sũ 'bá ní 'bã 'bã 'o'bã ùnjí rĩ pi trũ ìvé ùnjĩkãnyã agásĩ rĩ tịnị.

Lē mĩ sē tã ùnjí ã ù'bĩ 'bã ku.' ”

5 Kuru ìri ní zingará rĩ vé tã ímbázú kòpi ní nãpí sĩ kĩnĩ, “Ìmi àsámvú gé 'dĩgé, 'bã ázi mu dō ívé ùndĩ vùgá ìnjĩná ágágá, 'yo dō ìri ní kĩnĩ, 'Ùndĩgó, 'í sē má ní pánga na,

6 ã'diātāsīyã mávé ùndĩgó ímù kuú má vùgá 'dãá'dã, ngá ázi má ní sēé nyaá ìri ní 'dãáyo.'

7 Ùndĩgó jó agá 'dãá rĩ gō újá 'yo, 'Mĩ ri mã drĩ izaá ku. Má ùpĩ mávé kèètì gí, 'bã ulakí mávé anjĩná rĩ pi be vùgá gí. Má ícò ngaá uru muú mí ní ngá ázi sēé ku.'

8 Á 'yo ìmi ní, ùndĩgó jó agá rĩ ícò dō íngá uru muú ùndĩgó ãmvé rĩ ní pánga rĩ sēé ku drãáāsīyã, ùndĩgó ãmvé rĩ ní adrii ìrivé ùndĩ rĩ sĩ, 'bo ùndĩgó ãmvé rĩ ní ríí pánga rĩ zị dđi dđi rĩ

* **11:2 11:2** Lē mālũngã mívé rĩ ē ímù ìyí: Lē mĩ ímù mālũngã rĩ rụy adrizú 'bãgú rú 'bã drĩgé.

sĩ, ùndĩgó jó agá rĩ ícó íngá, ìri ngá ùndĩgó àmvé rĩ ní lěé rĩ sě ìri ní rá.

⁹ “Kúru á 'yo ìmi ní 'dínì, ìmi zìkí, ì sě ìmi ní rá, ìmi ndākí, ìmi ìsù rá, ìmi gakí kẹ̀ẹ̀tì rĩ, ì zì ìmi ní rá.

¹⁰ À'diātāsīyā 'bá ngá zìpì rĩ, ì sě ìri ní rá, 'bá ngá ndāápi rĩ, ìri ìsù rá, 'bá kẹ̀ẹ̀tì gaápi rĩ, ì kẹ̀ẹ̀tì rĩ zì ìri ní rá.

¹¹ “Ìmi anjì ẹ̀tẹ̀pìì, mívé mvá zì dō ì'bì mí tì gé, mi ícó ìri ní ìnì sě áyu rá?

¹² Dōku mváná rĩ zì dō à'ù gbé mí tì gé, mi ícó ìri ní ngá ìrì be àngũ zāápi zāzā ni sě áyu rá?

¹³ Ìmi 'bá ùnjìkānyā be 'dì'bée, ìmi nìkí ngá múké sě be fẹ̀fẹ̀ rú ìmivé anjìná rĩ pì ní rá. 'Bo ìmivé Ẹ̀tẹ̀pì 'bù gé rĩ, ìri ìmi ní ngá sě aga rá, ìri Índrì Uleterè rĩ sě 'bá zìpì rĩ ní rá!”

*Yēsũ pì vé tã Bělězēbúlā be rĩ
(Mātāyo 12:22-30; Mārākō 3:20-27)*

¹⁴ Ụ'dù àlu, Yēsũ dro índrì ùnjì fūú ágó átápi ku ni drìgé sī. Índrì ùnjì rĩ kã fūú gí, ágó átápi ku rĩ ní í'dózú átángá átázú, sě 'bá bìtrìkà rĩ pì ní àyāngárá.

¹⁵ 'Bo 'bá urukọ'bée kọpi àsámvú gé 'dāá, kọpi ní 'yozú kìnì, “Yēsũ rì índrì ùnjì rĩ pì údró Bělězēbúlā† vé ùkpō sī, Bělězēbúlā rì àmbúgú índrì ùnjì rĩ pì vé ni.”

¹⁶ 'Bá urukọ'bée ù'bìkí Yēsũ rì, kọpi kìnì, lě Yēsũ à 'o tã àyāzú àyāyā íngápi 'bù gélésìla ni.

† 11:15 11:15 *Bělězēbúlā*: Bělězēbúlā vé rù àzi rĩ Sātānā 'i, ìri àdróko, ìri àmbúgú índrì ùnjì rĩ pì drìgé.

17 Yēsũ nĩ tã kôpi ní rií ũsũú rĩ rá, ïri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Mälŭngã ï ní ruú rĩ agá, 'bá rĩ pi acokí dō ï rií ẽ'dĩ 'dijĩ ï õgũpiĩ be, mälŭngã 'dĩri ícò pá tuú ku. 'Bá jó ãsámvú gé rĩ pi rikí dō ï fuú ï õgũpiĩ be, 'bětĩ 'dĩri gō ábá rá.

18 Sātánã fu dō ũmbã ógũpi be, ïrivé mälŭngã 'dĩri ícò pá tu íngóni? Á 'yo tã 'dĩri 'dĩni, ã'diātãsiyã ïmi kínĩ, ma ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró Bělēzēbúlã vé ũkpō sĩ.

19 Ma dō ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró Bělēzēbúlã vé ũkpō sĩ, ïmivé 'bá ïmi pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró ã'di vé ũkpō sĩ? Kôpi ímũ tã lì ïmi drĩgé tã ïmi ní 'yoó rĩ sĩ.

20 'Bo ma dō ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró Múngú vé ũkpō sĩ, ïri lũ 'yozú kínĩ, mälŭngã Múngú vé rĩ ícã ïmi ãsámvú gé gĩ.

21 “'Bá ũkpō be adriĩpi ngá ẽ'dĩ vé ni be rĩ, ïri ícò ívé 'bětĩ ütē rá, ïrivé ngá 'bětĩ ãsámvú gé rĩ pi adri múké.

22 'Bo 'bá ãzi ũkpō be ni ímũ dō ẽ'dĩ 'dijĩ ïri be, ndē dō ïrivé ũkpō gĩ, ïri jó 'dĩpa vé ngá ẽ'dĩ 'dizú, ïri ní ẽsĩ 'bãá drĩ ni gé 'i ütēzú rĩ pi upa drĩ ni gé sĩ rá, ïri awa 'bá urukō'bée ní.

23 “'Bá adriĩpi má be trũ ku rĩ, 'bá 'dĩri mávé ãrĩ'bá, 'bá ãnyãngã ïkũnãápi má be trũ ku rĩ, ïri ãnyãngã írerē.

*Índrí ũnjĩ rĩ vé ïgõngará 'bá rĩ ẽ ẽsĩ agá rĩ
(Mátáyo 12:43-45)*

24 “Índrí ũnjĩ rĩ fũ dō 'bá rĩ rũ'bá gá sĩ ãmvé gĩ, ïri ẽcĩ ngalanji ãngũ ã'wĩ rú rĩ pi agásĩ, ri vũrã

uvuzú ni ndã, ïşú dô vŭrã kuyé, ïri 'yo, 'Ma gô jó má ní kuú rĩ agá 'dãlé ũzi.'

²⁵ Índrí ũnjí rĩ kádõ ícá, ïşú dô wekí jó rĩ ã 'a uletere, údékí kuú múké múké,

²⁶ ïri mu índrí ũnjí uruko ézĩrĩ ũnjĩkãnyã be ívé rĩ ndéepi rá ni pi íjĩ, kôpi céré fi adri 'bá rĩ agá. 'Bá rĩ vé adringará ri gô adri ũnjí drĩdrĩ 'dãri ndë."

²⁷ Yésũ kã rii tã 'dĩri átá, ũkú āzi 'bá bĩtrĩká rĩ pi āsámvú gé 'dãá, ïri ní átázú ú'dúkó be uru 'dãá kĩnĩ, "Tãkĩri ã adri ũkú mi tiipi rĩ drĩgé, āzini mí ní bã sēepi ndruúpi rĩ drĩgé."

²⁸ Yésũ ní újázú kĩnĩ, "Tãkĩri ã adri 'bá ú'dúkó múké Múngú vé rĩ yĩ'bá rá, āzini 'du'bá nga'bá rá rĩ pi drĩgé."

'Bá rĩ pi lēkĩ ã 'okĩ ĩ ní tã āyāzú āyāyã ni (Mātáyo 12:38-42; Mārākō 8:12)

²⁹ 'Bá bĩtrĩká rĩ pi kã ĩ úmú Yésũ ã gārã gá, Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, "Īmi úyú āndrũ nõ'bée, ĩmi 'bá ũnjĩ. Īmi lēkĩ tã āyāzú āyāyã ni ndree ĩmĩ mĩ sĩ, 'bo ícókĩ ĩmi ní tã āyāzú āyāyã ni 'oó ku, 'yénã ĩri adri tã āyāzú āyāyã Yónã vé rĩ.‡

³⁰ Tã 'i ngaápi Yónã rụ'bá gá rĩ i'da 'bá Nĩnéwē vé rĩ pi ní kĩnĩ, Múngú ĩpē ĩri nĩ. Ma 'Bá Mvã 'i, tã 'i ngaápi mâ rụ'bá gá rĩ i'da 'bá úyú āndrũ nõ'bée vé rĩ pi ní kĩnĩ, Múngú ĩpē ma nĩ.

³¹ Ú'dú tã lizú rĩ gé, 'bãgú ũkú rú āngũ ándrelé rú rĩ gé rĩ úmvúlēsĩ ímú pá tu tã lĩ úyú āndrũ

‡ **11:29 11:29** *Tã āyāzú āyāyã Yónã vé rĩ:* †bĩ te nēbĩ Yónã ri, Yónã adri caá ú'dú na †bĩ rĩ agá 'dãá. † lã Yónã 1:17; Mātáyo 12:39-40; Mātáyo 16:1-4; Lúkã 11:29-32. **11:31 11:31** 1 'Bãgú 10:1-13

nõ'bée drĩgé nĩ, ã'diãtãsiyã 'bãgú rĩ íbí ímú ãngũ rará rú ni gélesĩ, ímú Sölómónã vé úmĩ tã 'ozú rĩ yijĩ, 'bo 'bã äzi nõgónõ ndë Sölómónã ri ãmbũgũ sĩ rá.

³² Ú'dú tã lizú rĩ gé, 'bã Nĩnéwë vé rĩ pi ímú pá tu kôpi úyú ãndrũ nõ'bée tõ nĩ, kôpi 'yo úyú ãndrũ nõ'bée 'okĩ tã ùnjĩ, ã'diãtãsiyã Yónã kã tĩ Múngú vé rĩ sée, kôpi újákĩ éšĩ ìvé ùnjikãnyã agásĩ rá. 'Bã äzi nõgónõ ndë Yónã ri ãmbũgũ sĩ rá, § 'bo ìmi úyú ãndrũ nõ'bée, ìmi gãkĩ éšĩ újágá sĩ.

*Yēsũ ímbã 'bã rĩ pi lám bã d̄ĩpi rĩ vé tã sĩ
(Mátáyo 5:15; 6:22-23)*

³³ “'Bã äzi ícõ lám bã 'yũú jĩ zũú vũrã índrépi ku ni gé ku, dõku ícõ ùdrĩ ùp̄ĩĩ drĩ ni gé cí ku. Ìri lám bã rĩ 'bã mísã drĩgé, 'bã ífĩ'bã jó agá rĩ pi ã ndrekĩ rĩ äcí d̄ĩpi rĩ.

³⁴ Mĩ mívé rĩ, ìri lám bã mĩ rù'bã vé ni. Mĩ mívé rĩ dõ múké, rù'bã mívé rĩ índré ku ùtũjã agá uletere. Mívé mĩ dõ ùnjĩ, rù'bã mívé rĩ adri ku ìnjã agá.

³⁵ Lë mĩ nĩ múké 'yozú kìnĩ, mívé rù'bã adriipi ùtũjã agá rĩ, lë ã gõ 'i újã adrii ìnjã agá ku.

³⁶ Mívé rù'bã dõ ùtũjã agá, ìgélé äzi mĩ rù'bã gã adriipi ìnjã agá ni 'dãáyo, mĩ rù'bã ri adri cére ùtũjã agá, sũ lám bã vé äcí ní d̄ĩ ãngũ ìngbërëé mí ní uletere rĩ tĩnĩ.”

---

§ 11:32 11:32 'Bã äzi nõgónõ ndë Yónã ri ãmbũgũ sĩ rá: 'Bã Yēsũ ní 'yoó ndë Sölómónã pi Yónã be rá rĩ, Yēsũ ri 'i 'yo.

*Yēsũ tre Fãrúsĩ rĩ pi drĩgé, āzini 'bá tãĩmbĩ
ĩmbá'bá rĩ pi drĩgé*

*(Mātáyo 23:1-36; Mārākō 12:38-40; Lúkã
20:45-47)*

³⁷ Yēsũ kã átángá rĩ átá deḡ, Fãrúsĩgú āzi ní Yēsũ ri zizú mužú ínயá nyaá ívé āngá, kúru Yēsũ ní fizú jó gá 'dãlé, ĩri ní úrizú vũgá ínயá rĩ nyangárá gá.

³⁸ Fãrúsĩgú rĩ kã ndree Yēsũ í'dó ínயá rĩ nyaá, ũjĩ 'ĩ drĩ sũ ívé mēre ní lēe rĩ tĩnĩ kuyé, sē ĩri ní āyāngárá.

³⁹ Kúru Úpí ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Īmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ĩmi ri kópō, āzini kũrã rĩ pi vé rụ'bá āmvélésĩla rĩ ũjĩ áyu, 'bo ĩmĩ éśĩ agá 'dãlé, ĩmi éśĩ be āmbúgú ngá drĩgé, āzini ĩmĩ éśĩ ũnjĩ.

⁴⁰ Īmi azakĩ azaza! Múngú rụ'bá āmvélésĩla rĩ gbiĩpi rĩ, gbi kpá rụ'bá agálésĩla rĩ nĩ kuyé?

⁴¹ Lē ĩmi sēkĩ ngá ĩmivé rĩ pi 'bá adri'bá ngá ākó rĩ pi ní, ĩmi 'okĩ dō 'dĩni, ĩri Múngú ní āyĩkō sē.

⁴² “Īmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ĩzāngã rĩ úmvúlésĩ adri ĩmivé ni, ā'diātāsĩyã ngá mādāṅá ọmvú agá sũ nānã tĩnĩ, ĩngĩrĩṅá tĩnĩ rĩ pi, mužrĩ agá, ĩmi ri ālu ni í'dú sē* Múngú ní rá, 'bo ĩmi kokĩ 'bá 'bá urukọ'bée ní 'oó ũnjĩ rĩ pi ē ĩzã kuyé. Lē ĩmi 'okĩ 'bá rĩ pi múké, āzini ĩmi lēkĩ Múngú ri, āzini ĩmivé ngá mužrĩ agá, ĩmi sēkĩ ālu ni Múngú ní.

---

* **11:42 11:42** Ngá mužrĩ agá, ĩmi ri ālu ni í'dú sē: Tãĩmbĩ Mósē vé rĩ 'yo kĩnĩ, lē 'bá Īsērélē vé rĩ pi ē í'dúkĩ ngá mužrĩ agá, ālu ni sēe Múngú ní. 'Í lã Lěvĩtĩkã 27:30-33; Kãlãfe 18:21-24; Dětōrōnómē 12:5-19; 14:22-29.

43 “Ìmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ã'diãtãsiyã ìmi lèkí vũrã úrízú ì ní ìnjĩ ìnjĩ Jó Múngú ri Zízú rĩ agá rĩ pi áyu, ãzini ìmi lèkí 'bá rĩ pi ã rikí ìmi ní mōdó sēé jōkōnĩ agá 'dãá ìnjĩngará be.

44 “Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ã'diãtãsiyã ìmi adrikí sũ 'búrẽdrĩ ì ní ícó áamá ku rĩ tĩnĩ, 'bá rĩ pi ri ẹcì drĩ ni gé sĩ, kōpi áamáki ku.”

45 'Bá ãzi tãimbĩ Mósē vé rĩ nĩpi múké múké rĩ ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmbápi, tã mí ní 'yoó 'dĩri, mi ri 'bã u'da.”

46 Yésũ ní újázú kĩnĩ, “Ìmi 'bá ì ní ímbá tãimbĩ Mósē vé rĩ nĩ'bá múké múké 'dĩ'bée, ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ã'diãtãsiyã ìmi ri oḡu 'bã 'bá rĩ pi drĩgé, kōpi ícókí 'duḡu bã ku, ìmi lèkí ìmivé drĩ 'bãá kōpi ẽ ìzã kozú ku.

47 Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ã'diãtãsiyã ìmi ri 'búrẽdrĩ nẹbĩ rĩ pi vé rĩ gbi, ìsúzú ìmi ẹ'bípĩ ú'díkí ọtú kōpi ùdrãá nĩ.

48 Tã ìmi ní 'oó 'dĩri, ìri lũ 'yozú kĩnĩ, ìmi ã'yĩkí tã ìmi ẹ'bípĩ ní nẹbĩ rĩ pi ú'dízú 'dãri gí, ìmi ní rizú kōpivé 'búrẽdrĩ rĩ pi gbizú ãní 'dĩ.

49 Tã 'dĩri sĩ, Múngú tã nĩngará be rĩ kĩnĩ, 'Ma nẹbĩ rĩ pi pẽ mu 'bá áyúáyũ rĩ pi be kōpi urukọ'bée ú'dì ùdrã, ãzini kōpi urukọ'bée ọcũ ùnjĩ ùnjĩ.'

50 Ìmi úyú ãndrũ nō'bée, nẹbĩ ì ní ú'dì ùdrãá Múngú ní vũ rĩ gbingará gá 'dãá rĩ pi vé ãrí ri ngo ìmi drĩgé.

51 Í'dózú ì ní Èbélẽ ri 'dĩngará gá, ícázú sã ì ní

Zākãriyã ri 'dizú vürã røbøñø zãzú rĩ† pi ãsãmvú Jó Múngú vé rĩ be rĩ gé, ìmi úyú ãndrũ nõ'bee, ãrí 'bã 'dĩ'bee vé rĩ ngo ìmi drĩgé.

⁵² “Ìmi 'bã ì ní ímbã tãimbĩ Mósẽ vé rĩ nõ'bánú múké múké 'dĩ'bee, ìzãngã rĩ úmvúlesĩ adri ìmivé ni, ã'diãtãsiyã ìmi 'dukĩ mãfütã tã nõngará vé rĩ zũú gí. Ìmi fikĩ kuyé, ìmi ugakĩ 'bã lã'bánú fi'bánú rĩ pi ní létĩ gí.”

⁵³ Yésũ kã átángã rĩ átã deę, Fãrúsĩ rĩ pi 'bã tãimbĩ ímbã'bánú rĩ pi be, kòpi ẽ ẽsĩ ve Yésũ ní ùnjĩ ùnjĩ, kòpi í'dókĩ riĩ ìri uzĩ,

⁵⁴ ì ìsúkĩ rĩ átángã ùnjĩ yĩ tĩ ni gé, ì tókĩ rĩ ìri ãní bẽní.

12

Ìmi adrikĩ mi be kowu 'bã ì 'bã'bee kú tã be pĩri rĩ pi ã tã sĩ

¹ 'Bã bĩtrĩká trakĩ ì Yésũ ã gãrã gã, élifũ ni ambamba, kòpi rikĩ ì ùmĩ mũzú ùmĩmĩ. Yésũ ní í'dózú átázú ívé 'bã 'ì pámvú ùbĩ'bánú rĩ pi ní kĩnĩ, “Lã ìmi adrikĩ mi be kowu tã Fãrúsĩ rĩ pi ní riĩ ímbã rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã tã kòpi ní ímbã rĩ, kòpi 'dukĩ ngaá ku.

² Tã ì ní ùzũúũ rĩ, ìri ímú 'ì ì'dã ãmvé, tã ì ní 'oó kĩri kĩri rĩ, ì ímú ìrivé tã nõ rá.

† 11:51 11:51 *Vürã røbøñø zãzú rĩ*: Vürã røbøñø zãzú ni anigé Jó Múngú vé rĩ ã bóró gã 'dãã, átálágú rĩ ri røbøñø zã ãní Múngú ní 'bã rĩ pi trüzú ívé ùnjĩkãnyã agásĩ. Vürã ẽjĩngũrũ zãzú ni anigé Vürã Uleterĩ rĩ gé Jó Múngú vé rĩ agã 'dãã, átálágú rĩ ri ẽjĩngũrũ zã ãní Múngú ní ù'bũtĩjã sĩ, ãzini ùndrãgã sĩ sã Múngú ri zizú rĩ gé.

3 Tã ìmi ní átá ìnjá agá rĩ, ỳtúnjã sĩ ì ímù yì rá, tã ìmi ní átá ỳyòkòyò sĩ jó agá 'dãá rĩ, ì ímù tã ni áyú jó drĩgé.”

*Lě ìmi adrikí ỳrĩ sĩ ku
(Mátáyo 10:28-31)*

4 Ẹsũ ní 'yozú kīnĩ, “Ūndĩ mávé rĩ pi, á 'yo ìmi ní 'dini, lě ìmi adrikí ỳrĩ sĩ ku, 'bá lě 'bá ìmi 'dì 'bá rĩ pi sĩ, kòpi 'yéná rù 'bá rĩ 'dì, kòpi ícókí ìmivé ìndrì 'dìjì drãá ku.

5 'Bo ma 'bá ìmi ní ícò ruú rĩ lũ ìmi ní rá, lě ìmi rukí Múngú ỳkpò be 'bá 'dìjìpi 'beépi ácí vezú àní ỳdũ àkó rĩ* agá rĩ áyú.

6 Àrínjã nyírínjã tòwù ỳzíkí nyo mũfèngã fífí ìrĩ ku? 'Bo Múngú àvĩ àrínjã àlu ni vé tã sĩ ku.

7 Múngú lã drì 'bí ìmi drĩgé rĩ pi cére gí. Lě ìmi adrikí ỳrĩ sĩ ku, ìmivé tã ndē àrínjã káràkàrá rĩ pi vé rĩ rá.

*Ūlũkí tã Kúrísítò vé rĩ
(Mátáyo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

8 “Á 'yo ìmi ní 'dini, 'bá rĩ ẹ'yĩ dō ma 'bá rĩ pi ẹndrẹtì gé, 'yo dō 'í à'yĩ ma rá, ma 'Bá Mvã 'i, ma kpá ìri à'yĩ mālāyíkã Múngú vé rĩ pi ẹndrẹtì gé rá.

9 'Bá rĩ gã dō ma vũ drĩgé nōgò sĩ, ma kpá ìri gã sĩ mālāyíkã Múngú vé rĩ pi ẹndrẹtì gé.

10 Ma 'Bá Mvã 'i, 'bá rĩ átá dō tã ùnjí mà rù 'bá gá, Múngú ri ícò ìri trũ rá, 'bo 'bá rĩ ide dō Índrì Uletere rĩ, Múngú trũ ìri àlujani ku.

* 12:5 12:5 Ácí vezú àní ỳdũ àkó rĩ: Múngú ri úm̀v̀l̀ésĩ 'bá 'i ẹ'yĩ 'bá ku rĩ pi 'dù ú'bé ácí 'dĩri agá. 'Í lã 'dangará 20:7-15.

11 “Bá ãzi jì dō ìmi muḡ Jó Múngú ri Zìzú rī agá, tō dō ìmi 'bá ãngũ ru' 'bá rī pi ɛndrɛtɪ gé, ãzini 'bá ũkpō be rī pi ɛndrɛtɪ gé, lē ìmí ɛsɪ ă adri ìzãngã sī 'yozú kīnī, ìmi muḡ ìmivé tã gã ngóni yã 'dínì ku, dōku ìmi átá ngóni yã 'dínì ku,

12 sã 'dãri gé, tã ìmi ní átá rī, Índrí Uleterè rī ũlũ ìmi ní nī.”

Nãpí ágó azakaza rú ã'bú be rī vé rī

13 Ágó ãzi 'bá bɪtrɪkã rī pi ăsãmvú gé 'dãá, ìri ní 'yozú Yésũ ní kīnī, “Ímbãpi, 'í 'yo má ɛdrɪpɪ ní, ă awa ã'bú 'bá ɛtɛpɪ drããpi gí rī ní kuú rī 'bá ní 'í be.”

14 Yésũ ní újázú kīnī, “Ágó 'dĩri, ă'di ìpɛ ma 'bá tã lɪpɪ ni rú nī, dōku ă'di ìpɛ ma ìmivé tã ăsãmvú acoó nī?”

15 Kúru Yésũ ní 'yozú 'bá rī pi ní kīnī, “Ìmi ndrekí múké, lē 'bá ãzi ă adri ɛsɪ be ămbúgú ngá drɪgɛ ku, 'bá rī dō ă'bú be tré, ă'bú ìrivé 'dĩri ícó ìrivé ídri sêe adrií múké nī ku.”

16 Yésũ ní nãpí 'dĩri ũlũzú kôpi ní kīnī, “Ágó ãzi ă'bú be ni ănyãngã ka ìrivé ɔmvú agá ambamba.

17 Ágó rī ri ũsũú kīnī, ‘Vũrã má ní mávé ănyãngã 'bãzú ni 'dãáyo, mâ 'o rí ă'di?’

18 Kúru ìri ní 'yozú kīnī, ‘Á lē 'oó 'dínì, á lē ìrá mávé rī pi uzeé vũgá, á lē ambugu ambugu ni pi údé, ma mávé ănyãngã 'bã 'a ni gé, ãzini ma mávé ngá rī pi ũ'bã céré 'a ni gé.

19 Kúru ma gō átá má ɛsɪ agá nōlé, “Ma nóni ănyãngã be ambamba, ìri adri ca ílì kárakarã. Á gō ɛzɪ ngaá dɪjɪ ku, ma ngá nya, ma ngá mvu, ma adri ăyĩkō sī.” ’

20 “Bo Múngú ní 'yozú ìri ní kīnī, ‘Mí azaza! Ìnìṅá àndrū nōri sī, ma mívé ídri 'dụ rá. Kúru ã'di ri ímụ mívé ngá 'dī'bée 'dụ nī?’

21 “Bá ngá 'bãápi kú 'í ní, ngá sēépi Múngú ní ku rī, ìri adri sū 'bá 'dīri tịni.”

*Lē ìmi ríkí ìmi ụsụụ drāá tã sī ku
(Mātáyo 6:25-34)*

22 Kúru Yésụ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùbī'bá rī pi ní kīnī, “Á 'yo ìmi ní, lē ìmi ríkí ìmi ụsụụ drāá ídri rī vé tã sī 'yozú kīnī, ìmi ã'di nya yã, dōku ìmi ã'di su yã 'dīni ku.

23 Ídri ndē ngá nyanya ri rá, rụ'bá ndē bōngó ri rá.

24 Ìmi ndrekí drī àrìṅá rī pi ká, kọpi 'ākí ómvú ku, kọpi ìkūnākí ànyāngā ku, kọpi jó ànyāngā 'bázú ni àkó, dōku írá àkó. 'Bo Múngú ri kọpi úcé nī. Ìmi ndekí àrìṅá rī pi rá.

25 Ẹsị ìmivé riipi ùtīpi 'dīri sī, ìmi nyo ícọ sã àzi ịsụ adrizú ànị ídri rú rá?

26 Ìmi ícókí dō sã àzi ịsụ mādāṅá adrizú ídri rú ku píri, ngá ìmi ní rizú ìmi ụsụzú drāzú tã sī rī ã'di?

27 “Ìmi ndrekí drī pẹti ã fū ùnyī be 'dī'bée ká, kọpi ngakí ẹzị ku, àzini kọpi nīkí bōngó ícì be ì ní ku. 'Bo á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, Sōlōmónā ri ã'bú be, su bōngó ùnyī be sū fū ùnyī be 'dī'bée tịni kuyé.

28 Múngú ri dō sē fū ásé agá rī pi zo ùnyī be, ìri zo àndrū, drū sī, ì zã ve àcì sī rá píri, ìmi 'bá ẹ'yīngará be mādāṅá 'dī'bée, ádarú Múngú ícọ nyo ìmi ní bōngó sēé suú ku?

29 Lẽ ìmí ẹsì ǎ ri ùtíí ngá nyaánya ǎ tã sī ku, dōku ngá mvuúmvu ǎ tã sī ku, ìmí ẹsì ǎ ri ùtíí tã ni sī ku.

30 'Bá Múngú ri nǐ' 'bá ku rǐ pi ẽ ẹsì ri ùtí tã 'dǐ' bée sī nǐ, ìmi Ẹtẹpi nǐ ngá ìmi ní lée rǐ rá.

31 'Bo lẹ ìmi 'bǎkí ẹsì mǎlǔngǎ Múngú vé rǐ ndāzú, ìri ímú ngá ìmi ní lée rǐ pi sē ìmi ní rá.

ǎ' 'bú 'bǔ gé 'dǎá rǐ vé tǎ

(Mátáyo 6:19-21)

32 “Ìmi ngúlúmǔ mǎdǎ mâ pámvú ùbǐ' 'bá 'dǐ' bée, ìmi adrikí ùrǐ sī ku, ǎ' diātāsīyǎ ìmi Ẹtẹpi ri ǎyǐkō sī, lẹ ìmi fíkí mǎlǔngǎ ívé rǐ agá.

33 Ìmi uzíkí ngá ìmivé rǐ pi, ìmi awakí mǔfěngǎ ni 'bá ngá ǎkó rǐ pi ní. Lẹ ìmi ịsúkí ìmi ní jǔrú mǔfěngǎ 'bǎzú ǎsǔpi ku ni, ǎ' 'bú 'bǔ gé 'dǎlé rǐ ábá ku, ụgǔ' 'bá ícọ ụgǔ' 'bá ku, ǎzini ịjǐrǐkọ ícọ mbeé ku.

34 Vǔrǎ ìmi ní ìmivé ǎ' 'bú 'bǎzú rǐ, ìmí ẹsì ri adri drǐ ni gé.”

Lẹ 'bá rǐ ǎ adri ùrē ǎ ùtē Yẹsù vé ịgōngará

(Mátáyo 24:45-51)

35 “Lẹ ìmi úsúkí ìmi kú ùrē, ìmi ù'yúkí ìmivé lámǎ ǎ ri dǐdǐ,

36 lẹ ìmi adrikí sǔ 'bá ri' 'bá ívé 'bá ǎmbúgú riipi ímvípi ụmǔ ùkú jezú rǐ gélésí rǐ ùtē' 'bá rǐ pi tǐnǐ, ǎ' diātāsīyǎ 'bá ǎmbúgú rǐ kǎdō ímú kẹtẹ rǐ gaá, ìmi zǐkí rí kẹtẹ rǐ ìri ní.

37 'Bá ǎmbúgú rǐ kǎdō ícá, ịsú dō ívé ǎtí' 'bá rǐ pi ùtẹkí 'i kú ùrē, ìri adri ǎyǐkō sī. Ádarú á lẹ 'yoó ìmi ní 'díní, ìri ǎtí' 'bá rǐ pi sē úrǐ vǔgá, ìri kọpi ní ngá sē nya.

38 'Bá ãmbúgú rĩ dō ícá ìnìṅá ágágá yã, dōku ãngũ ní ówúngará gá yã, ícá dō ìsù àtí'bá rĩ pi ri 'i ùtē, àtí'bá rĩ pi adri àyíkō sī.

39 'Bo lē ìmi nīkí 'yozú kīnī, jó 'dīpa ā nī dō sã ùgù'bá rĩ ní ìmúzá rĩ rá, ícó té ívé jó kuú ṅóó ùgù'bá rĩ ní, ìri ní fizú ãnī jó agá 'dãá ku.

40 Lē ìmi adrikí ùrē, ā'diātāsīyā ma 'Bá Mvã 'i, sã má ní ìmúzá ìgōzá rĩ ìmi ícókí nī ku."

41 Pétēró ní zizú kīnī, "Úpí, mi ri nāpí 'dīri 'yo 'bá ní, dōku mi ri 'yo 'bá rĩ pi ní céré?"

42 Úpí ní újázú ìri ní kīnī, "'Bá èsì 'bãápi céré rizú èzì ngazú rĩ ā'di 'i, āzini àtí'bá úmī be tã 'oópi pìrì ãmbúgú rĩ ní 'bãá 'bá ãmbúgú rú ívé àtí'bá rĩ pi drìgè ā ri ìnyá sèè kòpi ní sã múké ni gé rĩ ā'di 'i?"

43 'Bá ãmbúgú rĩ ícá dō ìsù èzì àtí'bá rĩ ní ngaá rĩ múké, ìri àtí'bá rĩ ùfē rá.

44 Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, ìri àtí'bá rĩ 'bã adri 'bá ãmbúgú rú ívé ngá rĩ pi ā tã mba.

45 'Bo àtí'bá rĩ ùsù dō 'í èsì agá 'dālè kīnī, 'Mávè ãmbúgú ícó ícá mbèlèṅá ku,' í'dó dō ríí àtí'bá àgō rĩ pi fùú ùkú rú rĩ pi be, āzini í'dó dō ríí ngá nyaá, āzini ngá mvụú ìmèrèzú.

46 Ìrivé 'bá ãmbúgú rĩ nga ícá ú'dú, dōku sã ìri ní nī kuyé ni gé, ìri àtí'bá rĩ uga kpélékpélé, ìri 'dù 'be 'bá è'yì'bá kuyé rĩ pi àsámvú gé vūrã kòpi ní adrizú rĩ gé.

47 "Àtí'bá àzi ívé ãmbúgú rĩ vé tã ìri ní lèè ā 'okí rĩ nīpi rá rĩ, útú dō 'i ùrē kuyé, dōku 'dù dō tã ívé ãmbúgú ní èzì rĩ ngaá kuyé, ì ìri gbã ùnjí ùnjí.

48 'Bo ãtí'báná ãzi ívé ãmbúgú rĩ vé tã nĩpi kuyé, tã 'oópi ãnjĩ rĩ, ĩ ĩri ĩrĩñã mãdã. 'Bá ĩ ní ngá sěě ĩri ní ãmbúgú rĩ, ĩ ngá lě ĩri vúgá ãmbúgú, 'bá ngá ẹ'yĩpi ãmbúgú rĩ, ĩ ngá zĩ ĩri vúgá ãmbúgú.

*Yēsũ vé tã ĩjĩ acongára
(Mátáyo 10:34-36)*

49 “Má ĩjĩ tã ãcí ãcí ni vũ drĩgé nōgó, má ũsũ tã ãcí ãcí rĩ í'dó té dō 'i gí, ĩri adri múké!

50 ĩ ímú má ní bătízĩmũ ĩzãngã vé ni sě, ma tã ẹnjĩẹnjĩ 'du cĩmgbá tã rĩ ní 'i ẹzú.

51 ĩmi ũsũkĩ má ĩjĩ 'bá rĩ pi ní tãkĩri nyọọkũ drĩgé nōgó? Adri 'dĩni kuyé, má ĩjĩ acongára.

52 Í'dózú ãndrũ mužú drĩdrĩ, 'bá tōwú 'bětĩ ãsámvú gé rĩ pi ímú ĩ aco rá, na rĩ pi ĩrĩ rĩ pi gã sĩ, ĩrĩ rĩ pi na rĩ pi gã sĩ.

53 Kọpi ímú ĩ aco rá, mvá ẹtẹpi ri ímú ívé mvá gã sĩ, mvá ri ímú ẹtẹpi ri gã sĩ, mvá ẹndrẹpi ri ímú ívé mvá ũkú gã sĩ, mvá ũkú ri ímú ẹndrẹpi ri gã sĩ, ĩdrẹpi ri ímú 'ĩ mvọpi vé ũkú gã sĩ, mvọpi vé ũkú ri ímú 'ĩ ĩdrẹpi ri gã sĩ.”

*Lókĩ vé ámángára
(Mátáyo 16:2-3; 5:25-26)*

54 Yēsũ ní 'yozú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní kĩnĩ, “ĩmi ndrekĩ dō ĩrĩbĩtĩ rĩ íngá ímúzú ũtú ní 'dengára gálėsĩ, ĩmi 'yo, 'Yĩgó ri 'dĩ rá,’ ádarú ĩri 'dĩ rá.

55 ĩmi ndrekĩ dō ũlí rĩ ri ívĩ ímúzú ándrėlėsĩla, ĩmi 'yo, 'Ūtú rĩ ímú ko gbĩrĩlí,’ ádarú ĩri ko gbĩrĩlí rá.

56 ĩmi 'bá ĩ 'bã'bée kú tã be pĩrĩ 'dĩ'bée, ĩmi kádō ãngũ vũ drĩgé nōgó rĩ ndreeé, ãzini 'bũ gé 'dãlé rĩ ndreeé, ĩmi nĩkĩ ãngũ rĩ ẹ mĩlé áamá be rá,

ĩmi ũlũ rá pírí, ĩmi nĩkí tã riĩpi 'i 'oópi lókí ãndrũ nõri gé rĩ ũlũ be ku íngóni íngóni?

57 “Ngá ĩmi ní tã pĩrĩ rĩ nĩzú ámázú ku rĩ ã'di?

58 'Bá rĩ tō dō mi, ĩmi dō ri mụ ĩri be lẹtị gé sĩ trụ, ĩmi údékí ĩmivé tã ĩmi ãsámvú gé sĩ ĩri be rĩ deđe lẹtị gé 'dĩgé, ĩmi údékí dō ku, ĩri mi jị mụ tō 'bá tã liĩpi rĩ ẹndrẹtị gé, 'bá tã liĩpi rĩ, ĩri mi jị sē ãngáráwá drĩgé, ãngáráwá rĩ mi jị 'be jó ãngũ ũ'yĩzú rĩ agá.

59 Á 'yo mí ní 'dĩni, kukí mi ĩfũú ãmvé ku, mi mũfēngã ĩ ní liị mí drĩgé rĩ ũfē de ũgbále, mi íbĩ ĩfũ ndõ.”

13

Lē ĩmi újákí ẹsị ĩmivé ũnjĩkãnyã agásĩ rá

1 Sã 'dãri gé, 'bá ụrukọ'bée ũlũkí Yẹsũ ní kìnĩ, Pílátō ú'dị 'bá Gãlĩláyã vé rĩ pi ũdrãá, ịsụ kọpi ri rọbọŋọ zã Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá.

2 Yẹsũ ní 'yozú kọpi ní kìnĩ, “Ĩmi ụsũkí 'bá Gãlĩláyã vé ĩ ní ú'dị 'dã'bée vé ũnjĩkãnyã ndē ọgũpịi Gãlĩláyã rĩ pi vé rĩ rá, kọpi ní ĩzãngã nyazú ãní?

3 Á 'yo ĩmi ní, adri 'dĩni kuyé. 'Bo ĩmi újákí dō ẹsị ku, ĩmi kpá úmvúlésĩ céré ũdrã rá.

4 ĩmi ụsũkí 'bá mụdrị drị ni ãrō lágáráka Sílómũ vé rĩ ní ári kọpi drĩgé, ũdrã'bá 'dã'bée, kọpivé ũnjĩkãnyã ndē 'bá adri'bá Yẹrụsãlémã agá rĩ pi vé rĩ rá?

5 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, adri 'dĩni kuyé! ĩmi újákí dō ẹsị ku, úmvúlésĩ ĩmi kpá céré ũdrã sũ kọpivé rĩ tịni.”

Nāpi peṭi ĩ ní zī fīgī 'aapi kuyé rĩ vé rĩ

⁶ Kúru Yēsũ ní nāpi 'dĩri ũlũzú 'bá rĩ pi ní kīnĩ, “Ágó āzi sa peṭi ĩ ní zī fīgī rĩ ívé ọmvú agá, ĩri ní 'dezú mužú ũ'a ni úndrészú sị ni gé 'dǎá, ịsụ peṭi rĩ 'a kuyé.

⁷ Kúru ĩri ní 'yozú ágó ọmvú rĩ 'āapi rĩ ní kīnĩ, ‘Ílĩ na, á ri ẹci peṭi rĩ vé ũ'a úndré, má ịsụ ũ'a sị ni gé kuyé. ‘Í ga peṭi rĩ vūgá! ĩri ri nyọọkú rĩ ẹri kána.’

⁸ “Ágó ọmvú 'āapi rĩ ní újázú kīnĩ, ‘Āmbúgú mávé rĩ, ‘í ku drĩ ã adri ílĩ ālu ká, mâ 'ã drĩ gǎrǎ ni, mâ dǎ ndrĩi zē ndũyú ni gé.

⁹ ‘A dō ílĩ drĩ rĩ gé rá, múké! ‘A dō kuyé, ‘í ga rí kúru ĩri vūgá.’ ”

Yēsũ ídrí ũkú ọtrúpi ọtrúotrũ ni ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé

¹⁰ Yēsũ ní rizú 'bá rĩ pi ímbázú Jó āzi Múngú ri Zizú ni agá ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé,

¹¹ ũkú āzi 'dǎlé índrí ũnjí 'o ĩri ọtrú, adri caá ílĩ mụdrị drị ni ǎrō, sē ũkú rĩ ícó 'i ũjũú ngaá ụrụ sị ku.

¹² Yēsũ kǎ ũkú rĩ ndreé, ĩri ní ũkú rĩ zizú ímúzú ‘í vúgá nōó. ĩri ní 'yozú ũkú rĩ ní kīnĩ, “Ūkú 'dĩri, mí ídrí gí.”

¹³ Yēsũ ní ‘í drị 'bǎzú ũkú rĩ ã rụ'bá gá, koro ũkú rĩ ní ngazú 'i ũjũzú pịrị, ĩri ní Múngú ri íngúzú.

¹⁴ Drĩkoma Jó Múngú ri Zizú rĩ vé rĩ ã 'a ve Yēsũ ní ũkú rĩ ídrí ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé rĩ ã tǎ sị rá. ĩri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kīnĩ, “Ū'dụ ẹzị ngazú

rĩ pi áziyá, lē ĩmi ímúkí, ē ídríkí ĩmi ú'dú áziyá 'dĩ'bée agá, adri ú'dú Sábátã vé rĩ gé ku.”

15 Úpí ní újázú ĩri ní kīnī, “Īmi 'bá ĩ 'bã'bée kú tã be pīrī 'dĩ'bée! Īmi āsámvú gé 'dīgégé, 'bá āzi ícó nyo ívé tī, dōku dōngí trūú jīī muú yīī mvuú ú'dú Sábátã vé rĩ gé ku?

16 Ūkú 'dīri íbí ĩfūú úyú Ābūrámã vé rĩ agá, Sātánã 'yī ĩri kú vūgá ĩzāngã nyaá ílī mūdri drī ni ārō, ídríkí dō ĩri ú'dú Sábátã vé rĩ gé ũnjí?”

17 Yēsū kã tã rĩ 'yoó 'dīni, sē ĩrivé ari'ba rĩ pi ní drīnjá. 'Bo 'bá rĩ pi ārēvú céré āyīkō sī tã āyāzú āyāyā Yēsū ní 'oó 'dīri sī.

Nāpí marígó fī be mādāṅṅá rĩ vé rĩ

(Mātáyo 13:31-33; Mārākō 4:30-32)

18 Yēsū ní kúru 'bá rĩ pi zizú kīnī, “Mālūngã Múngú vé rĩ adri sū ā'di tīnī? Mā ũ'bī rí ĩri ngá ngóni ni sī?

19 Mālūngã Múngú vé rĩ adri sū marígó fī be mādāṅṅá rĩ tīnī, kádō ĩri saá, ĩri dū mba āmbúgú āmbúgú, ārīṅá rĩ pi gū ku sī ni gé.”

Nāpí ākúfī vé rĩ

20 Yēsū ní kpá gōzú 'yozú kīnī, “Mā ũ'bī rí mālūngã Múngú vé rĩ ngá ngóni ni sī?

21 Mālūngã Múngú vé rĩ adri sū ākúfī ũkú rĩ ní í'dú dāá usaá fúndru be, ēpīpi āmbúgú rĩ tīnī.”

Kḗtī mādāṅá rĩ

(Mātáyo 7:13-14, 21-23)

22 Kúru Yēsū ní 'dezú rizú éczú kūrú rĩ pi agásī, āzini gúrú rĩ pi agásī, rí 'bá rĩ pi ímbá, ísú ĩri rí mu Yērúsálémã gá.

23 'Bá āzi ní ĩri zizú kīnī, "Úpí, 'bá mādāṅá pi nyo 'yēṅá ímú pangará ísú nī?"

Yésū ní újázú kòpi ní kīnī,

24 "Lē ĩmi ỳ'bīkí fí ũkpō sī kẹ̀ẹ̀tì mādāṅá rī gé sī, ā'diātāsīyā á 'yo ĩmi ní 'dīni, 'bá kárakará pi ỳ'bī fi kẹ̀ẹ̀tì mādāṅá rī gé sī, 'bo kòpi ícókí fí ku.

25 Jó 'dīpa ícì dō kẹ̀ẹ̀tì rī gí, ĩmi áwí pá tu ku āmvé, ĩmi kẹ̀ẹ̀tì rī ga, āzini ĩmi 'yo, 'Ámbúgú 'bávé rī, 'í zī 'bá ní kẹ̀ẹ̀tì rī.'

"'Bo ĩri 'yo, 'Á nī ĩmi kuyé, ĩmi íbíkí ímú íngōósīla?"

26 "Īmi kúru 'yo, 'Ándúru 'bá rikí ngá nyaá, āzini ngá mvúú mí be trú, āzini mí ri 'bā ímbá 'bávé lẹ̀tì rī pi drīgé sī.'

27 "'Bo ĩri 'yo kòpi ní, 'Á nī ĩmi kuyé, ĩmi íbíkí ímú íngōósīla? Īmi 'bá ũnjīkānyā 'o'bá 'dī'bée, ĩmi dẹ̀kí ĩmi má ẹ̀ndrẹ̀tì gé 'dīísī rá!'

28 "Īmi kádō Ābūrāmā pi ndree Īsákā be, Yōkóbū be, nẹ̀bī rī pi be céré mālūngā Múngú vé rī agá 'dālé, ísú ídrókí ĩmi kú āmvélésīla, ĩmi fi ri ngongo, āzini ĩmi síkányá ci.

29 'Bá rī pi úmvúlésī ímú ỳtú ní ĩfūngará gálésīla, urukọ ni pi ímú ỳtú ní 'dengará gálésīla, urukọ ni pi ímú úrúlésīla, āzini ándrélésīla, kòpi ímú úrí ỳmụ nya mālūngā Múngú vé rī agá 'dāá.

30 Ádarú 'bá ỳdũmbítā* rī pi, kòpi ímú adri drīdrī, 'bá drīdrī† rī pi, kòpi ímú adri ỳdũmbítā."

* 13:30 13:30 'Bá ỳdũmbítā rī pi: 'Bá ĩ ní ndree kuú ẹ̀zì ākó rī pi.

† 13:30 13:30 'Bá drīdrī rī pi: 'Bá ĩ ní íngúngū rī pi.

Yēsũ ẽ ẽsĩ ịsũ ịzãngã 'bá Yẹrúsãlémã vé rĩ pi ã tã sĩ

³¹ Sã 'dãri gé, Fãrúsĩ ụrụkọ'bée ní ímúzú Yēsũ vúgá, kọpi ní 'yozú ịri ní kìnĩ, “Í ku ãngũ nōri, 'í 'de mụy 'dĩĩsĩ rá, ã'diātãsiyã Ẽródẽ lẽ mi 'dị drãá rá.”

³² Yēsũ ní újázú kọpi ní kìnĩ, “Ìmi mụkí lūú Ẽródẽ adriipi ùlúkú rú 'dãri ní kìnĩ, ‘Ma ri nōlé índrí ùnjí rĩ pi údró, ãzini ma ri 'bá rĩ pi ídrí 'dózú ãndrũ sĩ, cazú drũ, cazú ú'dú na ni gé, cĩngbá má ní mávé ẹzị dezu.’

³³ Ídózú ãndrũ sĩ, cazú drũ, cazú ú'dú na ni gé, má kãdō rií mụy, ma nyo ri mávé ẹzị nga mụzú, ã'diātãsiyã lẽ nẹbị ã drã ãmvé ku, ã drã Yẹrúsãlémã gá.

*Yēsũ lẽ 'bá Yẹrúsãlémã gá rĩ pi lẽlẽ
(Mátáyo 23:37-39)*

³⁴ “Á Yẹrúsãlémã, Yẹrúsãlémã, mívé 'bá rĩ pi ú'díkí nẹbị rĩ pi, ãzini kọpi úvíkí Múngú vé 'bá áyúãyũ ì ní pée mụy mí vúgá 'dĩlẽ rĩ pi ùdrãá írã sĩ. Á lẽ kōdō mívé anjịná rĩ pi ịkũnãá sũ ã'ú ẹndrẹpi ní ívé anjịná ịkũnãá 'í ụpìlẹ'bí ã ndúgé rĩ tịnị, 'bo mívé 'bá rĩ pi gākí sĩ.

³⁵ Ìmi ndrekí drĩ ká, jó ìmivé rĩ pi kukí kú ándrú rú. Kúru á 'yo ìmi ní 'dini, ìmi ícókí gōo ma ndreee dị ku, cĩngbá cazú sã ìmi ní ímúzú 'yozú, ‘Tãkiri ã adri 'bá ímúpi Úpí ã rú sĩ rĩdrĩgé rĩ gé.’ ”

‡ 13:35 13:35 'Bá ímúpi Úpí ã rú sĩ rĩ: 'Bá 'dĩri Yēsũ 'i. 13:35 13:35 Sãwúmã 118:26

14

Yēsũ ídrí ágó drã be ni ù'dù Sãbátã vé rĩ gé

¹ Ù'dù Sãbátã vé rĩ gé, Yēsũ kã muú ínyá nyaá Fãrúsĩgú ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ vé ãngá 'dãá, 'bá rĩ pi rikí nyo tée ĩri ndree,

² ã'diãtãsiyã ágó ãzi 'dãlé rù'bá ni ùpĩ céré kuú ùpĩpĩ.

³ Yēsũ ní Fãrúsĩ rĩ pi zizú 'bá ĩ ní ímbá tãímbĩ Mósẽ vé rĩ nĩ'bá múké múké rĩ pi be kĩnĩ, “Tãímbĩ ã'yĩ nyo ĩ ícò 'bá ídrí ù'dù Sãbátã vé rĩ gé rá, dõku ídríkí ku?”

⁴ 'Bo kòpi újíkí kírí. Yēsũ ní drĩ 'bãzú ágó rĩ ã rù'bá gá, ĩri ní ágó rĩ ídrízú, ĩri ní ágó rĩ pèzú muzú.

⁵ Yēsũ ní kòpi zizú kĩnĩ, “Ĩmi ãsãmvú gé 'dĩgé, 'bá rĩ vé mvãná, dõku tĩ 'de dõ 'bù kuúpi kuku ni agá ù'dù Sãbátã vé rĩ gé, ícò ísẽ ãmvé ku?”

⁶ Kòpi újíkí kírí, 'yokí átángá kuyé.

Mi dõ ùmú, lã mí 'o tã pĩrĩ

⁷ Yēsũ kã ndree 'bá Fãrúsĩgú rĩ ní zĩ ímú ùmũ gé rĩ pi ri mu úrí vũrã ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ gé, ĩri ní kòpi ní nãpí 'dĩri ùlũzú kĩnĩ,

⁸ “'Bá ãzi zĩ dõ mi ùmũ ùkú jezú ni gé, lã mí 'bã èsĩ muzú úrízú vũrã ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ gé ku, ã'diãtãsiyã zikí déna 'bá ãzi ãmbúgú ĩnjĩ ĩnjĩ mi ndèepi ãmbũgũ sĩ ni rá.

⁹ Kúru 'bá mi zĩpi rĩ ímú 'yo mí ní, “Í ku vũrã 'dĩri ágó 'dĩri ní.’ ĩri gõ mi jĩ 'bã úrí vúlé 'dãlé, mi drĩnjá ísú ambamba.

¹⁰ 'Bo 'bá ãzi zĩ dõ mi ímú ùmũ gé, 'í mu úrí vúlé 'dãá, 'bá mi zĩpi rĩ kãdõ mi ndree, ĩri ímú

'yo mí ní, 'Mávé ùndĩ, 'í mụ úrí vūrã múké 'dãri drĩgé.' Kúru 'bá rĩ pi céré mi ñjĩñjĩ ùmụ rĩ pi ẹndrẹti gé 'dĩgé.

11 'Bá riipi 'i íngúpi íngúngū rĩ, ì ímụ ìri ndre ku mādāñá, 'bá 'i 'bāápi kú mādāñá rĩ, ì ímụ ìri ñjĩñjĩ."

12 Yésū ní 'yozú 'bá 'i zĩpi ímụpi rĩ ní kĩnĩ, "Mi dō ri 'bá āzi zì ímụ ínyá ùtúná vé rĩ nya, dōku ùndréná vé rĩ nya, mī zì mívé ùndĩ rĩ pi, mí édrípìi, mívé māríté rĩ pi, 'bá mívé jó gārā gá rĩ pi áyu ku, ā'diātāsīyā 'í zì dō kōpi, kōpi kpá gō mí zì, 'dĩri lū 'yozú kīnĩ, kōpi ri mívé ngá ārígó ùfē.

13 Mi dō 'bá zì ngá nya, múké ni lē mī zì 'bá ngá ākó rĩ pi, 'bá ọgōrōvū rú rĩ pi, 'bá bātrá rú rĩ pi, āzini 'bá mị be ẹsị 'bá gí rĩ pi,

14 mi tākiri ịsụ rá. Kōpi ā ùfēkí dō mívé ngá ārígó ku drāāāsīyā, Múngú ri ímụ mi ùfē sà 'bá tā 'o'bá pịrì rĩ pi ní íngázú drāngará gálésīla rĩ gé."

*Nāpí ùmụ āmbúgu rĩ vé rĩ
(Mātáyo 22:1-10)*

15 'Bá úrí 'bá Yésū be trụ ínyá nyangará gá 'dĩ'bée vé āzi kã tā Yésū ní 'yoó 'dĩri yị, ìri ní 'yozú Yésū ní kĩnĩ, "Tākiri ā adri 'bá ùmụ nyaápi mālūngā Múngú vé rĩ agá rĩ drĩgé."

16 Yésū ní újázú nāpí sī kĩnĩ, "Ụ'dụ ālu, ágó āzi údé ùmụ āmbúgu ni, zì 'bá tré ùmụ rĩ ā nyangará gá.

17 Kā ínyá rĩ á'dí deę gí, ìri ní ívé ātí 'bá pēzú mụzú 'bá 'í ní zị rĩ pi zịzú kĩnĩ, 'Ìmi ímụkí, á'díkí ínyá rĩ gí.'

18 “‘Bo 'bá rĩ pi céré í'dókí rií 'yoó kīnĩ, ĩ mụkí ku. 'Bá rĩ āzi ní 'yozú kīnĩ, 'Á je ọmvụ, á lē mụụ ọmvụ rĩ ndree. Mí ọyụ ma, á mụ ku.’

19 “‘Āzi rĩ ní 'yozú kīnĩ, 'Á je tị ọmvụ 'ā'bá ni pi mụdrị, á lē kọpi jị mụụ ọmvụ rĩ 'āngára gá, dō kọpi ọmvụ rĩ 'ā múké rá. Mí ọyụ ma, á mụ ku.’

20 “‘Āzi rĩ ní 'yozú kīnĩ, 'Á je drĩ mávé ũkú ú'dí rú, má ícọ mụụ ku.’

21 “‘Ātí'bá rĩ ní 'i újázú ĩgōzú, ĩri ní tã 'bá rĩ pi ní 'yoó 'í ní 'dĩ'bée ũlüzú ívé 'bá āmbúgú rĩ ní. Ágọ āmbúgú rĩ ē ẹsị ve ambamba, ĩri ní tãimbị sēzú ívé ātí'bá rĩ ní kīnĩ, ‘‘Í 'de mụụ mbēlē lẹtị āmbúgú rĩ drịgẹ 'dāá, āzini lẹtị ure ure kūrú agá rĩ pi drịgẹ 'dāá, mí íjị 'bá ngá ākó rĩ pi, 'bá ọgọrọvụ rú rĩ pi, 'bá mị be ẹsị 'bá gí rĩ pi, 'bá bātrá rú rĩ pi.’

22 “‘Ātí'bá rĩ kã ímví ĩgōó, ĩri ní 'yozú kīnĩ, 'Āmbúgú mávé rĩ, á 'o tã mí ní lūú má ní rĩ gí, 'bo vūrā úrízú rĩ pi drĩ anigé.’

23 Kúru 'Bá āmbúgú rĩ ní 'yozú ívé ātí'bá rĩ ní kīnĩ, ‘‘Í mụ lẹtị gúrú agá rĩ pi drịgẹ 'dāá, āzini lẹtị ure ure rĩ pi drịgẹ 'dāá, 'í 'yo 'bá rĩ pi ē ímúkí, 'bá rĩ pi ā gákí rí tré mávé jó agá nōó.

24 Á 'yo mí ní, 'bá má ní zị drịdrị rĩ pi ícókí ínyá ĩ ní á'dí rĩ nyaá ku.’ ”

*Yēsũ ã pámvú ũbĩngára
(Mátáyo 10:37-38)*

25 'Bá bītríká rikí mụụ Yēsũ vúgá sī, Yēsũ ní 'i újázú kọpi vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnĩ,

26 “‘Bá rĩ lě dō mâ pámvú ũbĩí, ã lě ma 'í ẹ̀tẹ̀pì ri nděé, 'í ẹ̀ndrẹ̀pì ri nděé, 'í ũkú ni ri nděé, ívé anjiná rĩ pi nděé, 'í ẹ̀drípìjì nděé, 'í ọ̀mvúpìjì nděé, ǎzini ívé ídri nděé. 'Bá rĩ lě dō ma sũ 'dĩri tịnì ku, ícò adrií 'bá mâ pámvú ũbĩípi ni ku.

27 'Bá rĩ 'du dō ívé pẹ̀tì alambaku ku, ǎzini ũbĩ dō mâ pámvú ku, ícò adrií 'bá mâ pámvú ũbĩípi ni ku.

28 “‘Ìmi ǎsámvú gé 'dìgẹ̀, 'bá ǎzi lě dō lágáraka sịjì, ícò nyo úrí vùgá tã ni ỳṭf̣j̣j̣ ỳgbále, n̄izú ámázú dō mũfēngā lágáraka rĩ sịzú rĩ ícò ẹ̀zì rĩ de rá yã 'dínì ku?

29 'Bá rĩ ǎ'bã dō lágáraka rĩ ǎ ndụ, 'bo de dō ẹ̀zì ni kuyé, 'bá rĩ pi cére ímú gụ ìri s̄i gụgụ.

30 Kọ̀pì 'yo, 'Ágó 'dĩri í'dó kōdō lágáraka rĩ sịjì gí, 'bo de ẹ̀zì ni kuyé.'

31 “Dōku 'bāgú ǎzi lě dō mujú ẹ̀'dì 'dijì 'bāgú ǎzi be. Dr̄dr̄r̄ ni, ícò nyo úrí vùgá tã ni ỳs̄s̄j̄j̄ 'yozú kìnì 'i ǎngáráwá be élifũ mụdr̄j̄, 'i ícò ívé ari'ba ǎngáráwá be élifũ p̄k̄k̄j̄j̄ ịr̄j̄ (20,000) lě'bá ímú'bá ẹ̀'dì 'dì'bée 'í be 'dĩ'bée ndě rá 'dínì ku?

32 Ỗs̄j̄j̄ dō 'í ícò ari'ba rĩ pi nděé ku, ari'ba rĩ pi v̄k̄k̄j̄j̄ dō dr̄j̄ v̄j̄v̄j̄, ìri 'bá p̄e mụzú kọ̀pì vùgá 'dǎá, kọ̀pì ǎ mụk̄k̄j̄j̄ r̄j̄ 'bāgú r̄j̄ z̄j̄j̄, ngá ìri ní lěe r̄j̄ ǎ'di, ì adrik̄k̄j̄j̄ r̄j̄ k̄k̄j̄j̄ ì ǎsámvú gé s̄i.

33 Sũ má ní té 'yoó dr̄dr̄r̄ r̄j̄ tịnì, 'bá rĩ ku dō ngá ívé r̄j̄ pi ǎr̄v̄v̄j̄j̄ cére ku, ícò adrií 'bá mâ pámvú ũbĩípi ni ku.

*Ẹ̀'yi vé tã ǎzini ỳṭṭj̄j̄ vé tã
(M̄t̄áyo 5:13; M̄r̄ákō 9:50)*

34 “Ĕ'yí ri ngá múké, 'bo ĕ'yí rĩ vé sí asuúpi asuasu rĩ ícá dō ãlákála gí, ĕ'yí rĩ gō adri múké ngóni?”

35 Ĕ'yí 'dĩri ícó ĕzì ngaá nyõókú gé ku, dōku kị'dĩrọ gá ku, ĩ dā ásé agá. 'Bá b́i be rĩ, ã yì 'í ní tã 'dĩri.”

15

Nāpí kãbĩlō ãvĩpi rĩ vé rĩ (Mātáyo 18:12-14)

1 Ụ'dú ãlu, 'bá mũfēngā umbe jezú rĩ u'du' 'bá rĩ pi, 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi be úmúkí ĩ Yēsũ ã gārã gá, kôpi rikí tã Yēsũ ní rií ímbá rĩ yì.

2 'Bo Fārúsì rĩ pi, 'bá tãimb́i ímbá' 'bá rĩ pi be rikí unuú kìnĩ, “Ágó 'dĩri ri ùndĩ ru 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi be, ĩri ri ngá nya kôpi be trù.”

3 Kúru Yēsũ ní í'dózú kôpi ní nāpí 'dĩri ùlüzú kìnĩ,

4 “Dō 'bá āzi ĩmi āsámvú gé 'dĩgé kãbĩlō be mũdũrũlũ ãlu (100), ãlu ni ãvĩ dō, ĩri ã'di 'o? Ícọ pũkú úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99) rĩ pi kuú ásé agá 'dãá, ícọ mụú ãlu ãvĩpi gí rĩ ndãá ku?”

5 Įsú dō kãbĩlō rĩ gí, ĩri adri ãyĩkō sĩ, ĩri 'du 'bã í umbe gá,

6 ĩri 'de mụzú 'bětì. ĩri kúru ívé ùndĩ rĩ pi zì 'bá 'í gārã gá rĩ pi be vūrã ãlu gé, ĩri 'yo kôpi ní, 'Má įsú mávė kãbĩlō ãvĩpi rĩ gí, ĩmi ímúkí, 'bã 'bãkí ãyĩkō ĩmi be trù.'

7 Á 'yo ĩmi ní, ĩri nyo adri sũ 'dĩri tĩnì, 'bũ gé 'dãlé, ãyĩkō ri ímú ga ambamba, 'bá ãlu ũnjĩkãnyã be ni ní ẹsì újã Múngú ri ĕ'yí gí rĩ

sĩ, ndě äyĩkõ ándúró Múngú ní 'bãá 'bá pũkú úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99) adri'ba piri, ùnjĩkãnyã ãkó rĩ pi ã tã sĩ rĩ.”

Nãpí mũfẽngã ävĩpi rĩ vé rĩ

⁸ “Dõku ùkú äzi dõ mũfẽngã fífí be mụdrĩ, ãlu ni 'de dõ ävĩ, ícõ äcí 'yũú jó rĩ ã 'a wezú mũfẽngã fífí rĩ ndázú ẹsị be céré cĩmgbá ìri ní mũfẽngã rĩ ịsúzú ku?”

⁹ Ịsú dõ ívé mũfẽngã fífí rĩ gí, ìri ívé ùndĩ rĩ pi zị 'bá ívé jó gãrã gá rĩ pi be vũrã ãlu gé, ìri 'yo kọpi ní, ‘Má ịsú mávé mũfẽngã fífí ävĩpi rĩ gí, ìmi ímụkí, 'bá 'bãkí äyĩkõ ìmi be trú.’

¹⁰ Á 'yo ìmi ní, ìri nyo adri sũ 'dĩri tĩni, 'bá ãlu ùnjĩkãnyã be ni újá dõ ẹsị gí, mālãyĩkã Múngú vé rĩ pi adri äyĩkõ sĩ.”

Nãpí mvá ágó ịpẹrĩpi rĩ vé rĩ

¹¹ Yésũ ní kpá nãpí äzi ùlüzú kọpi ní kĩnĩ, “Ágó äzi anjĩ ägõ be ịrĩ.

¹² Mvá ụdú rĩ ní 'yozú ẹtẹpi ní kĩnĩ, ‘Má ẹtẹpi, 'í sē má ní mávé ngá ã vúgú ịnógósị nóni.’ Ẹtẹpi ní kúru ngá rĩ awazú kọpi ní ẹdrịpi kãyú rĩ be.

¹³ “Kã mụyú adrií mädã, mvá ụdú rĩ ịkũnã ívé ngá ãrěvú céré, ụzị 'dĩisĩ rá. Ìri ní ngazú ịpẹrĩzú mụzú ãngũ rará rú ni gé, iza ívé mũfẽngã céré äyĩkõ nyọkú nōri vé rĩ ã tã sĩ.

¹⁴ Kã ívé mũfẽngã izaá deẹ céré gí, ẹbĩrị ní 'dezú ùnjĩ ùnjĩ ãngũ 'dãri agásĩ céré, ẹbĩrị ní ídózú ìri fuzú.

¹⁵ Ìri ní 'dezú mụzú ẹzị ndázú ágó äzi ãngũ 'dãri agá ni vúgá, ágó rĩ ní ìri pẹzú mụzú ívé ịgá úcé.

16 Mvá ũdũ rĩ lē kōdō tĩbũ ã kókó'bō ĩ ní rizú ĩgá úcézú rĩ nyaá, 'bo 'bá ãzi sē ĩri ní kuyé.

17 “Mvá ágó rĩ vé yĩkĩ kã ícá múké, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Bá ẽzĩ nga' bá má ętépi vúgá rĩ pi ãnyāngā be ambamba, kōpi ri nya, nōgó ma ri drā ẹbĩrĩ sĩ!

18 Á lē ngaá mvii gōó má ętépi vúgá 'dāá ũzi, ma 'yo ĩri ní, “Má ętépi, á 'o ũnjĩ Múngú 'bũ gé rĩ ẹndrẹti gé, āzini mí ẹndrẹti gé.

19 Ícó ku ĩ ní ma zizú mĩ mvá, lē mĩ 'bā ma adrií mívé 'bá ẽzĩ ngaápi ni rú.” ’

20 Mvá ũdũ rĩ ní ngazú mvizú gōzú ętépi vúgá 'dāá.

“Bo kã drĩ adrií rárá rú, ętépi ndre ĩri, ẹsĩ ni ĩsú ĩzāngā ĩrivé tã sĩ, ĩri ní njuzú mužú mvọpi vúgá 'dāá, ĩri ní mvọpi ri u'dezú bēdrĩ sĩ, ĩri ní gbángírĩ ni ndrúzú.

21 “Mvọpi ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, ‘Má ętépi, á 'o ũnjĩ Múngú 'bũ gé rĩ ẹndrẹti gé, āzini mí ẹndrẹti gé, ícó ku ĩ ní ma zizú mĩ mvá.’

22 “Bo ętépi ní 'yozú ívé ātĩ' bá rĩ pi ní kĩnĩ, ‘Īmi ímúkĩ mbēlē! Īmi íjĩkĩ bōngó akoóko rũkũ múké múké ni suú rų' bá ni gé. Īmi sukĩ kátĩmũ drĩmvāná ni gé, ĩmi sukĩ ngá pá gá pá ni gé.

23 Īmi íjĩkĩ tí kājóná rų' bá be mũnyāmũnyā ni, ĩmi líkĩ. Lē 'bā údékĩ ụmũ, 'bā nyakĩ rí āyĩkō 'bāzú ānĩ.

24 Á'diātāsīyā mávé mvá ágó nōri índré sũ 'bá kōdō drāápi gĩ ni tĩni, 'bo ākūdē ĩri ídri rú, ĩpēřĩ kōdō ábá gĩ, 'bo nóni ícá ĩgōó gĩ.’ Kúru kōpi ní í'dózú āyĩkō 'bāzú.

25 “Ìsúzó àkùdē mvá ágó kãyú rĩ drĩ ẹ̀zị gé ọ̀mvú agá 'dǎá'dǎ. Mvá ágó rĩ kǎ ícá ìnyinǎ 'bẹ̀tị rĩ be, yị ẹ̀rị ǎ ú'dúkó, ǎzini 'bá rĩ pi ri úngó tu.

26 Ìri ní ǎtí'bá ǎlu zizú ímúzó 'í vúgá nǎó, ìri ní ǎtí'bá rĩ zizú kǎnĩ, 'Ngá rĩ 'bẹ̀tị 'dǐlẹ ǎ'di?’

27 ǎtí'bá rĩ ní 'yozú ìri ní kǎnĩ, 'Mí ẹ̀drípị ícá gí. Mí ẹ̀tẹ̀pị lì tị kǎjónǎ rú'bá be mǔnyǎmǔnyǎ rĩ gí, ǎ'diǎtǎsǎyǎ mvá rĩ ímví ìgǎó 'bẹ̀tị nǎó rú'bá be múké.’

28 “Mvǎ kãyú rĩ ǎ 'a ve tǎ 'dĩri sǎ ùnjí ùnjí, gǎ figá jó agá 'dǎlẹ sǎ. Ẹ̀tẹ̀pị ní fúzú mụzú ìri mǎzú kǎnĩ, ẹ̀ ífí ímúzó jó gǎ nǎó.

29 Mvǎ kãyú rĩ ní 'yozú ẹ̀tẹ̀pị ní kǎnĩ, “Í ndre drĩ kǎ, ílì kǎrǎkarǎ 'dĩ'bée agá, á ri ẹ̀zị ngaá mí ní ùkpǎ sǎ, má ọ̀wụ mí tị kuyé. 'Bo 'í sẹ tró má ní ndrǐí mvǎǎ má ní ùmụ 'bǎzú ǎnì mǎvé ùndĩ rĩ pi be ǎluǎni kuyé.

30 'Bo mívẹ mvá ágó mívẹ ǎ'bú izaápi ùkú ọ̀wụ rú rĩ pi ǎrẹgǎsǎ rĩ kǎ ícá 'bẹ̀tị nǎó, mí ísẹ tị kǎjónǎ rú'bá be mǔnyǎmǔnyǎ rĩ lìjì ìri ní.’

31 “Ẹ̀tẹ̀pị ní 'yozú kǎnĩ, 'Mǎ mvá rĩ, 'bǎ ri njǐí adri mí be trụ, ngá mǎvé rĩ pi ǎrẹvú cérẹ mívẹ ni.

32 'Bo nóni lẹ 'bǎ údékí ùmụ, ǎzini 'bǎ 'bǎkí ǎyǐkǎ, ǎ'diǎtǎsǎyǎ mí ẹ̀drípị ìndrẹ ǎndúru sụ 'bǎ kǎdǎ drǎápi gí ni tịni, ìri nóni ídri rú, ọ̀tụ ǎvǐ gí, 'bǎ ìsúkí nóni ìri gí.’ ”

16

Nǎpí 'bǎ ngá ǎ tǎ mbaápi múké ku rĩ vé rĩ

1 Yẹ̀sụ ní 'yozú ívé 'bǎ 'í pámvú ùbǐ'bá rĩ pi ní kǎnĩ, “Ágó ǎzi ǎ'bú be ni 'bǎ 'bǎ rií ívé ǎ'bú ǎ tǎ

mbaá, 'bá ãzi ní ùlũzú ïri ní kĩnĩ, 'bá riípi ïrivé ã'bú ã tã mbaápi rĩ iza ïrivé ã'bú gí.

² Kúru ã'bú 'dĩpa ní ïri zizú ímúzú, ïri ní 'yozú ïri ní kĩnĩ, 'Tã má ní yĩ ï ní 'yoó mĩ rú'bá gá 'dĩri, ïri nyo tã áda? Mí ùlũ ẽzĩ mí ní ngaá rĩ vé tã, ã'diãtãsiyã mí ícò gõó mávé ã'bú ã tã mbaá dđĩ ku.'

³ "Bá riípi ã'bú ã tã mbaápi rĩ ní 'yozú 'í ẽsĩ agá 'dãã kĩnĩ, 'Mâ 'o rí ma íngóni? Mávé ãmbúgú lã ma droó ẽzĩ gé sĩ ãmvé. Ma ùkpõ ãkó ọmvú 'ázú, mã drĩ ri kpá njanja ngá zingará sĩ.

⁴ Á nĩ tã má ní lãé 'oó rĩ rá, ã'diãtãsiyã njekí dõ ma ẽzĩ gé sĩ ãmvé gí, 'bá rĩ pi ẽ ẹ'yíkí rí ma ïvé 'bětĩ ãsámvú gé.'

⁵ "Kúru ïri ní 'bá ã'bú 'dĩpa vé ngá ẹ'yí 'bá męri rú rĩ pi zizú ímúzú ãlu ãlu, ïri ní 'bá ngá rĩ ẹ'yípi drĩdrĩ rĩ zizú kĩnĩ, 'Mí ẹ'yí mávé ãmbúgú rĩ vé ngá męri rú ngõpi?'

⁶ "Ïri ní újázú kĩnĩ, 'Má ẹ'yí ùdu jõlõnĩ mđdđrũlũ ãrõ.'

"Bá riípi ã'bú rĩ ã tã mbaápi rĩ ní 'yozú ïri ní kĩnĩ, 'Mí í'dú mívé kőkõbĩ męri vé rĩ, mí úrí vũgá mbělẽ, 'í sĩ mđdđrũlũ sũ.'

⁷ "Ïri ní kpá ágó ãzi rĩ zizú kĩnĩ, 'Mí ẹ'yí ngõpi?'

"Ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, 'Má ẹ'yí ãnyá ùvú ã 'a ẹlĩfũ ãlu.'

"Bá riípi ã'bú rĩ ã tã mbaápi rĩ ní 'yozú ïri ní kĩnĩ, 'Mí í'dú mívé kőkõbĩ męri vé rĩ, 'í sĩ mđdđrũlũ ãrõ.'

⁸ "Ã'bú 'dĩpa íngú 'bá ngá ã tã mbaápi múké ku rĩ rá, ã'diãtãsiyã 'dụ tã rĩ ngaá tã nningará be.

'Bá nyõókú nōri vé rĩ pi* ri tã 'du ngá ã õgũpĩ be tã nĩngará be, ndě 'bá adri'bée ỳtũná agá rĩ pi vé rĩ rá.

9 Á 'yo ãmi ní 'dĩni, lē ãmi sēkĩ ãmivé ã'bú nyõókú drĩgē nōgó rĩ pi 'bá rĩ pi ní, ãmi ãsũkĩ rĩ ãndĩ ãnĩ bēnĩ, ã'bú rĩ de dō gĩ, ã ãmũ ãmi é'yi vũrã adrizú 'dãni'dãni rĩ gē rá.

10 "'Bá tã mãdã mãdã rĩ pi 'duũpi ngaápi pĩrĩ rĩ, ãri ícõ tã ambugu ambugu rĩ pi 'du nga pĩrĩ rá, 'bá tã mãdã mãdã rĩ pi 'duũpi ngaápi pĩrĩ ku rĩ, ícõ tã ambugu ambugu rĩ pi 'duũ ngaá pĩrĩ ku.

11 ãmi mbakĩ dō ã'bú nyõókú drĩgē nōgó rĩ pi ã tã pĩrĩ ku, ã'di ri ícõ ãmi ní ã'bú tã be pĩrĩ 'bũ gē 'dãã rĩ sē nĩ?

12 ãmi mbakĩ dō ngá 'bá ãzi vé rĩ ã tã pĩrĩ ku, ã'di ri ícõ ãmi ní ngá sē ã adri rĩ ãmivé ni rú nĩ?

13 "Átĩ'bá ícõ ẽzĩ ngaá 'bá ambugu ãrĩ pi ní ku. ãri ãzi rĩ gã sĩ, ãri ãzi rĩ lēlē, dōku ãri ẽsĩ 'bã ãzi rĩ drĩgē, ãri ãzi rĩ idede. ãmi 'bãkĩ dō ẽsĩ céré mũfēngã drĩgē, ãmi ícõkĩ ẽsĩ 'bãã Múngú drĩgē ku."

Átángá Yēsũ ní átá rĩ

(Mātáyo 11:12-13; 5:31-32; Mārākō 10:11-12)

14 Fãrũsĩ rĩ pi lēkĩ mũfēngã ambamba. Kõpi kã tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri yiĩ, kõpi gukĩ ãri sĩ gũgu.

15 Yēsũ ní 'yozú kõpi ní kĩnĩ, "ãmi ri ãmi 'bã adri 'bá pĩrĩ ni pi rú 'bá rĩ pi ẽndrētĩ gē, 'bo Múngú nĩ tã ãmi ẽsĩ agá 'dãlé rĩ rá. Ngá 'bá rĩ pi ní lēé

* **16:8 16:8** *Bá nyõókú nōri vé rĩ pi:* Kõpi 'bá Múngú vé tã 'du'bá nga'bá ku rĩ pi. 'Bá ỳtũná vé rĩ pi, kõpi 'bá Múngú vé tã 'du'bá nga'bá rĩ pi.

nyõókú drìgé nǒgó ambamba rĩ, Múngú mị gé 'dãlé ùnjí.

Yēsũ gō tā rĩ āzi ímbá

16 “Tãimbị Mósē vé rĩ, āzini tā nẹbị rĩ pi ní sĩ rĩ ùlũkí cĩmgbá cazú lókí Yũwánĩ Bătízĩmũ sēepi rĩ vé rĩ gé. 'Í'dózú lókí 'dãri gé, rikí ú'dúkó múké mǎlũngã Múngú vé rĩ vé tā ùlũú mužú 'bá rĩ pi ní, 'bá kárakará pi ri ù'bị ùkpõ sĩ fizú mǎlũngã rĩ gé 'dãá.

17 'Bũ† pi vũ be, kọpi de rá, 'bo tãimbị Múngú vé ĩ ní sĩ rĩ vé tǎfí ãlu ni ãvĩ ku.

18 “'Bá ívé ùkú droópi, gǒópi ùkú āzi jeépi rĩ, 'bã 'dĩri ọwũ, 'bá ùkú ĩ ní droó gí rĩ jeépi rĩ, 'bã 'dĩri ọwũ.

Ágó ã'bú be rĩ pi vé tā Lázãró be rĩ

19 “Ágó āzi ã'bú be tré, ĩri 'i úsú bǒngó ndrǒlũndrǒlũ rú ùnyĩ be, ājē be ni pi sĩ, ú'dú céré, ĩri ri ngá múké ni pi nya.

20 Ágó āzi riipi ngá mǎápi ni, rụ ni Lázãró 'i, rụ'bá ni adri kú céré āzó rú, íjĩkí ĩri 'bãá kuú ágó ã'bú be rĩ vé kẹtĩlé gá.

21 ĩri ri ínyá u'de'bá ágó ã'bú be rĩ vé mísá ã ndúgé rĩ pi u'du nya. Ûcógú rĩ pi ri ímụ ĩrivé āzó ě mị umbe.

22 “Ágó ngá mǎápi rĩ ní drǎzú, mǎlǎyíkã Múngú vé rĩ pi 'dúkí ĩri jịi mužú 'bãá adrii Ābũrámã be trú. Ágó ã'bú be rĩ ní kpá drǎzú, 'bá rĩ pi ní ĩri sịzú.

† 16:17 16:17 'Bũ: 'Bũ 'dĩri adri vũrã Múngú ní adrizú rĩ ku, ĩri vũrã řitú pi ní adrizú mbãá be, āzini línýã be rĩ.

23 Ágó ã'bú be rĩ vé índrí mu ìzãngã nyaá ãcí agá. Ágó rĩ kã 'í mị ingaá, ìri ní Ābūrámã ri ndrezú rará rú, Lázāró adri kú ìri ã jëlé gá.

24 Ìri ní Ābūrámã ri zìzú kīnī, 'Má étèpì Ābūrámã, 'í 'bã ẹsì múké má ní fô, mí ìpè Lázāró ri ímú má vúgá nŏó, ã su 'í drì mváná yĭí agá, ã tĩ yĭí rĩ mâ ádra gá, mâ ádra ã ndrĩ rí ãní, ã'diātāsīyã ma ri ìzãngã nya ãcí nŏri agá.'

25 "'Bo Ābūrámã ní újázú ìri ní kīnī, 'Mâ mvá rĩ, lē mī nĩ 'yozú kīnī ọtú mí ní rizú adrizú rĩ gé, 'í ri ngá múké ni pi ịsụ, 'bo Lázāró ri ngá ùnjí ni pi ịsụ. 'Bo nŏgó, ìri ãyĭkŏ gá, ma ri ìri ẹsì ùmĩ, 'bo mi ri ìzãngã nya.

26 Tã rĩ ãzi 'dĩ, wĭlĭwĭlĭ aco 'bã ãsámvú ìmi be gí, 'bã ãzi ícŏ ngaá nŏósĩ agaá muú ìmi vúgá 'dĩlé ku, dŏku 'bã ãzi ícŏ íngá 'dĩísĩ ízó ímúzá 'bã vúgá nŏlé ku.'

27 "Ágó ã'bú be rĩ ní 'yozú kīnī, 'Má étèpì Ābūrámã, á mã mi drì ìrĩ sĩ, 'í pè Lázāró ri muú má étèpì vé ãngá 'dãlé,

28 ã'diātāsīyã ma édrìpì be tŏwú, ã mu lūú kŏpi ní, kŏpi ẽ ímúkí rí kpá vūrã ìzãngã nyazú nŏri gé ku.'

29 "Ābūrámã ní újázú kīnī, 'Mí édrìpì ã lãkí tã Mósē pi ní sĩ nĕbĭ rĩ pi be rĩ, lē kŏpi ã 'dukí tã ni ngaंगा.'

30 "Ágó ã'bú be rĩ ní újázú kīnī, 'Adri 'dini kuyé má étèpì Ābūrámã! Pĕkí dŏ 'bã ãzi drãapi gí ni muú kŏpi vúgá 'dãá, kŏpi ẹsì újá rá.'

31 "'Bo Ābūrámã ní 'yozú ìri ní kīnī, "Bã 'dã'bée gãkí dŏ Mósē pi ẽ tì yìgá nĕbĭ rĩ pi be

sĩ, kôpi ícókí 'bá íngápi drãngará gálésĩ rĩ ẽ tị yị ku.' ”

17

*Yēsũ ímbá 'bá rĩ pi, kôpi ã 'okí rí tã pịrị
(Mătáyó 18:6-7, 21-22; Mărăkô 9:42)*

¹ Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní kīnĩ, “Tã sēepi 'bá rĩ pi ímụ u'de ũnjĩkãnyã agá rĩ pi ímụ 'dĩ'dĩ, 'bo ìzãngã rĩ úmvúlésĩ ímụ adri 'bá sēepi 'bá rĩ 'deepi ũnjĩkãnyã agá rĩ vé ni.

² 'Yĩkí dō írã usegúgú umbe ni gé, 'bekí dō ìri yị tafu agá, ìri adri múké, ã sē rí anjĩná nyírĩná rĩ pi 'deé ũnjĩkãnyã agá ku.

³ Kúru lē ìmi ndrekí múké, ã sēkí 'bá ãzi 'deé ũnjĩkãnyã agá ku.

“Mí édrịpị 'o dō ũnjĩkãnyã, lē mî lū ìri ní 'yozú kīnĩ, 'o ũnjĩkãnyã. Mí édrịpị újá dō ẹsị rá, 'í trũ ìri ìrivé ũnjĩkãnyã agásĩ rá.

⁴ 'O dō mi ũnjí vú be ẹzịrị ú'dú ãlu rĩ agá, ẹcị dō mí vúgá nōlé vú be ẹzịrị, zị dō trũngará, lē mî trũ ìri rá.”

⁵ Kúru 'bá áyúäyũ rĩ pi ní 'yozú Úpí ní kīnĩ, “'Í sē 'bávé ẹ'yĩngará ã adri ũkpó ũkpó!”

⁶ Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnĩ, “Ìmivé ẹ'yĩngará dō mädãñáñá anigé, sũ marígó ã fí mädãñáñá rĩ tịni, ìmi ícó 'yo pẹtị ãmbúgú 'dĩri ní, “'Í nje mi, 'í mụ mi saá yị tafu rĩ agá 'dãá,' ìri ícó 'i 'o sũ 'dĩri tịni rá.

⁷ “Mívé átì' 'bá adri dō ọmvú gé, dōku adri dō kãbĩlō úcéngará gá, kãdō ímví ìgōó 'bẹtị nōó, mi nyo ícó 'yo ìri ní, ‘Mí ímụ úrí vũgá ínyá nyaá 'dini rá’?

⁸ Mí ícò 'yoó 'díní ku. Mí 'yo, mí údé má ní ngá nyanya, mí íjì má vúgá nõó, mâ nya rí. Mí kúru ínyá rĩ nya, âzini mí ngá mvuúmvu rĩ mvu.

⁹ Mí ícò òwò'dífô sêé àtí'bá rĩ ní ku, ã'diãtãsiyã ãri ri ẹzì mí ní lúú rĩ ngá.

¹⁰ Ìri kpá adri 'díní, ìmi 'dúkí dō tā ì ní lúú ìmi ní rĩ ngaá rá, ìmi 'yo, "Bá àtí'bá, 'bá rĩ pi ícókí 'bá íngú ku, 'bá ri ẹzì ì ní sêé 'bá drígé rĩ nga.' "

Yèsũ ídrí 'bá mụdrị ùfú ní nyaá ni pi

¹¹ Yèsũ kã rií 'deé mụú Yẹrúsálémã gá 'dãá, mụ lẹtì Sãmãriyã pi ãsámví Gãlíláyã be rĩ gé sī.

¹² Yèsũ kã rií mụú gúrú ãzi agásì, ãgõ mụdrị ùfú ní nyaá ni pi tukí pá rárá rú,

¹³ kọpi rikí Yèsũ ri zìjì ú'dúkó be ọrụ 'dãá kìnì, "Àmbúgú, Yèsũ, 'í 'bã ẹsì múké 'bá ní fô."

¹⁴ Yèsũ ní ãngũ ndrezú kọpi vúgá 'dãlé, ãri ní 'yozú kìnì, "Ìmi mụkí ìmi i'daá atala rĩ pi ẹndrẹtì gé." Kọpi kã mụú, ùfú rĩ ní dezú kọpi ã rú'bá gá sī.

¹⁵ Kọpivé ãlu kã ndreé ùfú rĩ de 'ì rú'bá gá sī gí, ãri ní 'i újázú ãgõzú Yèsũ vúgá nõó, ãri ní Múngú ri íngúzú ú'dúkó bē ọrụ 'dãá kìnì, "Ùfú rĩ de mâ rú'bá gá sī gí."

¹⁶ Ágó rĩ ùtì kũmúcí 'ì drị sịjì vũgá Yèsũ ẹndrẹtì gé, sē Yèsũ ní òwò'dífô tā Yèsũ ní 'oó 'í ní 'dĩri sī, ágó rĩ Sãmãriyãgú.

¹⁷ Yèsũ ní zìzú kìnì, "'Bá má ní ídrí rĩ pi adrikí mụdrị kuyé? Úrõmĩ rĩ pi íngãá?"

¹⁸ 'Bá ãzi ãgõ Múngú ní òwò'dífô sêé kuyé, 'yéná jãkãgú rĩ ímú òwò'dífô sêé nĩ ãsì?"

19 Yèsù ní 'yozú ágó rĩ ní kīnī, “Í nga muṣú, mívé ẹ'yìngará sē mí ícá múké gí.”

*Mālūngā Múngú vé rĩ vé ímúngará
(Mátáyo 24:23-28, 37-41)*

20 Ụ'dú àlu, Fārúṣī rĩ pi ní Yèsù ri zìzú kīnī, “Mālūngā Múngú vé rĩ ímú ícá ngòtú?” Yèsù ní újázú kīnī, “Mālūngā Múngú vé rĩ ícókí rụ'ba ni ndreé ku.

21 'Bá rĩ pi ícókí 'yoó kīnī, 'Mālūngā Múngú vé rĩ ìri nō,' dōku 'ìri 'dā,' 'dīni ku, ā'diātāsīyā mālūngā Múngú vé rĩ ìmi āsámvú gé nōgónō.”*

22 Kúru Yèsù ní 'yozú ívé 'bá 'ì pámvú ùbī'ba rĩ pi ní kīnī, “Lókí āzi ri ímú 'dīí'dī, ìmi ímú ẹsì 'bā lēzú ú'dú 'Bá Mvá ní ímúzú rĩ ndrezú. 'Bo ìmi ícókí ndreé ku.

23 'Bá rĩ pi ímú 'yo, “'Bá Mvá ri 'dā!' dōku 'ìri nō!' 'Bo lē ìmi ẹ'yìkí kòpivé tã ku,

24 Ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú má ní ímúzú ìgōzú rĩ, ìri adri sù ùvi ní gaá lókú āngū ìmgbērēé í'dózá wòókò āzi gé cazú wòókò āzi gé rĩ tịnị.

25 'Bo drīdrī ni, ma ímú ìzāngā nya ambamba, 'bá úyú āndrū nōri vé rĩ pi ímú ma gā sī.

26 “Ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú má ní ímúzú ìgōzú rĩ, ìri adri sù lókí Núwā† vé rĩ gé rĩ tịnị.

27 Lókí Núwā vé rĩ gé, 'bá rĩ pi ríkí ngá nyaá, ríkí ngá mvuú, ríkí ùkú jeé, āzini ríkí ùkú rĩ pi

* **17:21 17:21** *Mālūngā Múngú vé rĩ ìmi āsámvú gé nōgónō*: Yèsù ri átá kīnī 'i Mvá Múngú vé ni, 'i kòpi āsámvú gé. † **17:26 17:26** *Núwā*: Núwā adri sà 'bá rĩ pi ní ùnjīkányā 'ozú ùnjí 'dāri gé rá, kúru Múngú ní ìri zìzú ā údé kúlúmgbá, yī rĩ kādō ímú tị, ā pa rí ìrivé 'bá rĩ pi ìrivé ānyāpá rĩ pi ā ụrụkọ pi be. 'Í lā 'í'dóngará 5-9.

sêé jeé ãgõ rĩ pi ní, cĩmgbá cazú ú'dú Núwã ní fizú kũlúmgbã mọ́ọ̀ngú rĩ agá rĩ gé. Kúru yĩ ní tĩzú, ú'dị kọpi ùdrãá céré.

28 “Ú'dú má ní ímúzá ãgõzú rĩ, ìri kpá adri sũ lókí Lótõ vé rĩ gé rĩ tịni, 'bá rĩ pi rikí ngá nyaá, rikí ngá mvụ, rikí ngá jeé, rikí ngá ụzi, rikí ngá saá, ãzini rikí jó sị.

29 'Bo ú'dú Lótõ ní fũzú Södómõ agásĩ rĩ gé, ãcíkúlúlú íngá 'bũ gé 'dãásĩ, lụ kọpi drĩgé sũ yĩgõ tịni, ú'dị kọpi ùdrãá céré.

30 “Ma 'Bá Mvã 'i, ú'dú má ní ímúzá ma i'dazú rĩ, ìri adri sũ 'dĩri tịni.

31 Ú'dú 'dãri gé, 'bá tuupi ívé jó drĩgé rĩ, ícõ ísị ímú ívé ngá jó agá rĩ pi 'dujú ku. 'Bá ọmvú agá rĩ, ícõ gõõ mujú ngá ãzi í'dú ívé jó agá 'dãá ku.

32 Ìmi ụsũkí drĩ tã 'i ngaápi Lótõ ùkú ni ã rụ'ba gá rĩ ká!

33 'Bá rĩ ri dõ ívé ídrí ã tã mbaá áyu, ísụ ídríngará‡ ku, 'bá ívé ídri adiipi sēepi draápi rá rĩ, ìri ídríngará ísụ rá.

34 Á 'yo ìmi ní 'dĩni, ìnịná 'dãri sĩ, 'bá ìrĩ pi ímú la gbóló drĩgé, ì ãlu rĩ 'du, ì ãlu rĩ ku.

35 Ùkú ìrĩ pi ímú ngá 'yị trú írã drĩgé, ì ãlu rĩ 'du, ì ãlu rĩ ku.

36 Ægõ ìrĩ pi ímú ọmvú 'a, ì ãlu rĩ 'du, ì ãlu rĩ ku.”§

17:32 17:32 Í'dóngará 19:26 ‡ 17:33 17:33 Ídríngará: Ídríngará ì ní tã ni 'yoó 'dĩri, ìri ídri 'dání'dání rĩ. § 17:36 17:36 Átángá vẹrẹsị 36 agá 'dĩri, búkú Lúkã vé ì ní sị Gĩrĩkị tị sị drĩdrĩ rĩ agá 'dãáyo, 'bo gókí sị búkú Lúkã vé vúlé rĩ agá rá.

37 Yésũ vé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní ìri zìzú kìnĩ, “Úpí, tã 'dĩri ímú 'i nga íngũgá?”

Ìri ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Lógúnũ rĩ pi úmúkí dõ ì vũrã 'dãri gé, ìri lũ 'yozú kìnĩ ãvũ 'dãgá 'dã, ìri kpá adri sũ 'dĩri tĩnĩ, ìmi ndrekí dõ tã 'dĩ'bée ri ì nga, ìri lũ 'yozú kìnĩ ú'dú ùdũ vé rĩ ícá ìnyinã gí.”

18

Ọwúzígó rĩ pi vé tã ágó tã lĩpi rĩ be rĩ

1 Kúru Yésũ ní nāpí ãzi ùlũzú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní kìnĩ, lě kòpi ã zìkí Múngú ri, kòpi ã kukí zìngará rĩ ku.

2 Ìri ní 'yozú kìnĩ, “Ágó ãzi tã lĩpi ni kũrú ãzi gé, ru Múngú ri ku, ọsú kpá 'bá ãzi vé tã sĩ ku.

3 Ûkú ãzi ọwúzígó rú ni kpá kũrú rĩ agá 'dãá, ọwúzígó rĩ ri ẹcì ágó tã lĩpi rĩ ìvũrõ kìnĩ, ‘Lě mî aco 'bávè tã ãrì' 'bágú rĩ be rĩ pìrì.’

4 “‘Bá tã lĩpi rĩ gã sĩ vú be káràkará. Ùdũ ni gé, gõ ùsũú 'í ẹsì agá 'dálé kìnĩ, ‘Á ru dõ Múngú ri ku, ãzini á mba dõ 'bá rĩ pi vé tã ku drããsĩyã,

5 ma ọwúzígó 'dĩri vé tã aco pìrì rá, ã'diãtãsĩyã ìri ri ẹcì mà drĩ iza. Má aco dõ ìrivé tã ku, ìri nyo gõ ri ẹcì mà drĩ iza.’ ”

6 Úpí ní 'yozú kìnĩ, “Ìmi yìkí drĩ ágó tã lĩpi pìrì ku 'dĩri vé tã ìri ní 'yoó 'dĩri ká.

7 Múngú ícò nyo 'bá 'í ní ùpěé ri 'bá ngo'bée 'í ẹndrẹtì gé ùtúná pi ìníná be rĩ pi vé tã lĩ pìrì ku? Ícò nyo kòpi ẽ ìzã koó mbělěná ku?

8 Á 'yo ìmi ní 'dínì, Múngú ri ímú kòpivé tã lĩ pìrì, ìri lĩ mbělěná. 'Bo ma 'Bá Mvã 'i, má kãdõ

ímú, ma nyo ícò 'bá ẹ'yĩngará be ni ịsụ vũ drịgé nǫgó rá?"

Nāpí Fārúsịgú rĩ vé rĩ, āzini 'bá mǔfēngā umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ vé rĩ

⁹ Yēsũ ní nāpí 'bá ịsụ 'bá kìnĩ, ị tã be pịrị, 'bá rĩ pi ā urukọ ndre 'bá kú ẹzị ākó rĩ pi vé tã ũlũzú kìnĩ:

¹⁰ "'Bá ịrị fikí Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá Múngú ri zịngará gá, ágó āzi rĩ Fārúsịgú, āzi rĩ 'bá mǔfēngā umbe jezú rĩ u'duúpi ni.

¹¹ Fārúsịgú rĩ ní ngazú pá tuzú urụ sị, ri Múngú ri zị, ri 'i íngú kìnĩ, 'Múngú, á sē mí ní ǫwǫ'difô, má adri sụ 'bá ngá ali 'bá rĩ pi tịni ku, 'bá ũnjikānyā 'o 'bá rĩ pi tịni ku, 'bá ọwụ rú rĩ pi tịni ku, dǫku 'bá mǔfēngā umbe jezú rĩ u'duúpi 'dịri tịni ku.

¹² Ma ri ma a 'bi ngá nyangará sị ụ'dụ ịrị Sẹbịtị ālu agá, ngá mụdrị agá, ma ri ālu ni í'dụ sē mí ní.'

¹³ "'Bo ágó mǔfēngā umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ tu pá kuú rará rú, sã ịri ní rizú Múngú ri zịzú rĩ gé, 'bã 'i mị āngũ ndrezú 'bũ gélé kuyé, ri 'i bẹdrị dij ịzāngā ịzāngā rú kìnĩ, 'Múngú, mī ẹsị ā adri ịdríkídri má ní, ma 'bá ũnjikānyā be ni!' "

¹⁴ Yēsũ ní kúru 'yozú kìnĩ, "Á 'yo ịmi ní 'dini, āgǫ ịrị 'dĩ'bée kã mvií gǫó 'bẹtị 'dāá, Múngú ā'yí ágó mǔfēngā u'duúpi rĩ adrií 'bá pịrị, adri 'yozú kìnĩ Fārúsịgú rĩ kuyé. 'Bá riipi 'i íngúpi íngúngũ rĩ, ị ímú ịri ndre ku mādānā, 'bá 'i 'bāapi kú mādānā rĩ, ị ímú ịri íngúngũ."

*Yésũ 'bã tãkiri anjiná nyíríná rĩ pi drĩgé
(Mátáyo 19:13-15; Mārākō 10:13-16)*

15 'Bá rĩ pi rikí ìvé anjiná ijĩ ímú Yésũ vúgá, ã tĩ rí drĩ kōpi drĩgé. 'Bo 'bá Yésũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi kã tã 'dĩri ndreé, kōpi ní útrézú 'bá 'dĩ'bée drĩgé.

16 'Bo Yésũ ní anjiná rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nōó, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmi ugakí anjiná rĩ pi ku, ìmi kukí kōpi ẽ ímúkí má vúgá nōó, ã'diātāsīyā mālūngā Múngú vé rĩ, ìri 'bá adri'bée sũ anjiná nō'bée tĩnĩ rĩ pi vé ni.

17 Ádarú á 'yo ìmi ní 'dĩni, 'bá rĩ ã'yĩ dō mālūngā Múngú vé rĩ sũ mváná mādānā tĩnĩ ku, ícó fíi mālūngā Múngú vé rĩ agá ku.”

*Ágó ã'bú be rĩ vé tã
(Mátáyo 19:16-30; Mārākō 10:17-31)*

18 Yāhūdĩ rĩ pi vé drĩkoma āzi ní Yésũ ri zizú kĩnĩ, “Mí ímbápi adriipi múké rĩ, mã 'o ã'di mã ìsú rí ídri 'dání'dání rĩ ãní?”

19 Yésũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Ngá mí ní ma zizú 'bá múké rĩ ã'di? 'Bá āzi múké ni 'dãáyo, 'yéngá Múngú ri múké nĩ.

20 Mí nĩ tãímbĩ rĩ rá, tãímbĩ rĩ kĩnĩ, ‘Lẽ mí 'bã ọwũ ku, lẽ mí 'dĩ 'bá ku, lẽ mí ụgũ 'bá āzi ã ngá ku, lẽ mí úlĩ ùnjō 'bá āzi drĩgé ku, lẽ mí ìnjĩ mí étèpi pi mí ẹndrèpi be ìnjĩnjĩ.’ ”

21 Ágó rĩ ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “Í'dózú má ní adrizú mváná rú rĩ gé 'dãá, cĩmgbá āndrũ sĩ, á 'dụ tãímbĩ 'dĩ'bée vé tã ngaá céré rá.”

22 Yésũ kã tã 'dĩri yị, ìri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Ngá ãzi ãlu anigé 'i 'o drĩ kuyé. Lẽ mî ụzị mívé ngá rĩ pi ãrěvú céré, 'i sě mũfěngã ni 'bá ngá ãkó rĩ pi ní, mi ímụ adri ã'bú be ambamba 'bũ gé 'dãá. Kúru mí ímụ mâ pámvú ùbĩ.”

23 Ágó rĩ kã tã 'dĩri yị, ẹsị ni ịsụ ịzāngā, ã'diātāsīyā ìri ã'bú be ambamba.

24 Yésũ ní ìri ndrezú, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Bá ã'bú be rĩ vé fingará mālūngā Múngú vé rĩ agá 'dãá, tã ni ùkpó ùkpó.

25 Ádarú, kámĩlō vé fingará sīndánĩ ã úlě gá sī rĩ mbamba, 'bo 'bá ã'bú be rĩ vé fingará mālūngā Múngú vé rĩ agá rĩ mba nděé rá.”

26 'Bá tã 'dĩri yị 'bá rĩ pi ní zịzú kìnĩ, “Dō 'dini, ã'di ri ícọ ídringará ịsụ nĩ?”

27 Yésũ ní újázú kìnĩ, “Ngá 'bá rĩ pi ní ícọ 'oó bā ku rĩ, Múngú ri 'o rá.”

28 Pétěró ní 'yozú kĩnĩ, “Bá kukí 'bávé ngá rĩ pi ãrěvú céré, 'bā ri mî pámvú ùbĩ.”

29 Yésũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Ádarú á 'yo ìmi ní 'dini, 'bá ívé 'bẹtị kuúpi, dōku ívé ùkú kuúpi, dōku ívé ẹdrípị kuúpi, dōku ívé ẹtẹpi pi kuúpi ẹndrẹpi be, ãzini ívé anjina kuúpi mālūngā Múngú vé rĩ ã tã sī rĩ,

30 Múngú ri ìri ní ngá sě ambamba vū drịgé nōgó, úmvúlésĩ 'bũ gé 'dālé, ìri ídrí 'dání'dání rĩ ịsụ rá.”

Yésũ átá ívé drāngará ã tã dī

(Mātayo 20:17-19; Mārākō 10:32-34)

31 Yésũ ní ívé 'bá áyúāyū mụdrị drị ni ịrị rĩ pi zịzú gārā gá, ìri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Bā ri mụ

Yẽrúsãlemã gá, ma 'Bá Mvá 'i, tã nẹbĩ rĩ pi ní sĩĩ má tã sĩ rĩ, Ìri ímụ 'i nga fũ tị ni gé rá.

³² Ì ímụ ma rụ sē 'bá adri' 'bá Yãhúdĩ rú ku rĩ pi drìgé. Kòpi gụ má sĩ, kòpi ma u'da, kòpi tũsú úwé má rụ' 'bá gá.

³³ Kòpi ma ùgbã, kòpi ma 'dị drã rá, 'bo ú'dú na ni gé, ma gõ íngá ídri rú ùzi."

³⁴ 'Bo tã 'dĩri fi 'bá Yẹsũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi drìgé ãlunáni kuyé, tã rĩ vé ífífí zũ 'i kòpi ní rá, kòpi nĩkí tã Ìri ní átá 'dĩri vé ífífí kuyé.

*Yẹsũ zĩ 'bá mì be ẹsĩipi gí ni ẽ mì ãngũ ndree
(Mátáyo 20:29-34; Mārākō 10:46-52)*

³⁵ Yẹsũ pi kã ícá ìnyináná kũrú Yẹrĩkò vé rĩ gé, ágó ãzi mì be ẹsĩipi gí ni úrí kuú létì jélé gá, Ìri rì ngá mã.

³⁶ Ágó rĩ kã 'bá bĩtríká rĩ pi vé ú'dúkò yĩ, kòpi rì aga mụzú, Ìri ní zìzú kĩnĩ, ngá riipi 'oópi 'dini rĩ ã'di.

³⁷ 'Bá rĩ pi ní lũzú Ìri ní kìnĩ, "Yẹsũ Nãzēretã vé rĩ rì aga mụzú nĩ."

³⁸ Ágó rĩ ní zìzú ú'dúkò be ụrụ 'dãá kĩnĩ, "Yẹsũ, Dãwúdĩ ã Mvá rĩ,* 'í ndre Ìzãngã mávé nōri fô!"

³⁹ 'Bá 'de' 'bá drĩdrĩ rĩ pi ní trezú ágó rĩ drìgé kìnĩ, ã újí kírì, 'bo ágó rĩ gõ tree mụzú drìgélé kìnĩ, "Dãwúdĩ ã Mvá rĩ, 'í ndre Ìzãngã mávé nōri fô!"

* **18:38 18:38** *Dãwúdĩ ã Mvá rĩ:* Múngú ẹzi kìnĩ, Kúrísítò rì úmvúlésí ímụ ífũ úyú 'bágú Dãwúdĩ vé rĩ agá. 'Í lã 1 Sãmüélé 16:1-13; Sãwùmã 132:11-12.

40 Yésũ kã tã 'dĩri yì, ìri ní pá tuzú. Ìri ní 'yozú, ã ìjìkí ágó rĩ 'í vúgá nõó. Ágó rĩ kã ícá ìnyiná, Yésũ ní ìri zìzú kìnĩ,

41 "'Í lã mã 'o mí ní ã'di?"

Ágó rĩ ní újázú kìnĩ, "Úpí, á lã ãngũ ndreé."

42 Yésũ ní 'yozú ìri ní kìnĩ, "Mívé ẹ'yìngará ídrí mi gí. Mí mị ã ndre ãngũ."

43 Koro ágó rĩ ã mị ní 'i zìzú ãngũ ndrezú, ìri ní 'dezú mužú Yésũ vúgá sĩ, ri Múngú ri íngú mužú. 'Bá rĩ pì kã tã 'dĩri ndreé, kòpì íngúkí kpá Múngú ri rá.

19

Zākáyo mũfēngã umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ vé tã

1 Yésũ ní fizú mužú kũrú Yérĩkõ vé rĩ agá 'dãá, ẹlì mužú kũrú rĩ agásĩ.

2 Ágó ązi 'dãlé, rú ni Zākáyo 'i, ìri 'bá ąmbúgú mũfēngã umbe jezú rĩ u'duúpi ni, ìri ą'bú be ambamba.

3 Zākáyo ri úvã be lēzú Yésũ ri ndrezú, 'bo ìri ní adrií ẹlĩná rĩ sĩ, ícõ Yésũ ri ndreé 'bá bĩtrĩká rĩ pì ąsámví gé sĩ ku.

4 Kúru Zākáyo ní njuzú mužú drĩdrĩ, ìri ní tuzú peṭi ąmbúgú ì ní zìjì sĩkámórē rĩ sígé, 'ì ndre rí Yésũ ri bēnĩ, ą'diātāsīyã Yésũ ri ímú lẹṭi 'dãri gé sĩ.

5 Yésũ kã caá peṭi rĩ ą jélé gá 'dãá, ìri ní ąngũ ndrezú uru 'dãá, Ìri ní 'yozú kìnĩ, "Zākáyo, mí ísì vūgá nõó mbělē. ąndrũ sĩ á lã mužú adrií mívé ąngá."

6 Zākáyo ní koro ísìzú vūgá nõó, ìri ní Yésũ ri ẹ'yìzú ąyĩkõ sĩ, ìri jìzú mužú ívé ąngá 'dãá.

⁷ 'Bá rĩ pi kã tã 'dĩri ndreé, kôpi rikí unuú kînĩ, “Ágó 'dĩri mu adrií ùmú rú 'bá ùnjĩkãnyã 'oópi 'dĩri vé ãngá.”

⁸ 'Bo Zākáyo ní ngazú uru sĩ, ĩri ní 'yozú Úpí ní kînĩ, “Úpí, 'í ndre drĩ ká! Ma mávé ã'bú aco ĩrĩ, ma ãlu ni sē 'bá ngá ãkó rĩ pi ní. Á 'du dō 'bá ãzi vé ngá ùnjō sĩ, ma ãrígó ní újá sē ĩri ní vú be sụ.”

⁹ Yēsũ ní 'yozú Zākáyo ní kînĩ, “'U'dú ãndrũ nōri gé, 'bá 'bētĩ nōri ãsámvú gé rĩ pi ĩsúkí pangará gí, ã'diātāsīyã ágó nōri mvá Ābūrámã vé ni.*

¹⁰ Má 'Bá Mvã 'i, má ímú 'bá ãvĩ'bá gí rĩ pi ndãá, ãzini kôpi paá ĩvé ùnjĩkãnyã agásĩ.”

*Nāpí ãtĩ'bá mụdrĩ rĩ pi vé rĩ
(Mátáyo 25:14-30)*

¹¹ 'Bá rĩ pi kã riĩ tã Yēsũ ní átã 'dĩri yiĩ, Yēsũ ní átázú kôpi ní nāpí sĩ, ã'diātāsīyã ca ĩnyinjã Yērúsálémã gá gí, ãzini 'bá rĩ pi ùsúkí, mālũngã Múngú vé rĩ ímú 'i i'da mbēlēñã.

¹² ĩri ní 'yozú kînĩ, “Ágó ãzi ãmbúgú 'de mụú ãngũ rará rú ni gé, ã 'bãkí rí 'i 'bãgú rú, 'í újá rí kúru 'i ĩgõó.

¹³ Ágó rĩ ní drĩ ngazú mụzú kuyé rĩ gé, zĩ ívé ãtĩ'bá mụdrĩ rĩ pi ímú 'í vúgã nōó, awa kôpi ní mũfēngã jũrú mädãñã ni sĩ† ãlu ãlu, ĩri ní 'yozú

* **19:9 19:9** *Mvã Ābūrámã vé ni:* Yēsũ kînĩ Zākáyo ri nóni 'bã Múngú vé ni. † **19:13 19:13** *Awa kôpi ní mũfēngã jũrú mädãñã ni sĩ:* 'Bã rĩ nga dō ẽzĩ caã mbãã na, ĩ 'bã rĩ ùfē mũfēngã jũrú mädãñã ãlu ni sĩ.

kĩnĩ, 'Ĩmi ngakí ẹ̀zì ǎní cĩmgbá cazú ụ'dụ má ní ịgõzú rĩ gé, ǎ tị rí tịti.'

14 "'Bo 'bá ịrivé ǎngũ agá rĩ pi lěkí ịri ǎ tǎ ku, kòpi pěkí 'bá urukọ muụ ịri ǎ vùdrị gé sị, kòpi ǎ muķí 'yoó, "Bá lěkí ágó 'dĩri ǎ adri 'bávé 'bǎgú rú ku.'

15 "'Bo 'bǎkí ágó rĩ 'bǎgú rú rá, ịri ní ímvízú ịgõzú ívé ǎngá nǒó. Ịri ní ívé ǎtí'bá 'í ní mǔfěngǎ awazú kòpi ní rĩ pi zịzú ímụzú 'í vúgá nǒó, lě nǚ dō mǔfěngǎ rĩ tị caá ngǒpí.

16 "ǎtí'bá drịdrị rĩ ní ímụzú, ịri ní 'yozú kĩnĩ, 'ǎmbúgú mávé rĩ, mǔfěngǎ jǔrú mǎdǎṅá ǎlu mí ní sěé má ní rĩ, á nga ẹ̀zì ǎní, tị caá muđrị.'

17 "'Bǎgú rĩ ní 'yozú ịri ní kĩnĩ, "Í 'o múké, mi ǎtí'bá múké! ǎ'diǎtǎsịyǎ mǔfěngǎ mǎdǎṅá 'dĩri sị, 'í 'bǎ ẹ̀sị ẹ̀zì ngazú ǎní rá, ma nóni mi 'bǎ adri gávǎnǎ kǔrú muđrị rĩ pi vé ni.'

18 "ǎtí'bá ǎzi rĩ ní ímụzú, ịri ní 'yozú kĩnĩ, 'ǎmbúgú mávé rĩ, mǔfěngǎ jǔrú mǎdǎṅá ǎlu mí ní sěé má ní rĩ, á nga ẹ̀zì ǎní, tị caá tǔwụ.'

19 "'Bǎgú rĩ ní újázú ịri ní kĩnĩ, "Í 'o múké! Ma nóni mi 'bǎ adri gávǎnǎ kǔrú tǔwụ rĩ pi vé ni.'

20 "Kúru ǎtí'bá ǎzi rĩ ní ímụzú, ịri ní 'yozú kĩnĩ, 'ǎmbúgú mávé rĩ, mǔfěngǎ jǔrú mǎdǎṅá ǎlu mí ní sěé má ní rĩ, ịri nǒ, á zụ ịri múké bǒngó agá.

21 Á 'o mí sị ụrị sị, ǎ'diǎtǎsịyǎ mívé tǎ ẹ̀ sị mbamba, mi ri ngá mí ní ẹ̀zì ni ngaá kuyé rĩ pi u'dụ 'bá rĩ pi drịgé sị, ǎzini mi ri ǎnyǎngǎ mí ní saá nĩ kuyé rĩ pi ịkũnǎ.'

22 "'Bǎgú rĩ ní 'yozú ịri ní kĩnĩ, 'Mi ǎtí'bá ụnjí, ma tǎ lị mí drịgé tǎ ịfũúpi mí tị gé 'dĩri sị! 'Í nǚ

rá, mâ tâ ã sị mbamba, ma ri ngá má ní ẽzị ni ngaá kuyé rĩ pi u'dụ 'bá rĩ pi drịgé sị, ązini ma ri ąnyąngã má ní saá nĩ kuyé rĩ pi ikũnã.

23 'Í 'bã té mávé mũfěngã rĩ jó mũfěngã 'bãzú rĩ agá kuyé ąsĩ? Má kãdõ igõó, má té įsú tị gí.'

24 "'Bãgú rĩ ní 'yozú ątí'ba ụrukọ pá tu'ba įnyinjã 'dãlé rĩ pi ní kĩnĩ, 'İmi 'dukí mũfěngã jũrú mädąąã ąlu rĩ drị ni gé sị rá, İmi sėkí ątí'ba mũfěngã ẹ'yipi jũrú mädąąã mụdrị rĩ ní.'

25 "Ątí'ba rĩ pi ní 'yozú kĩnĩ, 'Ămbúgú 'bávė rĩ, İrivė mũfěngã fifi jũrú mädąąã mụdrị.'

26 "'Bãgú rĩ ní 'yozú kĩnĩ, 'Á 'yo İmi ní 'dĩni, 'bá adriipi ngá be rĩ, İ İri ní ngá ązi sė ąmbúgú, 'bo 'bá ngá ąkó rĩ, ngá İrivė rĩ, İ 'dụ drị ni gé sị rá.

27 'Bo mávé ari'ba 'yo'ba kĩnĩ mâ adri İvé 'bãgú rú ku 'dĩ'bée, İmi įjikí kọpi, İmi ú'dikí kọpi má andregá 'dịgé.' "

*Yėsũ vé fingára Yěřúsãlėmã agá rĩ
(Mătáyo 21:1-11; Mărákõ 11:1-11; Yũwánĩ
12:12-19)*

28 Yėsũ kã tâ rĩ átá deęé, İri ní 'dezú mụzú Yěřúsãlėmã gálė rú.

29 Yėsũ pi kã caá İnyinjã kũrú Bětěfágě vé rĩ gé, ązini kũrú Bětėnıyã vé rĩ gé, ąnga İ ní zıı İrã Őlívě‡ vé rĩ gé 'dãá, İri ní İvé 'bá 'İ pámvú ũbĩ'ba İrĩ ni pi pězú, İri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ,

‡ 19:29 19:29 Őlívě: Pęti Őlívě vé rĩ İri 'a ũ'a be, İ İcõ nya rá, İ İrivė ũ'a zo ũdu rú, Yãhũđĩ rĩ pi ri tịbị á'di ũdu rĩ sị, ązini kọpi ri tō ląmbã agá, ąci 'yũzú ąni.

30 “Īmi mụkí gúrú ĩmi ẹnḍẹtị gé 'dãri gé, ĩmi kádō fí caá gúrú rĩ agá 'dãá, ĩmi dōngí mbaápi ú'dí rú ní ịsụ, 'yĩkí kú 'dãá, 'bá āzi tụ drĩ úrí drị ní gé kuyé, ĩmi ĩtrūkí ĩri ịjị má vúgá nōó.

31 'Bá āzi zị dō ĩmi, ‘Īmi ri dōngí rĩ trũ ălé?’ Īmi 'yokí ĩri ní, ‘Úpí lē dōngí rĩ nĩ.’ ”

32 'Bá Yēsũ ní pēé mụy 'dĩ'bée mụkí dōngí rĩ ịsụ, sũ ĩri ní lūú ĩ ní rĩ tịni.

33 Kọpi kã rií dōngí rĩ trũú, dōngí 'dịpa ní kọpi zizú kĩnĩ, “Īmi ri dōngí rĩ trũ ălé?”

34 Kọpi ní újázú kínĩ, “Úpí lē dōngí rĩ nĩ.”

35 Kọpi ní dōngí rĩ ịjizú Yēsũ vúgá nōlé, kọpi ní ịvé bōngó akoó rũkũ rĩ pi 'bezú dōngí rĩ ā úgóró gá, Yēsũ ní tuzú úrízú drị ní gé.

36 Yēsũ kã rií mụy, 'bá rĩ pi rikí ịvé bōngó akoó rũkũ rĩ pi ajaá mụzú lẹtị rĩ drịgé sị.

37 Yēsũ kã mụy caá vūrã lẹtị rĩ ní úlúzá mụzú Írã Òlívē vé rĩ gé rĩ gé 'dãá, 'bá bĩtríká ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi í'dókí rií Múngú ri íngú āyĩkō sị ụ'dụkọ be ụrụ 'dãá tã āyāzú āyāyā kọpi ní ndreé rĩ sị.

38 “Tākiri ā adri 'bāgú ímụpi Úpí ā rụ sị rĩŠ drịgé!”

“Tākiri ā adri 'bũ gé 'dãá, ẽ íngúkí Múngú 'bũ gé 'dãá rĩ íngúngũ!”

39 Fārúsị ā ụrụkọ 'bá bĩtríká rĩ pi ăsámvú gé 'dãá, kọpi ní 'yozú Yēsũ ní kínĩ, “Ímbápi, 'í 'yo mívé 'bá mí pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée ā újíkí kírí!”

Š 19:38 19:38 *Bāgú ímụpi Úpí ā rụ sị rĩ:* 'Bāgú 'dĩri Yēsũ 'i.
19:38 19:38 *Sāwumã* 118:26

40 Yésũ ní újázú kôpi ní kînĩ, “Á 'yo ãmi ní 'dínì, kôpi újìkí dõ kíri, írà 'dĩ'bée ícò ma íngú ù'dùkò be ọrù 'dãá rá.”

Yésũ ngo kũrú Yērúsālémã vé rĩ ã tã sĩ

41 Yésũ kã muú caá ãnyinã kũrú Yērúsālémã vé rĩ gé 'dãá, kã kũrú rĩ ndreé, í'dó ngoó kũrú rĩ ã tã sĩ ngongo.

42 Ìri ní 'yozú kînĩ, “Mívé 'bá rĩ pi nĩkí ngá tãkíri íjìpi ã ní ú'dù ãndrũ nõri gé rĩ kuyé, á lã kòdò kôpi ã nĩkí, 'bo ùzũkí kôpi ní tã ni ùzũzũ.

43 Ọ'dù ãzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ãmivé ari'ba rĩ pi ímú ãbi sị ãmi gārã gá sĩ kúrũ, kôpi ãmi ce ku ágágá, kôpi létì rĩ pi ọzũ céré.

44 Kôpi ãmi 'du a'be vũgá ãmivé anjinã rĩ pi be. Kôpi ícókí írà mvãñã ãzi kuú ógúpì drìgé ku, ã'diãtãsiyã ãmi nĩkí sã Múngú ní ímúzú ãmi vũgá nõó rĩ kuyé.”

Yésũ údró 'bá rĩ pi Jó Múngú vé rĩ agásĩ

(Mátáyo 21:12-17; Mārākō 11:15-19; Yũwánĩ 2:13-22)

45 Kúru Yésũ ní fizú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ãri ní í'dózú 'bá ngá ọzì'bá rĩ pi údrózú ãvé vũrã ngá ọzìzú rĩ pi gé sĩ.

46 Ìri ní 'yozú kôpi ní kînĩ, “Sĩkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kînĩ, 'Jó mávé rĩ, ãri jó rizú ma zìzú ni,' 'bo ãmi újákí jó rĩ ícá 'vũrã ọgúbá rĩ pi ní rizú adrìzú ni.' ”

47 Ọ'dù céré, Yésũ ri 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá. 'Bo atala atala rĩ pi drìgé rĩ pi, 'bá tãímbì Mósẽ vé rĩ ímbá'bá rĩ pi be, ãzini drìkoma

'bá rĩ pi ãsámvú gé 'dãlé rĩ pi be, kôpi rikí létì ndãá lèzú Yèsũ ri 'dìzú drãzú 'dĩsĩ rá.

⁴⁸ 'Bo kôpi ìsúkí létì ìri 'dìzú drãzú kuyé, ã'diãtãsiyã 'bá rĩ pi 'bãkí úvá rizú tã ìri ní átá rĩ yìzú.

20

Yãhúdì rĩ pi zìkí ùkpõ Yèsũ ní èzì ngazú rĩ vé tã

(Mátáyo 21:23-27; Mārākō 11:27-33)

¹ Ụ'dụ ãlu, Yèsũ kã rií 'bá rĩ pi ímbá, ãzini rií ụ'dúkọ múké rĩ ùlũú kôpi ní Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, atala atala rĩ pi drĩgè rĩ pi, 'bá tãímbì Mósè vé rĩ ímbá 'bá rĩ pi be, ãzini Yãhúdì ambugu rĩ pi be, ímúkí ìri vúgá.

² Kôpi ní 'yozú kìnĩ, "'Í lũ 'bá ní, mi ri tã 'dĩ'bée nga ùkpõ ã'di vé ni sī? Æ'di sē mí ní ùkpõ 'dĩri nĩ?"

³ Ìri ní újázú kìnĩ, "Á lè drĩ kpá ìmi zìj, ìmi lũkí má ní,

⁴ ùkpõ Yũwánĩ ní bătízĩmũ sèzú 'dĩri íngá 'bũ gélésĩla, dõku 'bá áda sè ìri ní ùkpõ 'dĩri nĩ?"

⁵ Kôpi ní átázú ì ãsámvú gé sī kìnĩ, "'Bá 'yokí dõ tã ni íbí íngá 'bũ gélésĩ, ìri 'bã zì, 'bá è'yìkí ìri kuyé ãsĩ.

⁶ 'Bá 'yokí dõ tã ni íbí íngá 'bá áda vúgá, 'bá rĩ pi 'bã úvì írã sī rá, ã'diãtãsiyã kôpi ã'yìkí rá 'yozú kìnĩ, Yũwánĩ ri nẹbĩ."

⁷ Kúru kôpi ní újázú kìnĩ, "'Bá nĩkí kuyé ã'di sē dõ ìri ní ùkpõ bătízĩmũ sèzú 'dĩri nĩ."

⁸ Yèsũ ní 'yozú kìnĩ, "Á lè ùkpõ má ní èzì ngazú ãní rĩ vé tã ùlũú ìmi ní ku."

*Nãpi ãgõ ọmvú 'ã'bá rĩ pi vé rĩ
(Mátáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12)*

⁹ Yēsũ ní gōzú 'bá rĩ pi ní nãpi 'dĩri ùlũzú kīnĩ, “Ágõ ãzi 'ã ọmvú, sa peṭi vinyõ vé ni pi* 'a ni gé, ìri ní ọmvú rĩ eṣizú 'bá urukọ ọmvú 'ã'bá ni pi ní, ìri ní ngazú muṣú adrízú ãngũ ãzi gé ílĩ be kárákará.

¹⁰ Lókí ãnyãngã ìkũnãzú rĩ kã ícõ, ìri ní ãtí'bá pèzú muṣú 'bá ọmvú 'ã'bá rĩ pi vùgá 'dãá, kọpi ã sèkí rí peṭi vinyõ vé rĩ vé ù'a urukọ 'í ní. 'Bo 'bá ọmvú 'ã'bá rĩ pi fukí ìri, pèkí ìri muṣú drĩ be ule.

¹¹ Ìri ní ãtí'bá ãzi pèzú, 'bo kọpi ùgbākí ìri, kọpi 'okí ìri ùnjí, pèkí ìri muṣú drĩ be ule.

¹² Ìri ní kpá ãtí'bá ãzi pèzú, kọpi fukí ìri ùnjí ùnjí ãzó be, kọpi drokí ìri fũú ọmvú rĩ agásí ãmvé.

¹³ “Ọmvú 'dĩpa ní 'yozú kīnĩ, ‘Mâ 'o rí ã'di? Dõ 'dĩni, ma mávé mvá má ní lèlèlè rĩ pè muṣú áyu, sã ãzi sĩ kọpi ìri ìnjĩ rá.’

¹⁴ “‘Bo 'bá ọmvú 'ã'bá rĩ pi kã mvá rĩ ndreé, kọpi rikí átá ì ãsámvú gé sĩ kīnĩ, ‘Bá ìmùpi ìrivé ngá ã tì ruṣipi rĩ 'dĩ. Lè 'bã 'dìkí ìri drãá 'dĩisĩ rá, ngá ọmvú agá rĩ ã adri rí 'bávè ni.’

---

* **20:9 20:9** *Peṭi vinyõ vé rĩ:* Yãhúdĩ rĩ pi 'dukí peṭi vinyõ vé rĩ ã tã 'bãã tã ãmbúgú rú, kọpi ri ù'a ni zo vinyõ sù rú. Múngú ipè 'bá Ìsèrelè vé rĩ pi adrii 'bá ívé ni, kọpi ã adrikí rí sù peṭi vinyõ vé Múngú ní saá 'aápi ù'a be rĩ tĩnì. Nãpi peṭi vinyõ vé 'dĩri, sè 'bá tãĩmbj ìmbá'bá rĩ pi atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi be nĩkí áamá rá 'yozú kīnĩ Yēsũ ri ívé tã átá. 'Í lã Sãwùmã 80:8-16; Ìsáyã 5:1-7; Yèrèmíyã 2:21; Mátáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12.

15 Kòpi ní Ìri drozú ómvú rĩ agásĩ, kòpi ní Ìri 'dizú drãzú."

Yèsù ní 'bá rĩ pi zizú kīnī, "Ìmi ní ùsùzú rĩ gé, ómvú 'dìpa ri 'bá ómvú 'ã'bá 'dĩ'bée 'o ngóni?"

16 Á 'yo ìmi ní, ómvú 'dìpa ri ímú 'bá ómvú 'ã'bá 'dĩ'bée ú'dí ùdrã rá, Ìri ómvú rĩ sē 'bá ʊrʊkʊ'bée ní."

'Bá rĩ pi kã tã 'dĩri yìì, kòpi ní 'yozú kīnī, "Lē tã 'dĩri ã nga 'i 'dīni ku."

17 Yèsù ní àngũ ndrezú kòpi vúgá 'dãá, Ìri ní kòpi zizú kīnī, "Tã ì ní sī Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnī,

" 'Írã ándúru 'bá jó sị'bá rĩ pi ní gãá sī rĩ,

újá nóni 'i ícá írã sēpi jó rĩ ní pá tuzú ãní ùkpó ùkpó ni,' 'dĩri vé ífífí ã'dí?"

18 'Bá í'dépi írã 'dãri drĩgé rĩ, Ìri ùñò kũ'yúkũ'yú, 'bo írã rĩ í'dé dō 'bá rĩ drĩgé, Ìri 'bá rĩ ínjí ku kpásákpásá."

19 Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tãimbị Mósē vé rĩ ímbá'bá rĩ pi be, kòpi kã tã 'dĩri yìì, kòpi lēkí kōdō Yèsù ri rujú sã 'dãri gé, ã'diãtãsiyã kòpi nĩkí rá 'yozú kīnī, Yèsù ri nãpí 'dĩri átá ìvé tã sī. 'Bo kòpi 'okí 'bá rĩ pi sī ùrĩ sī.

Mũfēngã umbe jezú rĩ vé ùfēngará 'bãgú ãmbúgu Rómã vé rĩ ní rĩ

(Mátayo 22:15-22; Mārãkō 12:13-17)

20 Kòpi tēkí rií Yèsù ri ndreé, kòpi ní 'bá àngũ úmí'bá ni pi pēzú mužú Yèsù ri úmízú, 'bá àngũ úmí'bá rĩ pi 'bãkí ì kú 'bá tã be pịrị ni pi rú. Kòpi lēkí kōdō átángá ùnjí ísú yìì Yèsù tị gé, ì rúkí rí

ĩri ãní, ĩ jìkí rí ĩri muḃ sěé gávãñã ũkpõ be tã liḃpi rĩ drígé.

²¹ 'Bá ãngũ úmí' 'bá rĩ pi ní 'yozú kínĩ, “Ímbápi, 'bá nĩkí rá, átángá mí ní ríí átá rĩ, ãzini tã mí ní ríí ímbá rĩ, ĩri pìrì, mí újá mívé yĩkì ku, mi ri 'bá rĩ pi vé tã 'du nga trõtrõ, mi ri tã áda íngápi Múngú vúgá rĩ ímbá.

²² 'Í lũ 'bá ní, ĩri nyo múké 'bá ní mũfěngã umbe jezú rĩ ũfězú 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní, dõku 'bã ũfěkí ku?”

²³ Yěsũ nĩ rá 'yozú kínĩ, kõpi lěkí tã ũnjí ñsú yĩ 'í tị gé, kúru ĩri ní 'yozú kínĩ,

²⁴ “Ími i'dakí má ní mũfěngã fífí ẽnjĩpi ẽnjĩenjĩ ãlu ni.” ĩri ní kõpi zizú kínĩ, “Índrĩlĩkí mũfěngã rú' 'bá gá 'dĩri, ãzini rú rú' 'bá ni gé 'dĩri ã'di vé ni?”

²⁵ Kõpi ní újázú kínĩ, “'Bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ vé ni.”

Kúru ĩri ní 'yozú kõpi ní kínĩ, “Ngá 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ, ĩmi sěkí ĩri ní, ngá Múngú vé rĩ, ĩmi sěkí Múngú ní.”

²⁶ Kõpi ñsúkí átángá ũnjí tị ni gé 'bá rĩ pi ãsámví gé 'dãlé ãluñani kuyé. Kõpi ãyãkí tã ĩri ní újá 'dĩri sĩ rá, sě kõpi újĩkí kírì.

Íngángará gõó idri rú drãngará gálésĩla rĩ vé tã

(Mãtãyo 22:23-33; Mãrãkõ 12:18-27)

²⁷ Yãhũdĩ ambugu zĩlé Sãdókẽ† 'yo' 'bá kínĩ, 'bá

† 20:27 20:27 Sãdókẽ: Sãdókẽ rĩ pi ngúlúmũ Yãhũdĩ rĩ pi vé tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ ru' 'bá tĩtĩ rĩ pi, 'bo kõpi ẽ'yĩkí índrĩ rĩ pi vé tã kuyé, ẽ'yĩkí mãlãyĩkã rĩ pi vé tã kuyé, ãzini kõpi ẽ'yĩkí kpã 'yozú kínĩ, 'bá ũdrã' 'bá gĩ rĩ pi gõ íngá idri rú rá 'dĩni kuyé. 'Í lã Ẹzĩ 23:8.

rĩ drã dõ gí, gõ íngá ídri rú ku rĩ pi ní ímúzú Yésũ vúgá nõõ.

²⁸ Kõpi ní Yésũ ri zizú kìnĩ, “Ímbápi, Mósẽ sĩ 'bá ní kìnĩ, “Bá rĩ vé ẹdrípì drã dõ, ku dõ ọwúzì kú mvá ãkó, 'bá drãápi rĩ vé ẹdrípì rĩ gõ ọwúzì rĩ ẹ'yì, kòpi anji tì ọwúzì rĩ be, anji kòpi ní tì rĩ pi gõ adri ẹdrípì drãápi 'dãri vé ni.’

²⁹ Ọtù anji ągõ ẹzìrĩ ẹdrípì rú. Mvã kãyú rĩ je ùkú, drã kú mvá ãkó.

³⁰ Ẹdrípì 'deépi vú ni gé sĩ rĩ ní ọwúzì rĩ ẹ'yìzú, ìri ní kpá drãzú mvá ãkó.

³¹ Ẹdrípì 'deépi 'dĩri ą vùdrĩ gé sĩ rĩ ní kpá ọwúzì rĩ ẹ'yìzú, ìri ní kpá drãzú mvá ãkó. Anji ẹzìrĩ 'dĩ'bée céré ẹ'yìkì ọwúzì rĩ rá, kòpi ùdrãkì céré mvá ãkó.

³² Ụdũ ni gé, ùkú rĩ ní kpá drãzú.

³³ Kúru 'í lù 'bá ní, lókì Múngú kãdõ ímú 'bá ùdrã'bá gí rĩ pi ingáá gõó ídri rú, ùkú 'dĩri ímú adri ą'di vé ni?”

³⁴ Yésũ ní újázú kìnĩ, “Ąjẽ ágó pi ní ì jezú ùkú be rĩ, ìri 'yéná 'i nga vũ drĩgé nõgó.

³⁵ 'Bo 'bá úmvúlésĩ Múngú ní ą'yì adrií pìrì íngá'bá gõ'bá ídri rú drãngará gálésìla rĩ pi, ągõ rĩ pi jekì ùkú ku, ùkú rĩ pi jekì ągõ ku,

³⁶ kòpi ícókì gõó ùdrãá dī ku, ą'diãtãsiyã kòpi adri sũ mālãyìkã rĩ pi tìni. Kòpi anji Múngú vé ni, ingakì kòpi drãngará gálésìla ídri ú'dí rĩ ìsú gí.

³⁷ “Ú'dógú'dógú ącí ní dīzú pẹtì amuúpi kũmvũ rĩ ągá rĩ vé rĩ 'yo 'dìni, Mósẽ sĩ tã rĩ lüzú kìnĩ, 'bá ùdrã'bée gí rĩ pi íngá gõ ídri rú ùzi, kìnĩ

Úpí ri 'Múngú Ābūrámã vé ni, Múngú Īsákã vé ni, āzini Múngú Yōkóbũ vé ni.'

³⁸ Múngú adri 'bá ũdrã'bá gí rĩ pi vé ni ku. Múngú ri 'bá ídri rú rĩ pi vé ni, ā'diātāsīyã Múngú ndre 'bá rĩ pi 'í mị gé 'dãá ídri rú."

³⁹ 'Bá tãimbị ímbá'bá rĩ pi ã ụrụkọ ní 'yozú kìnĩ, "Ímbápi, tã mí ní újá 'dĩri ĩri múké!"

⁴⁰ Tã 'dĩri ã vùdrị gé, 'bá āzi gō Yēsũ ri zị ãluṅáni kuyé.

Kúrísítō ri ã'di ã mvá?

(Mátáyo 22:41-46; Mārákō 12:35-37)

⁴¹ Yēsũ ní kúru 'yozú kōpi ní kìnĩ, "Tã sēepi 'bá rĩ pi ní 'yozú kìnĩ, Kúrísítō ri Dāwúđị ã Mvã rĩ ã'di?"

⁴² Dāwúđị sī uletere búkũ Sāwúmã vé rĩ agá kìnĩ,

" 'Úpí Múngú 'yo mávé Úpí ní‡ kìnĩ,

"Mí úrí mã drị ẹndẹpi§gé,

⁴³ cĩngbã má ní mívé ari'ba rĩ pi 'bãzú mĩ pálé gá rĩ gé." '

⁴⁴ Dō Dāwúđị zị Kúrísítō ri ívé Úpí píri, Kúrísítō ri ícọ adri Dāwúđị ã mvã íngóni?"*

20:37 20:37 Wũngará 3:6 ‡ **20:42 20:42** Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tã 'dĩri vé ífífi, Úpí Múngú zị Yēsũ Kúrísítō ri Úpí. § **20:42 20:42** Drị ẹndẹpi gé: 'Bá úripi drị ẹndẹpi gé rĩ, ĩri ũkpō be, ĩ ĩri ĩnĵĩ. * **20:43 20:43** Sāwúmã 110:1 **20:44 20:44** Kúrísítō ri ícọ adri Dāwúđị ã mvã íngóni?: Tịkị Yēsũ ri 'bá áda rú, ĩrivé ẹ'bịpi Dāwúđị 'i, 'bo ĩ ní drĩ ĩri tịzú kuyé rĩ gé, kōpi rikí adrii Múngú be trụ 'bũ gé 'dãá, ĩri Mvã Múngú vé ni. Gbi ngá rĩ pi ãrēvú céré nĩ, kúru ĩri Úpí Dāwúđị vé ni. 'Í lã 1 Sãmüélē 16:1-13; Sāwúmã 132:11-12; Yüwánĩ 1:1-18.

*'Bá tãĩmbị Mósẽ vé rĩ ɔ́mbá'bá rĩ pi vé tã
(Mātáyó 23:1-36; Mārákõ 12:38-40; Lúkã
11:37-54)*

⁴⁵ 'Bá rĩ pi kã rií tã Yēsũ ní átá rĩ yị, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní kĩnĩ,

⁴⁶ “Lẽ ĩmi adrikí mị be kọwụ 'bá tãĩmbị Mósẽ vé rĩ ɔ́mbá' 'bá 'dĩ'bée vé tã sĩ. Kọpi lẹkí ĩ úsú bõngó ãco ãco ni pi sĩ, kọpi dõ jọkõnị agá, kọpi lẹkí 'bã rĩ pi ẽ ezikí ĩ ɔ́njĩngára sĩ, kọpi lẹkí úrí vũrã ĩ ní ɔ́njĩ ɔ́njĩ Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agá rĩ pi drịgé, ǎzini vũrã ĩ ní ɔ́njĩ ɔ́njĩ ụmụ nyazú rĩ gé.

⁴⁷ 'Bo kọpi ri ọwụzị rĩ pi ẽ mị ũ'bã rizú kọpivé ngá jó ǎsámvú gé rĩ pi u'duzú kọpi drịgé sĩ. Kọpi ri Múngú ri zị sã be ãco, 'bá rĩ pi ǎ ndrekí rí ĩ. 'Bá tã 'o'bá 'dĩni 'dĩ'bée, Múngú ri ımú kọpi ı́rĩnǎ ũnjí ũnjí.”

21

*Ọwúzịgọ ǎzi sẹ mũfẹngã fífí ı́rĩ
(Mārákõ 12:41-44)*

¹ Yēsũ kã rií adrií Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá, ndre 'bá ǎ'bú be rĩ pi ri mũfẹngã 'be sọndúkũ ĩ ní 'bǎá kuú Jó Múngú vé rĩ agá mũfẹngã 'bezú rĩ agá.

² Ndre kpá ũkú ǎzi ngá ǎkó, ọwúzịgọ rú ni, 'be mũfẹngã fífí nyírĩnǎ ı́rĩ.

³ ı́ri ní 'yozú kĩnĩ, “Ádarú á lẹ 'yoó ĩmi ní 'dĩni, ọwúzịgọ 'dĩri 'be mũfẹngã rĩ 'bá rĩ pi vé rĩ agaá rá.

⁴ Mũfẹngã 'bá 'dĩ'bée ní sẹé rĩ, kọpi ıbíkí í'dụ ǎ'bú ı́vé rĩ agá, 'bo ũkú ngá ǎkó 'dĩri sẹ ívé ngá 'í ní kōdô 'í ı́zǎ kozú rĩ ǎrẹvú céré.”

*Yēsũ ũlũ tã ímúpi 'i ngaápi ú'dú ùdũ vé rĩ gé rĩ
(Mátáyo 24:1-2; Mārākō 13:1-2)*

⁵ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ā uruko rikí átá írã ũnyĩ be ĩ ní Jó Múngú vé rĩ sızú rĩ ā tã sĩ, āzini ngá 'bá rĩ pi ní sēé Múngú ní rĩ pi ā tã sĩ. 'Bo Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ,

⁶ "Sâ āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ngá ĩmi ní ndree 'dĩ'bée, ĩ ímú ũñō céré vūgá, ícókí írã ālu ni kuú adrii ógúpì drĩgé ku."

*Ĩzãngã úmvúlésĩ ímúpi drĩdrĩ 'dĩlé rĩ
(Mátáyo 24:3-14; Mārākō 13:3-13)*

⁷ 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní Yēsũ ri zızú kінĩ, "Ímbápi, tã 'dĩ'bée ímú ĩ nga ngõtú? Ngá lũúpi 'yozú kінĩ, tã rĩ ílókō ímú 'i ngangã rĩ ā'di?"

⁸ Yēsũ ní újázú kôpi ní kінĩ, "'Bá āzi ā ũ'bã ĩmĩ mĩ ku. 'Bá kárakarã pi ímú mâ rú sĩ, kôpi 'yo ĩ Kúrísítō 'i, āzini kôpi 'yo, 'Sâ rĩ ícó gí.' 'Bo lē ĩmi ẽ'yĩkĩ kôpivé tã 'dĩri ku.

⁹ ĩmi kádō tã ẽ'dĩ vé ni yĩ, āzini tã 'bá rĩ pi ní rizú íngázú mgbárāsĩ ĩ ógúpì drĩgé rĩ vé tã yĩ, lē ĩmi 'okí ũrĩ sĩ ku. Tã 'dĩ'bée ímú ĩ nga drĩdrĩ, 'bo ú'dú ùdũ vé rĩ ícó drĩ ícá mbēlējã ku."

¹⁰ Yēsũ ní kúru 'yozú kôpi ní kінĩ, "'Bá āngũ āzi agá rĩ pi ímú ẽ'dĩ 'dĩ 'bá āngũ āzi agá rĩ pi be, 'bãgú rĩ pi ímú ẽ'dĩ 'dĩ ĩ ógúpì 'bãgú rĩ pi be.

¹¹ Āngũ rĩ ímú 'i aya dĩngídĩngí, ẽbĩrĩ ri ímú 'de ũnjĩ ũnjĩ, drã ũnjĩ ũnjĩ ni pi ímú 'de āngũ āndĩāndĩ ni pi agásĩ, Tã āyázú āyāyã 'bá rĩ pi ní ũrĩ sēepi ni pi ímú 'i nga 'bũ gé 'dãã.

¹² "'Bo drĩdrĩ ni, tã 'dĩri ní drĩ 'i ngazú kuyé rĩ gé, ĩ ímú ĩmi uru, ĩ ĩmi ọcũ ũnjĩ ũnjĩ. ĩ ímú ĩmi jĩ

tō Jό Múngú ri Zizú rī pi agá, āzini ĩ ĩmi jì jό āngū ũ'yízú rī pi agá, ĩ ĩmi tō 'bāgú rī pi ɛndrɛtì gé, āzini gávānā rī pi ɛndrɛtì gé, ĩmi ní mâ pámvú ũbīī rī sī.

13 'Dīri ímú adri ĩmi ní drīlé múké ĩmi ní mávé tā ũlūzú kōpi ní.

14 'Bo ĩmi dō ri ĩmī tì gā, lē ĩmi rikí ĩmi ũsūú drāā tā ĩmi ní lēé átá rī sī ku.

15 Ā'diātāsīyā ma ĩmi ní átángá pīrì rī sē nī, āzini ma ĩmi ní úmī rī sē nī, ĩmivé ari'ba rī pi ícókí ĩmi ideé ku, dōku kōpi ícókí 'yoó tā ĩmi ní 'yoó rī ũnjō 'dīni ku.

16 Sā āzi sī, ĩmi ɛtépīi, ĩmi ɛndrɛpīi, ĩmi ɛ'dípáa, ĩmi ɛdrīpīi, āzini ĩmivé ũndī rī pi, kōpi ímú ĩmi ũli 'be, kōpi ĩmi urukō ú'dì ũdrā rá.

17 'Bá rī pi ārɛvú céré ímú ĩmi gā sī mâ tā sī.

18 'Bo drī'bí ĩmi drīgé rī ālu ni ícó āvīi ku.

19 ĩmi tukí dō pá tītì ĩmivé ɛ'yīngará agá, ĩmi ídri 'dáni'dáni rī ĩsú rá.

Ī ímú Yērúsālémā ri iza rá

(Mātáyo 24:15-21; Mārākō 13:14-19)

20 "Īmi ndrekí dō āngaráwá rī pi cekí Yērúsālémā ri kūrū, ĩmi nī 'yozú kīnī, sā ĩ ní Yērúsālémā ri izazú rī ícá gí.

21 Kúru lē 'bá adri'bá āngū Yūdáyā vé rī agá rī pi ā ápákí mužú írā gá 'dāá, 'bá adri'bá kūrú agá rī pi ā fūkí kūrú rī agásī āmvé, 'bá adri'bá kūrú rī agá ku rī pi ā gōkí fíi kūrú rī agá 'dāá ku.

22 Ā'diātāsīyā sā 'dīri ĩ ní āngū ĩrīñāzú rī, tā ĩ ní sīī Búkū Múngú vé rī agá rī, ā nga rí 'i fūú tì ni gé bēnī.

23 Ụ'dụ 'dãri gé, ùkú 'a be rĩ pi ímụ ìzāngā ìsụ ùnjí ùnjí, āzini ùkú ri'bá bā sē'bá ndru'bá anjịná ní rĩ pi kpá ímụ ìzāngā ìsụ ùnjí ùnjí. Ìzāngā ri ímụ adri ùnjí ùnjí āngū 'dãri agá, Múngú ā 'a ri ve 'bá 'dĩ'bée ní ùnjí ùnjí.

24 Ari'ba rĩ pi ímụ 'bá rĩ pi ú'dí ìlĩ āco sī. Kòpi 'bá rĩ pi urukọ urụ jì āngū jākā rĩ pi vé rĩ gé. 'Bá adri'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ímụ Yērusālémā ri rụ, kòpi adri Yērusālémā agá 'dāá, cìmgbá sà kòpivé rĩ ní dezú rĩ gé."

'Bá Mv́á vé ìgōngará

(Mátáyo 24:29-31; Mārákō 13:24-27)

25 Yésù ní 'yozú kīnī, "Tā āyāzú āyāyā ni ímụ ìndré ùtú rĩ mị gé, mbāá rĩ mị gé, āzini línýā rĩ pi mị gé. 'Bá vū drīgē nōgó rĩ pi ímụ adri ānī ùrī sī, kòpi ē drī ri ímụ ábá yī tafu rĩ vé unction sī, āzini ìrivé úvángará ngūyá ngūyá rĩ sī.

26 Ụrī ri 'bá rĩ pi fụ ambamba, tā ímụpi 'i ngaápi vū drīgē rĩ sī. Ngá 'bụ gé rĩ pi ārēvú céré, ì ímụ kòpi aya u'de vūgá.

27 Sà 'dãri gé, ma 'Bá Mv́á 'i, kòpi ímụ mávé ímúngará ìrìbìtì agásī ùkpō be rĩ ndre, āzini mávé ñngará pōwūpōwū rĩ ndre ì mị sī.

28 Ìmi ndrekí dō tā 'dĩ'bée í'dókí ì ngaá gí, ìmi tukí pá urụ sī, ìmi ingakí ìmí drī urụ, ā'diātāsīyā sà ì ní ìmi pazú rĩ ícá ìnyịná gí."

Nāpí pẹtì ì ní zī fīgī rĩ vé rĩ

(Mátáyo 24:32-35; Mārákō 13:28-31)

29 Yésù ní kòpi ní nāpí 'dĩri ùlūzú, "Ìmi ndrekí drī pẹtì ì ní zī fīgī 'dĩri ká, āzini ìmi ndrekí drī pẹtì rĩ pi ká.

30 Kõpi kádõ í'dó rũú, ìmi nĩ 'yozú kínĩ, ẹ̀ẓũ ícá ìnyinǎ gí.

31 Ìri kpá adri sũ 'dĩri tĩnĩ, ìmi ndrekí dõ tā má ní lũú ìmi ní 'dĩ'bée ri 'i nga, ìmi nĩ 'yozú kínĩ, mǎlũngǎ Múngú vé rĩ ícá ìnyinǎ gí.

32 Ádarú á lě 'yoó ìmi ní 'dĩni, 'bá ụ̀rụ̀kọ'bée ìmi ǎsámvú gé 'dĩgé ícókí drĩ ùdrǎá ku, cĩngbá tā 'dĩ'bée ní ì ngazú rĩ gé.

33 'Bũ pi vũ be, ìri ímú dẹ rá, 'bo ụ̀'đúkọ mávé rĩ dẹ ku.

34 “Ìmi ndrekí múké, ìmi rikí ẹ̀sì 'bǎá ngá nyanya drĩgé ku, ǎzini ìmi rikí íwá mvụ̀ ǐmēřézu ǎní ku, ǎzini ìmi rikí ìmi ụ̀sũũ drǎá tā nyọ̀ókú nōri vé rĩ sī ku, ìmi rikí dõ tā 'dĩ'bée 'oó, ụ̀'đú ụ̀đú vé rĩ ímú ícá mbēlēnǎ, ìmi ícókí nĩ ku.

35 Tǎ 'dĩri ímú 'i nga 'bá adri'bá vũ drĩgé nōgó rĩ pi ní céré.

36 Lě ìmi adrikí mị be kọwụ, ìmi zíkí Múngú ri, tā ímú'bá ì nga'bá 'dĩ'bée ẹ̀ ịsú rí ìmi ku, ma 'Bá Mvǎ 'i, ìmi tukí rí pá má ẹnđrẹ̀tị gé ụ̀rĩ ǎkó.”

37 Ụ̀'đú ǎlu ǎlu, Yēsũ ri ẹ̀cì 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ ǎ bóró gá 'dǎá, ùndrēnǎ ǎlu ǎlu, ìri mu ǎnga ì ní zị Ìrǎ Òlívě vé rĩ drĩgé 'dǎá, ìri la 'dǎlé.

38 Kádõ adrii ụ̀'bütị kũnĩkũnĩ, 'bá rĩ pi ri ímú tā Yēsũ ní ímbá rĩ yì Jó Múngú vé rĩ ǎ bóró gá 'dǎá.

22

*Yúdǎ 'be Yēsũ ǎ ùli
(Mǎtáyo 26:1-5, 14, 16; Mǎrǎkõ 14:1-2, 10-11;
Yũwǎnĩ 11:45-53)*

1 Ẫmũ ĩ ní Pángã ni 'Bãá Údrá ku rĩ* vé Ẫ'dù Múngú ní Ẽlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ nyazú rĩ kã ícá ĩnyinjá gí,

2 atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi be, rikí létị ndãá lězú Yēsũ ri ruzú kírí, ĩri 'dìzú drãzú rá, ã'diãtãsiyã kôpi 'okí ỹrĩ sĩ 'bá rĩ pi sĩ.

3 Kúru Sātánã ní fizú Yúdã ĩ ní zị Ẫsĩkãrĩyótã ẽ ẽsí agá. Yúdã ri Yēsũ vé 'bá áyúãyũ mụdrị drị ni ĩrĩ rĩ pi vé ãzi.

4 Yúdã ní ngazú mụzú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi vúgá, ãzini ũgalaku Jó Múngú vé rĩ ũtẽ'bá rĩ pi vúgá 'dãá, ĩri ní rizú létị 'í ní lězú Yēsũ ã ũli 'bézú rĩ átázú kôpi ní.

5 Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ũgalaku rĩ pi be adrikí ãyĩkõ sĩ, kôpi kínĩ, ĩ mũfěngã sě Yúdã ní rá.

6 Yúdã ã'yĩ rá, ĩri ní í'dózú létị ndãzú, 'í sě rí Yēsũ ri kôpi drĩgé, ãkũdẽ 'bá bĩtrĩká rĩ pi 'dãáyo.

Ínyá ũdũ Yēsũ ní nyaá ívé 'bá mụdrị drị ni ĩrĩ rĩ pi be rĩ

(Mātáyo 26:17-25; Mārákõ 14:12-21; Yũwánĩ 13:21-30)

7 Ẫmũ ĩ ní Pángã ni 'Bãá Údrá ku, ĩ ní rizú

---

* 22:1 22:1 Ẫmũ ĩ ní Pángã ni 'Bãá Údrá ku rĩ nyazú rĩ: Yãhũdĩ rĩ pi ri Ẫmũ 'dĩri nya ca ụ'dù ẹzĩrĩ, kôpi ri ụ'dù Múngú ní ĩ pazú adringará túgẽrĩ rú 'bá Ẽjěpětõ vé rĩ pi drĩgé sĩ rĩ vé tã ígá ãní. Ẫmũ 'dĩri ĩ í'dó nya Ẫ'dù Múngú ní Ẽlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ gé. 'Í lã Wũngará 12:17-20.

kãbĩlõ mvá[†] úlízú Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ[‡] vé rĩ nyazú rĩ kã ícá,

⁸ Yẹsũ ní Pétêró pi pẹzú mužú Yũwánĩ be drĩdrĩ, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmi mùkí 'bá ní ànyāngā Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ á'dí, 'bâ mùkí rí nyaá.”

⁹ Kòpi ní ìri zìzú kìnĩ, “Í lē 'bâ mùkí á'dí íngūgá?”

¹⁰ Ìri ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Ìmi kádō caá kūrú rĩ agá 'dālé, ìmi ágó āzi ísú ìri yĩ 'dụ mužú ùdrí sĩ. Ìmi 'dekí mužú ìri ā vùdrĩ gé sĩ, cìmgbá jó ìri ní mužú fizú rĩ agá 'dāá.

¹¹ Ìmi 'yokí jó 'dìpa ní, ‘Ìmbápi zì kìnĩ, 'Bâ mužú ùmũ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ nya mávé 'bá mà pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be íngūgá?’

¹² Ìri ìmi ní jó ā 'a āmbúgú ụrùlēsìla rĩ lū, údékí 'a ni kú múké múké. Ìmi á'díkí 'bá ní ínyá rĩ 'dālé.”

¹³ Kòpi ní 'dezú mužú kūrú rĩ gé 'dālé, kòpi ísúkí ngá rĩ pi ārěvú céré sũ Yẹsũ ní 'yoó rĩ tịni.

[†] **22:7 22:7** *Kãbĩlõ mvá*: Múngú sē tājmbị Mósē ní kìnĩ, 'bá rĩ pi ā zākí kãbĩlõ Múngú ní rọbọjọ rú, ā trūkí rí kòpi ìvè ùnjikānyā agásĩ rá. Sē ì ní Yẹsũ rí zìzú Kãbĩlõ Mvã Múngú vé ni ānĩ, ā'diātāsiyã Múngú ìpè ìri ímú drāã 'bávè ùnjikānyā ùjĩ. 'Í lã Wũngará 12:17-28; Mārākō 14:12; Yũwánĩ 1:29-35; 1 Kōrínítō 5:7; 1 Pétêró 1:19. [‡] **22:7 22:7** *Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ*: Yāhúđĩ rĩ pi rí ụ'dụ Múngú ní ọtụ ẹlízú Ísèrèlè rĩ pi vé jó rĩ pi tị gé sĩ Ẹjèpétō gá 'dāá rĩ vé tã ígá. Ọtụ kòpi ẹ'bípị ùbèkí kãbĩlõ ā ārì ìvè kẹtẹtị ẹ ẹrife gá sĩ, sē Múngú ú'dị kòpi kuyé. Múngú ú'dị 'bá Ẹjèpétō vé kãbĩlõ ārì ùbè'bá ìvè kẹtẹtị ẹ ẹrife gá sĩ kuyé rĩ pi vé anjì āgō káyú rĩ pi ùdrāá 'bá ālu ālu vé 'bẹtị āsámvú gé sĩ rá. 'Í lã Wũngará 12:17-28.

Kôpi ní ínyá ùmũ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ á'dízú 'dǎlé.

*Ínyá Ụpi vé uletere rĩ vé nyangára
(Mǎtáyo 26:26-30; Mǎrákō 14:22-26; 1
Kōrínítō 11:23-25)*

14 Sã ùmũ rĩ nyazú rĩ kã ícọ, Yèsũ pi ní úrízú ívé 'bá áyúāyũ rĩ pi be mísá ínyá nyazú rĩ ã jèlé gá.

15 Ỉri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ma úvá be, á lě Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé ùmũ nyaá ìmi be trụ, ịsúzá á nya drĩ ịzāngā rĩ kuyé.

16 Á lě 'yoó ìmi ní, á gō ùmũ nōri āzi nyaá ìmi pi be dđi ku, cĩngbá Múngú ní 'bá rĩ pi oyuzú fizú ívé mǎlũngā agá rĩ gé.”

17 Ỉri ní kópō rĩ í'dúzú, ỉri ní ōwō'dĩfō sězú Múngú ní, ỉri ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmi ẹ'yìkí, ìmi ãlěkí mvụ ìmi ǎsámvú gé sĩ.

18 Á lě 'yoó ìmi ní 'dĩni, í'dózú ǎndrũ muzú drĩdrĩ, á gō vinyọ mvụ dđi ku, cĩngbá mǎlũngā Múngú vé rĩ ní ímúzú rĩ gé.”

19 Ỉri ní kpá pánga í'dúzú, ỉri ní ōwō'dĩfō sězú Múngú ní, ỉri ní pánga rĩ ǎndĩzú, ỉri ní sězú kôpi ní, ỉri ní 'yozú kĩnĩ, “Dĩri mávé rụ'bá má ní sế ìmi tã sĩ rĩ, ìmi 'okí 'dĩni mǎ tã ịgázú ǎnĩ.”

20 Kôpi kã ínyá rĩ nyaá deẹ gí, ỉri ní kpá kópō rĩ í'dúzú, ỉri ní 'yozú kĩnĩ, “Kópō 'dĩri, ỉri mávé ǎrí dǎapi ìmi tã sĩ, Múngú ní ùndĩ ú'dí ruzú rĩ.

21 Ágọ ímúpì mǎ ùli 'beépi rĩ, 'bã ri nga nya ỉri be mísá drĩgé trụ.

22 Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú drã sũ ì ní tã ni ùtĩí gí rĩ tĩni, 'bo ìzãngã rĩ ímú adri 'bá mã ùli 'beépi rĩ vé ni."

23 Yésũ vé 'bá áyúãyũ rĩ pi ní í'dózú ì uzizú ì ãsámví gé sĩ kínĩ, 'bá ì ãsámví gé lěépi tã 'dĩri 'oópi rĩ ã'di 'i.

24 Yésũ vé 'bá áyúãyũ rĩ pi ní í'dózú ãgátá gãzú ì ãsámví gé sĩ kòpi kínĩ, "Mãlũngã úmvúlésĩ ímúpi rĩ gé, ã'di ri adri 'bá ãmbúgú rú nĩ?"

25 Yésũ ní 'yozú kòpi ní kínĩ, "'Bãgú súrú rĩ pi agásĩ rĩ pi ùkpò be tãimbĩ sězú ìvé 'bá rĩ pi ní, drĩkoma ùkpò be rĩ pi ri 'yo ì ùndĩ 'bá rĩ pi vé ni.

26 'Bo lě ìmi adrikí sũ 'bá 'dĩ'bée tĩni ku, 'bá lěépi adriípi ãmbúgú rú rĩ, lě ã adri sũ mvãṅá mãdãṅá rĩ tĩni, lě 'bá ãngũ ruúpi rĩ ã adri sũ ãtĩ'bá tĩni.

27 'Bá úrípi mísá gãrã gá ìnyá nyaápi rĩ pi 'bá ìnyá rĩ sěépi ìri ní rĩ be, 'bá ngõri ãmbúgú nĩ? Adri 'bá úrípi mísá gãrã gá ìnyá nyaápi rĩ 'i kuyé? 'Bo ma ìmi ãsámví gé nõgó, má adri sũ 'bá riípi ngá sěépi rĩ tĩni.

28 Sã tã ùkpó ùkpó ní ma ù'bĩzú rĩ gé, 'bá pá tu'bá tĩtĩ má be trú rĩ ìmi 'i.

29 Ma ìmi ní ùkpò sě ãngũ ruú sũ 'bãgú rĩ pi ní ruú rĩ tĩni, sũ má Ètẹpi ní ma 'bãã 'bãgú rú ãngũ ruú rĩ tĩni.

30 Kúru 'bã ímú ngá nya ìmi be, ãzini ngá mvu ìmi be trú mávé mãlũngã má ní ímú ruú rĩ gé 'dãã, 'bá ãlu ãlu ri ímú úrí lúpá drĩgé, tã lì súrú Ìsèrelě vé mụdrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi drĩgé."

*Yésũ átã tã Pétěró ní ímúzú 'i gãzú rĩ
(Mătáyo 26:31-35; Mărákõ 14:27-31; Yũwánĩ*

13:36-38)

³¹ Yésũ ní 'yozú kīnī, “Sīmónā, Sīmónā, 'í ndre drī ká! Sātánā zī kīnī, 'í lē ĩmi yaá sũ ĩ ní ǎnyá yaá rī tịnị.

³² 'Bo Sīmónā, á zī mí ní Múngú rì, ǎ sē rí mívé ẹ'yīngará ǎ adri rí ũkpó ũkpó. Mí újá dō mívé ẹsị ĩgōzú má vúgá gí, 'í ko mī ọgũpị ẹ ĩzā, kọpi ǎ adrikí rí ũkpó ũkpó ĩvé ẹ'yīngará agá.”

³³ 'Bo Pétēró ní újázú kīnī, “Úpí, má ǎ'yī rá, 'bâ mụ mí be trụ jó ǎngũ ũ'yīzú rī agá 'dǎá, 'bâ ũdrǎ mí be trụ.”

³⁴ Yésũ ní újázú kīnī, “Pétēró, á 'yo mí ní 'dīni, mī ímụ ma gǎ ca vú be na, mī 'yo, 'í nị ma kuyé, lōgúlōgú rì kúru cēre 'be.”

³⁵ Kúru Yésũ ní kọpi zịzú kīnī, “Má ní ǎndúrú ĩmi pēzú mụzú ú'dụkọ múké rī ũlūngará gá mǔfēngǎ ǎkó, kǔmvũ ǎkó, dōku ngá pá gá ǎkó rī gé, ĩmi unukí ngá ǎkó sī rá?”

Kọpi ní újázú kīnī, “Bá unukí ngá ǎkó sī kuyé.”

³⁶ Yésũ ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Bo nóni ĩmi mǔfēngǎ jì jǔrú be rá. ĩmi dō ịlị ǎco ǎkó, ĩmi uzịkí ĩmivé bōngó akoó rǔkũ rī pi, ĩmi jekí ịlị ǎco ǎnị.

³⁷ Á 'yo ĩmi ní 'dīni, sīkí Búkũ Múngú vé rī agá kīnī, “Dụkí ịrívé tǎ 'bǎá sũ 'bá tǎ ũnjí 'oópi rī tịnị.' Tǎ 'dīri ímụ 'i nga mâ rụ'ba gá rá. Ádarú tǎ ĩ ní sī Búkũ Múngú vé rī agá mâ tǎ sī rī, ịri nóni rì 'i nga fũ tị nì gé.”

³⁸ Yésũ vé 'bá áyúǎyũ rī pi ní 'yozú kīnī, “Úpí, 'í ndre drī ká, 'bâ ịlị ǎco be ịrị kú nǒ.”

Yésũ ní újázú kīnī, “Átángá rī ẹ ẹsị 'dīgé.”

*Yésũ zì Múngú ri ívé drāngará ã tâ sī
(Mātayo 26:36-46; Mārākō 14:32-42)*

³⁹ Yésũ ní 'dezú mužú Írã Òlívě vé rī drīgě 'dāá, sũ ándúró rī tīnī, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rī pī 'dekí mužú vú ni gé sī ĩndĩ.

⁴⁰ Kōpi kã mužú caá írã drīgě 'dālě, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, “Īmi zīkí Múngú ri ũkpō sī, ĩmi 'dekí rí tâ ũnjí agá ku.”

⁴¹ Yésũ ní kōpi kuzú, ĩri ní 'i útrúzú vŭŭ mādã, ĩri ní kũmŭcí ũtīzú Múngú ri zizú kīnĩ,

⁴² “Má Ẹtẹpi, mí ã'yĩ dō rá, 'í 'du kópō ĩzāngã vé 'dĩri má rŭ'bá gá sī rá. 'Bo ã adri má ní lěé rī tīnī ku, ã adri mí ní lěé 'oó rī tīnī.”

⁴³ Mālāyíkã ãlu íngá 'bŭ gé 'dāásĩ, ímŭ 'i 'i'daá ẹndrẹti ní gé, ĩri ní ũkpō sée.

⁴⁴ Yésũ ẹ ẹsĩ ịsũ ĩzāngã ambamba, ĩri ní Múngú ri zizú ẹsĩ be céré, ĩrivé úrŭndẹ ra nyṑokú gé 'dāá, sũ ãrĩ ní raá rī tīnī.

⁴⁵ Yésũ kã Múngú ri zī deđé gí, ĩri ní íngázú ụrŭ, ĩri ní 'i újázú gōzú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rī pī vŭgá 'dālě, ịsũ kōpi ri ụ'dụ ko, kōpi ãnděkí káyĩ, kōpi adrikí kuú ĩzāngã sī.

⁴⁶ ĩri ní kōpi zizú kīnĩ, “Ngá ĩmi ní rizú ụ'dụ kozú 'dĩni rī ã'di? Īmi ngakí ụrŭ, ĩmi zīkí Múngú ri, tâ ũnjí ã ũ'bĩ rí ĩmi ku.”

*Yésũ vé rŭngará
(Mātayo 26:47-56; Mārākō 14:43-50; Yŭwánĩ
18:3-11)*

⁴⁷ Yésũ kã rií atá ívé 'bá áyúāyŭ rī pi be, 'bá bītríká pi ní ícázú, Yésũ vé 'bá áyúāyŭ mŭdrĩ drĩ

ni ãrĩ rĩ pi vé ãzi, Yúdã íkó kôpi ã drĩ ímúzú nĩ. Ìri ní muzú Yésũ ri u'dezú eziú bẽdrĩ sĩ.

⁴⁸ Yésũ ní Ìri zizú kĩnĩ, “Yúdã, ma 'Bá Mvá 'i, 'í lã ma ezi bẽdrĩ sĩ lüzú kínĩ, 'í lã mã ùli 'beé?”

⁴⁹ Yésũ vé 'bá áyúâyũ rĩ pi kê tâ riipi 'i ngaápi 'dĩri ndreé, kôpi ní Yésũ ri zizú kínĩ, “Úpí, 'bã fukí ùmbã kôpi be ìlĩ ãco rĩ sĩ ãyí?”

⁵⁰ Kôpivé 'bá ãlu ní átálágú ãmbúgú rĩ vé átí'bá ã bĩ drĩ ẽndepi gé rĩ gazú ìlĩ ãco rĩ sĩ mvórú 'dezú vũgá 'dãá.

⁵¹ Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “Dĩni kuyé!” Ìri ní ágó rĩ ã bĩ úlózú, ágó rĩ ã bĩ ní ícázú múké.

⁵² Kúru Yésũ ní 'yozú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní, ùgalaku Jó Múngú vé rĩ ùtẽ'bá rĩ pi ní, ãzini 'bã ambugu ímú'bá 'i ru'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi ri ímú ìlĩ ãco ãco ni pi be, túré be ãmi drĩgé sĩ, ãmi ùsũkĩ ma 'bã riipi 'bã wa'bã ãri'bã rú rĩ pi ã drĩ kóopi ni?”

⁵³ Û'dú céré á ri adrii ãmi be trú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ãmi ruví ma kuyé. 'Bo sã nõri ãmivé ni, ãdróko ní ívé ezi ngazú ãni rĩ.”

Pétëró gã Yésũ ri sĩ

(Mātáyo 26:57-58, 67-75; Mārākō 14:53-54, 66-72; Yūwánĩ 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kôpi ní Yésũ ri ruví jizú muzú átálágú ãmbúgú§ rĩ vé kání agá 'dãlé. Pétëró se 'i gôzú vúlé rú.

---

§ 22:54 22:54 *Átálágú ãmbúgú rĩ*: Átálágú ãmbúgú rĩ ndẽ atala rĩ pi céré, ã'diãtãsiyã ãri 'yená fi Jó Múngú vé rĩ agá Vũrã Uleteretere rĩ agá 'dãá nĩ, ãri fi vú ãlu ãli ãlu agá. ãri ãri rõbõõõ vé rĩ ji ùnjikãnyã ùjizú. 'Í lã Lẽvĩtikã 16; Èbërë 9.

55 'Bá ãngũ ütë'bá rĩ pi ùdëkí ãcí bóró rĩ agá 'dãá, kôpi úríkí ãcí rĩ ã gãrã gá, Pétëró ní fizú úrízú kôpi ãsámvú gé.

56 Túgëřĩñá ãzi ùkú rú ni ní Pétëró ri ndrezú úrí kuú ãcí rĩ tị gé 'dãá. Īri ní Pétëró ri ndrezú gōgō, ĩri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ágó nōri, kôpi rikí ándúró adrií Yësũ be trú.”

57 'Bo Pétëró gã tã ĩri ní 'yoó 'dĩri rá kĩnĩ, “Ūkú 'dĩri, á nĩ ágó 'dĩri kuyé.”

58 Vúdrĩ ni kã vűú mãdã, ágó ãzi ní kpá Pétëró ri ndrezú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Mi ágó ĩ ní rụú 'dĩri vé ógúpị.”

Pétëró ní újázú kĩnĩ, “Ágó 'dĩri, má adri ĩri ógúpị ku!”

59 Kã mụú adri sã ãlu ã vúdrĩ gé, ágó ãzi ní kpá rizú sizú kĩnĩ, “Ádarú ágó 'dĩri, kôpi rikí adrií ĩri be trú, ã'diãtãsiyã ĩri Gãlĩláyãgú.”

60 Pétëró ní újázú kĩnĩ, “Ágó 'dĩri, á nĩ tã mí ní rií átá 'dĩri kuyé.” Pétëró kã rií tã 'dĩri 'yoó, koro lõgúlõgú ní cëré 'bezú.

61 Úpí Yësũ ní 'i újázú Pétëró ri ndrezú. Kúru Pétëró ní tã Úpí ní 'yoó 'í ní, “Mi ímụ ma ga ca vú be na, lõgúlõgú ri kúru cëré 'be” 'dãri vé tã ígázú.

62 Pétëró ní ngazú fűzú ãmvé, ĩri ní í'dózú ãá ngozú mádrã mádrã rú.

Ăngáráwá Yësũ ri ütë'bá rĩ pi rikí Yësũ ě drĩ injá

63 Ăngáráwá Yësũ ri ütë'bá rĩ pi ní í'dózú Yësũ ě drĩ injázú, ãzini ĩri ũgbãzú.

64 Kôpi úmbékí ìri ẽ mị cí, kôpi ní ìri zìzú kìnĩ, “‘Í lū 'bá ní, ã'di gbã mi nĩ?”

65 Kôpi rikí átángá ùnjí ùnjí ni pi átá, ìri u'dazú.

Jìkí Yésũ ri drĩkoma Yāhúdĩ rĩ pi vé tã lị'bá rĩ pi ẹndrẹti gé

(Mātáyo 26:59-66; Mārākō 14:55-64; Yūwánĩ 18:19-24)

66 Kã mụyú adrii ù'bútịṅá rĩ sī, 'bá ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, āzini 'bá tãimbị ímbá 'bá rĩ pi be, kôpi ní ì úmúzú vūrã ālu gé Yésũ vé tã lịzú, ì ní Yésũ ri íjízú ímúzú kôpi ẹndrẹti gé.

67 Kôpi ní 'yozú kìnĩ, “Mi dō Kúrísítō 'i, 'í lū 'bá ní.”

Yésũ ní újázú kìnĩ, “Mā lū dō ìmi ní, ìmi ícókí ẹ'yĩ ku.

68 Mā zì dō ìmi tã sī, ìmi ícókí újá má ní ku.

69 'Bo í'dózú āndrũ mụzú drĩdrĩ, ma 'Bá Mvã 'i, ma mụ úrí Múngú Ûkpō 'Dịpa vé drị ẹndẹpi gé.”

70 Kôpi ní céré ìri zìzú kìnĩ, “Mi Mvã Múngú vé ni?”

Ìri ní újázú kìnĩ, “Tã ìmi ní 'yoó rĩ pịrị.”

71 Kúru kôpi ní 'yozú kìnĩ, “‘Bá yìkí tã rĩ tị ni gé gí. Nga 'bá ní lēzú 'bá āzi ẽ ímụ tã rĩ átá nĩ rĩ ã'di?”

23

Jìkí Yésũ ri Pīlātō ẹndrẹti gé

(Mātáyo 27:1-2, 11-14; Mārākō 15:1-5; Yūwánĩ 18:28-38)

1 Drĩkoma Yãhúdĩ rĩ pi vé tã lì'ba rĩ pi ãrëvú céré, kôpi ní Yësũ ri jizú mužú Pílátõ ëndrëti gé 'dãá.*

2 Kôpi ní í'dózú ïri tózú, kôpi kînĩ, “Bá nĩkí rá ágó nõri ri 'bávé 'bá rĩ pi ě drĩ úcì kînĩ, kôpi ã ũfěkí mũfěngã umbe jezú rĩ 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní ku, ïri ri 'yo, 'i Kúrísítõ, ãzini 'i 'bãgú.”

3 Kúru Pílátõ ní Yësũ ri zizú kînĩ, “Ádarú mi 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ?”

Yësũ ní újázú kînĩ, “Ě, ïri adri sũ mí ní 'yoó rĩ tĩnĩ.”

4 Kúru Pílátõ ní 'yozú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní, ãzini 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní kînĩ, “Má ïsú tã ũnjí ĩ ní tã lizú ãní ágó nõri drĩgé ni kuyé.”

5 'Bá rĩ pi rikí sií kînĩ, “Ágó 'dĩri úcì 'bá rĩ pi ě drĩ ívé tã ímbálé ũnjí rĩ sĩ 'bávé ãngũ Yũdayã vé rĩ agásĩ céré. Í'dó ívé tã 'dĩri ímbá ãngũ Gãlĩlayã vé rĩ agá, ícá kpá ívé drĩ úcìngará rĩ be Yërúsãlémã gá nõgó.”

6 Pílátõ kã tã 'dĩri yĩ, ïri ní zizú kînĩ, ágó 'dĩri nyo Gãlĩlayãgú?

7 Pílátõ kã nĩĩ áamá 'yozú kînĩ, Yësũ ri adrii Gãlĩlayã gá ãngũ Ĕródě ní ruú rĩ agá, Pílátõ ní Yësũ ri pëzú mužú Ĕródě vúgá 'dãá, sã 'dãri gé, Ĕródě ri adrii Yërúsãlémã gá 'dãá.

Yësũ tu pá Ĕródě ëndrëti gé

* 23:1 23:1 Pílátõ ëndrëti gé 'dãá: Kôpi jìkí Yësũ ri mužú gávãná Pílátõ Rómã vé rĩ ëndrëti gé, ã'diãtãsiyã Pílátõ ri ícõ Yësũ vé tã lì ã 'dĩkí ïri drãá rá nĩ.

8 Ēródē kā Yēsũ ri ndreé, adri āyĩkō sī, ā'diātāsīyā 'du sâ ãco, lē kōdō Yēsũ ri ndreé. Ēródē yī tā Yēsũ ní 'oó rī pi kárakará, 'bā ẹsị, lē kōdō Yēsũ ā 'o tā āyāzú āyāyā ni 'í mị gé sī.

9 Ēródē uzị Yēsũ ri tā sī kárakará, 'bo Yēsũ újá ĩri ní tā āzi kuyé.

10 Atala atala rī pi drịgé rī pi, 'bá tǎimbí ímbá' 'bá rī pi be, tukí pá kuú 'dǎlé, kọpi rikí ĩri tǒo tā ũnjí ũnjí ni pi sī.

11 Kúru Ēródē pi ívé āngáráwá rī pi be, kọpi ní Yēsũ ẹ drị ínjázú, āzini ĩri u'dazú. Kọpi sukí bǒngó akoóko rǔkǔ múké múké ni† rú' 'bá ni gé. Kúru kọpi ní gǒzú ĩri pězú mụzú Pīlátō vúgá 'dǎá ũzi.

12 Ándúru Pīlátō pi Ēródē be, kọpi ārí' 'bá rú ĩ āsámvú gé sī. U'dú 'dǎri gé, kọpi gǒkí ícá ũndí rú ĩ āsámvú gé sī.

Pīlátō ā'yī Yēsũ ri sée 'dị drǎá rá

(Mátayo 27:15-26; Mǎrǎkō 15:6-15; Yūwání 18:39-19:16)

13 Pīlátō ní atala atala rī pi drịgé rī pi zịzú 'bá ambugu rī pi be, 'bá rī pi be céré ímúzú vūrā ālu gé,

14 ĩri ní 'yozú kọpi ní kīnī, "Īmi íjịkí ágó nōri tǒo, ĩmi kínī, ĩri rī 'bá rī pi ẹ drị úcị, 'bá rī pi ā wakí rí ari' 'ba rú. Má uzị ĩrivé tā ĩmi ẹndrẹtị gé 'dǎgé, má ísú tā āzi ũnjí ĩmi ní ĩri tǒzú ni rú' 'bá ni gé kuyé.

23:8 23:8 Lúkã 9:9 † 23:11 23:11 Bǒngó āco akoóko múké múké ni: Bǒngó āco akoóko múké múké rī, 'bǎgú rī pi ri su ní.

15 Ēródě řsú kpá tã ũnjí rú'bání gé kuyé, řri ní ágó ři řpězú řgōzú 'bá vúgá nõ, sũ řmi ní ndree ři řtĩ, tã ãzi ř ní ágó 'dřri 'dřizú drãzú ní ãluñani 'dãáyo.

16 Ma řri gbã, ma kúru řri oyu.”

17 Ū'dú ũmũ nyazú ři gé, lě Pĩlátõ ã oyu 'bá ř ní ũ'yĩ ři pi vé ãlu jó ãngũ ũ'yĩzú ři agásĩ ãmvé.‡

18 'Bá bĩřĩká ři pi ní céré ọ'úzá kĩnĩ, “Ā 'dĩkĩ ágó 'dřri drãá 'dřĩsĩ rá. Mĩ oyu 'bá ní Bãrãbã ri áyu.”

19 'Bekĩ Bãrãbã ri jó ãngũ ũ'yĩzú ři agá tã řri ní 'bá ři pi ě drĩ úcĩ wazú ãřĩ'bání rú Yěřúsãlémã agá 'dãá ři vé tã sĩ, ãzini řri ní 'bá 'dřĩ drãá ři vé tã sĩ.

20 Pĩlátõ ní átázú kọpi ní dřĩ, ã'diãtãsiyã lě kōdõ Yěsũ ri oyu rá.

21 'Bo kọpi rikĩ ọ'ú mužú drĩgélé, “Ā gbãkĩ řri peřĩ alambaku řigé, ã gbãkĩ řri peřĩ alambaku řigé.”

22 Vú na ní gé, Pĩlátõ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Tã ũnjĩ ágó nõri ní 'oó ři ã'di? Má řsú tã ã pá ř ní ícózú řri 'dřizú drãzú ní kuyé. Ma řri sě gbã, ma kúru řri oyu rá.”

23 'Bo 'bá ři pi gōkĩ ọ'ú ũ'dúkọ be uryu 'dãá kĩnĩ, “Ā gbãkĩ Yěsũ ri peřĩ alambaku řigé.” Kúru 'bá ři pi vé ọ'úngará sě Pĩlátõ ã'yĩ kọpivé tã rá.

24 Kúru Pĩlátõ ní Yěsũ ri sězú 'dřizú sũ kọpi ní lěé ři řtĩ.

‡ 23:17 23:17 Átángá vėřėřĩ 17 agá 'dřri, búkũ Lúkã vé ř ní sĩ Ĝĩřĩkĩ ři sĩ drĩdrĩ ři agá 'dãáyo, 'bo gōkĩ sĩ búkũ Lúkã vé vúlé ři agá rá.

25 Pĩlátõ ní Bãrãbã ã ní 'yĩ kúú tã ãri ní wazú ãrí' bá rú, ãzini ãri ní 'bá 'dijĩ rĩ ã tã sĩ rĩ oyuzú, sũ kôpi ní zijĩ rĩ tĩjĩ. Kúru ãri ní Yèsũ ri sèzú ãngáráwá rĩ pi drĩgé, kôpi ã 'okí rí tã 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní lèé rĩ.

*Yèsũ vé gbãngará pètĩ alambaku sĩgé rĩ
(Mátáyo 27:31-44; Mãrákõ 15:21-32; Yũwánĩ
19:17-27)*

26 Kôpi kã riĩ Yèsũ ri jĩjĩ mụzú, kôpi ní Sĩmõnã Kũrénègú rĩ ruzú, ãsũ ãri ri ímụ gúrú ãzi gélésĩ, kôpi ní pètĩ alambaku rĩ 'bãzú umbe ni gé, ã 'dụ mụzú Yèsũ ã vùdrĩ gé sĩ.

27 'Bá bĩtrĩká 'dekí mụzú Yèsũ ã vùdrĩ gé sĩ, ùkú rĩ pi rikí ngoó mụzú ãzãngã ãzãngã rú, ãrivé tã sĩ.

28 Yèsũ ní 'i újázú, ãri ní 'yozú ùkú rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi ùkú Yèrúsãlémã vé 'dĩ'bée, ãmi rikí ngoó mávé tã sĩ ku, ãmi ngokí ãmi áyu, ãzini ãmi ngokí ãmivé anjĩná rĩ pi.

29 Sã ãzi ãzãngã vé ni ri ímụ 'dĩ'ĩdĩ, ãmi ímụ 'yo, 'Tãkĩri rĩ adri ùkú ùndó rú anjĩ tĩ' bá kuyé rĩ pi vé ni, ãzini ùkú anjĩ undru' bá bã sĩ kuyé rĩ pi vé ni.'

30 Kúru

“ 'kôpi ímụ 'yo írã rĩ pi ní, “Ìmi í'dékí 'bá drĩgé!”
ãzini kôpi 'yo ánga rĩ pi ní, “Ìmi í'dékí 'bá
drĩgé!” ’

31 ã'diãtãsiyã 'bã rĩ pi dõ ri tã ãnjĩ 'o 'dĩni, ʃsúzú pɛtɪ rĩ drĩ úbũrú,§ pɛtɪ rĩ 'wi dõ gí, tã ngóni ri ímú 'i nga nĩ?"

32 Ægõ urukõ'bée ʃrĩ ʃgũ'bã rú ni pi, ʃ ri kôpi jì mu ú'dí Yésũ be trũ.

33 Kôpi kã muú caá ãngũ ʃ ní zĩ Drĩ Kólõmgbõ rĩ gé 'dãlé, kôpi ní Yésũ ri gbãzú pɛtɪ alambaku sigé. Kôpi ní kpá ʃgũ'bã ʃrĩ 'dã'bée vé ãzi gbãzú Yésũ ẽ drĩ ẽndepi gélésĩla, ãzi rĩ gbãzú ʃri ẽ drĩ ʃjĩ gélésĩla.

34 Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, "Má Ɛtɛpi, 'í trũ kôpi rá, ã'diãtãsiyã kôpi nĩkĩ tã ʃ ní 'oó rĩ kuyé." Ængáráwã rĩ pi 'í'dúkĩ Yésũ vé bõngó 'beé jêké sĩ, kôpi awakĩ ʃ ãsãmvú gé sĩ.

35 'Bã bĩtrĩká tukĩ pá, rikĩ tã 'dĩri ndreé. Yãhũdĩ ambugu rĩ pi rikĩ Yésũ ri guú kĩnĩ, "Ídrĩ ãni 'bã urukõ rá pĩrĩ, ʃri dõ Kúrísítõ Múngú ní ʃpée rĩ 'i, ídrĩ 'í ngúlúpĩ ku ãsĩ?"

36 Ængáráwã rĩ pi gukĩ ʃri sĩ, kôpi ʃjĩkĩ vinyõ údrãpi gĩ ni sée ʃri ní.

37 Kôpi ní 'yozú kĩnĩ, "Mi dõ 'bãgú Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ, 'í pa mĩ ngúlúpĩ."

38 Sĩkĩ pɛtɪ alambaku ʃ ní Yésũ ri gbãzú rĩ drĩlé gã 'dĩni, "DĨRI 'BÃGÚ YÃHŪDĨ RĨ PI VÉ RĨ."

39 ʃgũ'bã ãlu ʃ ní gbãã Yésũ be trũ rĩ ide Yésũ ri kĩnĩ, "Mi dõ Kúrísítõ 'i, 'í pa mi, 'í pa 'bã ʃndĩ!"

---

§ 23:31 23:31 Pɛtɪ ú'bũrú rĩ: Pɛtɪ ú'bũrú rĩ vé ʃfĩfĩ, 'bã ãnjĩkãnyã ãkõ ní. Pɛtɪ ã'wĩ rĩ vé ʃfĩfĩ, 'bã ãnjĩkãnyã 'oópi ní. 'Bã rĩ pi 'okĩ dõ tã ãnjĩ Yésũ ãnjĩkãnyã ãkõ rĩ ní, kôpi tã ãnjĩ 'o 'bã Yɛrũsãlémã gã ãnjĩkãnyã 'o'bã ambamba rĩ pi ní agã rá.

40 Ụgụ'ba ãzi rĩ ní trezú ọgụpị drịgέ kĩnĩ, “Í ru Múngú ri ku, ịsúzú mi ílókò drãdrã, sụ ìrivé rĩ tịnị?”

41 Tã ì ní 'bã ìrĩnãzú rĩ, ìri pịrị, ã'diātāsīyã ì ri 'bã ìrĩnã ùnjìkãnyã 'bá ní 'oó rĩ sī. 'Bo ágó 'dĩri 'o tã ùnjì ãlunãni kuyé.”

42 Kúru ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Yēsũ, ‘í ca dō mívé mālũngã ruỵ gí, mí ụsụ mã tã be.”

43 Yēsũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, “Ádarú á 'yo mí ní 'dĩni, ãndrũ sī, 'bã mụ adri mí be trụ 'bũ gé 'dãlé.”

Yēsũ vé drãngára

(Mátayo 27:45-56; Mārakō 15:33-41; Yũwánĩ 19:28-30)

44 Kã mụy adrií ụtụ mgbíngbi gé 'dĩgέ, ãngũ rĩ bĩ nị kuú cịcị ãngũ 'dãri agá, ãngũ rĩ nị caá sã na ùndrénã vé rĩ gé.

45 Sã 'dãri gé, ụtụ rĩ gō kaá kuyé. Bōngó ì ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ẹlìzú rĩ* ãsĩ 'ì 'a ìrĩ.

46 Yēsũ ní Ẹtẹpị ri zìzú ụ'dụkọ be ụrụ 'dãá kĩnĩ, “Má Ẹtẹpị, á ku mávé índrì kuú mĩ drị ágélé gá.” Kã mụy 'yoó 'dĩni, ìrivé ídri ní fũzú.

47 Ụgalaku ãngáráwá rĩ pì vé rĩ kã tã 'i ngaápi 'dĩri ndreé, íngú Múngú rĩ rá, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Ádarú ágó nōri tã be pịrị.”

* 23:45 23:45 Bōngó ì ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ẹlìzú rĩ: Bōngó 'dĩri ẹlìkí Vürã Uleterer rĩ pì ãsámví Vürã Uleteretere rĩ be rĩ ãní. Átálágú ãmbúgú rĩ 'yénã aga fi bōngó rĩ agásĩ Vürã Uleteretere rĩ agá 'dãá nĩ, ã'diātāsīyã Múngú ri adri Vürã Uleteretere đĩpì pọwụpọwụ rĩ agá 'dãá. 'Í lã Lẹvítìkã 16; Mátayo 27:51; Mārakō 15:38; Lúkã 23:45; Ẹbérè 6:19-20; Ẹbérè 9:1-7.

48 'Bá bĩtrĩká ímụ' bá Yésũ vé gbāngárá pẹti alambaku sígè rĩ ndre' bá rĩ pi ká mụú tã 'i ngaápi 'dĩri ndreé, ìzāngā nǒ kọpi ē ẹsị ambamba, kọpi ní 'dezú mvizú 'bẹtị.

49 'Bo 'bá Yésũ ri nĩ' bá rá rĩ pi, ũkú íngá' bá Gālĩláyā gá ímụ' bá vùdrĩ ni gé sĩ rĩ pi be, tukí pá kuú rárá rú, tēkí rií tã 'dĩri ndreé.

Yésũ vé sīngárá

(Mátayo 27:57-61; Mārākō 15:42-47; Yūwánĩ 19:38-42)

50 Ágó āzi rú ni Yōsépā 'i, ágó rĩ 'bá ri' bá Yāhúđĩ rĩ pi vé tã lị' bá rĩ pi vé āzi, ĩri 'bá múké, tã be pịrị.

51 Ágó rĩ ā'yĩ tã 'i ọgụpịi ri' bá Yāhúđĩ rĩ pi vé tã lị' bá rĩ pi ní rií ũsụú, āzini kọpi ní rií 'oó Yésũ ā tã sĩ rĩ kuyé. Ágó rĩ íbì ímụ kǔrú Ārĩmátáyō vé rĩ gélésĩla, kǔrú 'dĩri āngū Yǔdáyā vé rĩ agá, ágó rĩ ri mālūngā Múngú vé rĩ vé ícángárá ũtēé.

52 Yōsépā ní muzú Pīlátō vúgá 'dāá, ĩri ní Yésũ vé āvũ ā tã zịzú Pīlátō tị gé.

53 Kúru Yōsépā ní āvũ rĩ í' dǔzú vūgá nǒó, ĩri ní ĩmũlũzú bōngó múké ni sĩ, ĩri ní jịzú 'bāzú 'bú agá 'dāá, 'bú rĩ gaki lǔú írā rụ' bá gá, āvũ 'bāzú ānĩ, 'bo 'bá āzi 'bā drĩ āvũ 'a ni gé 'dālé kuyé.

54 Ụ' dǔ 'dāri 'bá rĩ pi ní rizú ẹzị ngazú ĩ útúzú cazú ụ' dǔ Sābátā vé rĩ gé rĩ. Ụtụ rĩ kādō 'deé, ụ' dǔ Sābátā vé rĩ kúru í' dó.

55 Ũkú ándúru íngá' bá āngū Gālĩláyā vé rĩ gé, Yésũ ā vùdrĩ ũbĩ' bá rĩ pi 'dekí muzú Yōsépā ā vùdrĩ gé sĩ, kọpi cakí 'bú rĩ gé 'dālé, kọpi ndrekí āvũ rĩ vé 'bāngárá 'bú agá 'dālé rĩ ĩ mị sĩ rá.

⁵⁶ Kúru kôpi ní mvizú gōzú 'bětí, kôpi ní ũdu ngũúpi ndrĩdrĩ ni á'dízú. 'Bo kôpi ní uvuzú ú'dú Sábátã vé rĩ gé, sũ táimbĩ Mósē vé rĩ ní lēē rĩ tĩnĩ.

24

Yēsũ vé íngángará drãngará gálésĩla rĩ

(Mátáyo 28:1-10; Mārākō 16:1-8; Yũwánĩ 20:1-

10)

¹ Yĩngã sĩ ũ'bútĩ kũñkũñĩ, ũkú 'dĩ'bée ní ũdu ĩ ní á'dí ngũúpi ndrĩndrĩ rĩ 'duzú, kôpi ní 'dezú muzú 'būrēdrĩ gé 'dãá.

² Kôpi cakĩ ĩsũ gũkĩ írã rĩ 'bũ rĩ tĩ gé sĩ jēlé gá gĩ.*

³ Kôpi kã fiĩ 'bũ rĩ agá 'dālē, kôpi ĩsũkĩ Úpĩ Yēsũ vé ävũ kuyē.

⁴ Kôpi ē drĩ ábã tã 'dĩri sĩ cérē cérē, koro ägō ĩrĩ pi ní índrēzú pá tuzú kôpi ä gārã gá, kôpivē bōngó dī imvesĩrĩlĩ.

⁵ Ūrĩ ĩmvũ ũkú 'dĩ'bée agaá rá, kôpi ní õvũzú ĩ drĩ úsúzú vúgá, ägō 'dĩ'bée ní 'yozú kĩnĩ, “Ngá ĩmi ní rizú 'bã ídri rú rĩ ndãzú 'bã ũdrã' bã gĩ rĩ pi äsámvú gé sĩ rĩ ä'di?

⁶ Yēsũ ri nõgō 'dãáyo, íngã drãngará gálésĩla gĩ! ĩmi ũsũkĩ tã ĩri ní lũú ĩmi ní ĩsúzú äkũdē ĩmi drĩ ängũ Gãlĩlãyã vé rĩ gé 'dãri, kĩnĩ,

⁷ 'Ma 'Bã Mvã 'i, ĩ ímũ ma sē 'bã ũnjĩkãnyã 'o'bã rĩ pi drĩgé, kôpi ma gbã pētĩ alambaku sígé, ú'dú na ni gé, ma gō íngã ídri rú ũzi.' ”

⁸ Kúru kôpi ní tã ĩri ní õtũ 'yoó 'dãri ígázú.

* **24:2 24:2** *Gũkĩ írã rĩ 'bũ rĩ tĩ gé sĩ jēlé gá gĩ:* Yōsēpã gũ ándúru írã 'bãá 'bũ rĩ tĩ gé cí. 'Í lã Mārākō 15:46.

⁹ Kòpì kã ìfũú 'bù rĩ agásĩ, kòpì ní mụzú tã 'dĩri ùlũzú Yẹsũ vé 'bá áyúáyũ mụdrị drị ni ãlu rĩ pi ní, ãzini 'bá ụrụkọ Yẹsũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní.

¹⁰ Ûkú tã rĩ ùlũ'bá Yẹsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi ní rĩ, kòpivé rụ Māriyã Māgādēlénã 'i, Jūwánã 'i, Māriyã Yōkóbũ ẹndrẹpị 'i, ùkú ụrụkọ'bée be.

¹¹ 'Bo kòpì ẹ'yĩkí ùkú 'dĩ'bée vé tã kuyé, ã'diātāsīyã tã ùkú 'dĩ'bée ní ùlũú 'dĩri índrẹ kòpì vúgá 'dǎlé tã ífífí ãkó ni.

¹² Pétēró ní njuzú mụzú 'búrẹdrị gé 'dǎlé, ìri ní ọvũzú 'bù rĩ ã 'a ndrezú, ndre 'yẹná bōngó ì ní ãvũ rĩ ìmũlũzú ãní rĩ áyú, ìri ní mvizú gōzú 'bẹtị, drị ni ábá céré céré tã 'i 'oópì 'dĩri sī.

Yẹsũ 'i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá ìrĩ ni pi ẹndrẹtị gé

(Mārákō 16:12-13)

¹³ Ụ'dụ ãlu ãlu 'dāri sī, Yẹsũ vé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá ìrĩ ni pi rikí mụú gúrú ì ní zịí Ēmáwũ rĩ gé 'dǎlé, gúrú rĩ íngázú Yẹrúsālémã gá 'dǎgá, vũ caá máyĩlĩ† ẹzịrị.

¹⁴ Kòpì kã rií mụú, kòpì rikí átá ì ãsámvú gé sī tã ì nga'bá rĩ pi sī.

¹⁵ Kòpì kã rií átá ì ãsámvú gé sī tã ì nga'bá 'dĩ'bée sī, koro Yẹsũ ní ímụzú fizú kòpì ãsámvú gé, kòpì ní rizú mụzú trú.

¹⁶ 'Bo Múngú sē kòpì nịkí ìri áamá kuyé.

¹⁷ Yẹsũ ní kòpì zizú kīnĩ, “Ìmi kã rií ímụ lẹtị gé 'dǎgé, ngá ìmi ní rizú átázú ãní rĩ ã'di?”

Koro kòpì ní pá tuzú, kòpì ẹndrẹtị adri kú ìzāngā sī.

† 24:13 24:13 *Máyĩlĩ*: 'Bá ri ícọ ẹcị tu ca máyĩlĩ na sã ãlu agá.

18 'Bá ãrĩ 'dĩ'bée ãsámvú gé, Kēlēyópã ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, “Mí ímú drĩ ùmú rú Yērusālémã gá nōgó, 'í nĩ tã ĩ nga'ba ụ'dụ 'dĩ'bée agá rĩ pi kuyé?”

19 Yēsũ ní kòpi zizú kīnĩ, “Ngá rĩ ã'di ã tã?”

Kòpi ní újázú kīnĩ, “Ngá rĩ tã 'i ngaápi Yēsũ Nāzērétágú rĩ ã rú'ba gá rĩ. Īri nēbĩ, ĩri ãngũ ímbá ùkpō be, āzini ĩri tã 'o ùkpō be Múngú ẹndrẹti gé, āzini 'bá rĩ pi ẹndrẹti gé.

20 'Bo atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bávé 'bá ambugu rĩ pi be, kòpi rúkí ĩri jĩ mụzú gávānā ẹndrẹti gé, ā lị ĩrivé tã, ā 'díkí rí ĩri drāá rá, kúru ĩ ní ĩri gbāzú pẹti alambaku sịgé.

21 'Bo 'bá 'bākí kōdō ándúrú ẹsị céré drĩ ni gé, 'bá ụsũkí ĩri ímú 'bá Īsērélē vé rĩ pi pa nĩ. Tã 'dĩri 'o 'i 'dụ nóni caá ụ'dụ na.

22 Tã rĩ āzi 'dĩ, 'bávé ùkú uruko'bée ùlúkí 'bá ní tã āzi, 'bá āyākí tã rĩ sī rá. Kòpi kpukí té mụú 'būrēdrĩ gé 'dāá ụ'bútị kũnĩkũnĩ,

23 'bo kòpi ịsúkí āvũ Yēsũ vé rĩ kuyé. Kòpi ímúkí ùlũú 'bá ní kīnĩ, ĩ ndrekí ịndrĩlíkí mālāyíkā rĩ pi vé ni, mālāyíkā rĩ pi kīnĩ, Yēsũ ri ídri rú.

24 Kúru 'bā ọgũpịjị uruko 'dekí mụú 'būrēdrĩ gé 'dālé, kòpi cakí tã rĩ ịsú sũ ùkú rĩ pi ní ùlũú ĩ ní rĩ tịni, 'bo kòpi ịsúkí Yēsũ ri ndree ídri rú kuyé.”

25 Kúru Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kīnĩ, “Īmi azakaza rú, ngá ĩmi ní tã nēbĩ rĩ pi ní sī rĩ ẹ'yịzú mbēlējá ku rĩ ã'di?

26 Īmi nĩkí 'yozú kīnĩ, drĩdrĩ ni, Kúrísítō ri ĩzāngā nya, ĩ íbĩ ĩri íngú ndō 'dĩni kuyé?”

27 Yēsũ ní í'dózú tã ĩ ní sǐ Búkũ Múngú vé rĩ agá 'í tã sǐ rĩ ũlũzú kòpi ní, í'dó tã Mósē ní sǐ rĩ pí ũlũú, cĩngbá cazú tã nẹbĩ rĩ pí ní sǐ rĩ gé.

28 'Bá 'dĩ'bée kã 'bãá caá ĩnyĩná gúrú ĩ ní lězú mužú rĩ gé, Yēsũ 'o 'i sũ 'bá lěepi agaapi mužupi drĩdrĩ ni tĩni.

29 'Bo kòpi ní Yēsũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sǐ kǐnĩ, "Mí adri 'bá be nõgó, ụtũ rĩ 'de gí." Kúru ĩri ní 'dezú mužú 'bá 'dĩ'bée vé āngá 'dǎá.

30 Kòpi kã úrí ínyá nyangára gá, Yēsũ ní pánga í'dúzú, ĩri ní ōwō'dĩfō sězú Múngú ní, ĩri ní pánga rĩ āndĩzú, ĩri ní sězú kòpi ní.

31 Koro kòpi ã úmĩ ní 'i zĩzú, kòpi ní Yēsũ ri ámázú. Yēsũ ní āvĩzú kòpi āsámvú gé sǐ 'dĩísĩ rá.

32 Kòpi ní ĩ uzĩzú ĩ āsámvú gé sǐ kǐnĩ, "Yēsũ kã rií átá 'bá be lẹtĩ gé 'dĩgé, kã rií tã Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ũlũú 'bá ní, tã 'dĩri úló nyo 'bã ẹsĩ kuyé?"

33 Kòpi ní ĩ újázú gōzú mužú Yẹrũsǎlémã gá 'dǎlé, kòpi ịsúkí Yēsũ vé 'bá áyúāyũ mužrĩ drĩ ni ālu rĩ pí 'bá adri'bá kòpi be trũ rĩ pí be úmúkí ĩ kú vũrã ālu gé.

34 'Bá ĩ úmú'bá rĩ pí ní 'yozú kòpi ní kǐnĩ, "Tã rĩ tã áda! Úpí íngá gōó ídri rú drāngára gálėsĩla gí. I'da 'i Sĩmõnã Pétěró ẹndrẹtĩ gé rá."

35 Kúru 'bá ĩrĩ ímũ'bá Ĕmáwũ gélėsĩla rĩ pí ní tã 'i ngaapi lẹtĩ gé 'dǎlé rĩ ũlũzú 'bá ĩ úmú'bá rĩ pí ní, āzini kòpi ní tã Yēsũ ní pánga āndĩzú, kòpi ní ĩri nĩzú ámázú rĩ ũlũzú.

Yēsũ i'da 'i ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ɛndrɛɿí gé

(Mātáyo 28:16-20; Mārákõ 16:14-18; Yũwánĩ 20:19-23; Ẹzĩ 1:6-8)

³⁶ Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ rĩ pi kã rií átá tâ 'i ngaápi 'dĩri sĩ, Yēsũ ní 'i i'dazú kôpi ãsámvú gé, ĩri ní kôpi ní mōdó sɛzú kĩnĩ, “Tākĩri ã adri ĩmi be.”

³⁷ Ẹrĩ ĩmvú kôpi, kôpi ẽ ɛsĩ wa rá, kôpi rikí ũsũú kĩnĩ, ngá ĩ ní ndree rĩ índrĩ.

³⁸ Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ngá ĩmi ní adrizú ũrĩ sĩ rĩ ã'di? Mávɛ íngángará gōzú ídri rú rĩ vé tâ fi ĩmi drĩgé ku ãsĩ?”

³⁹ ĩmi ndrekĩ mâ drĩ ágélɛ, ãzini mâ pá úgóró. 'Bá rĩ ma 'i! ĩmi úlókĩ mâ rú'bá, ãzini ĩmi ndrekĩ ma, índrĩ ri rú'bá ãkó, ãzini fã ãkó, 'bo ĩmi ní ndree rá rĩ tĩnĩ, ma rú'bá be.”

⁴⁰ Yēsũ kã tâ rĩ átá kôpi ní 'dĩni, ĩri ní 'î drĩ ágélɛ i'dazú, ãzini 'î pá úgóró i'dazú kôpi ní.

⁴¹ Kôpi ã'yĩkĩ tâ 'dĩri ãlunáni kuyé, ã'diãtãsiyã ãyĩkõ fu kôpi, ãzini kôpi ãyãkĩ tâ 'dĩri sĩ rá. Kúru Yēsũ ní kôpi zizú kĩnĩ, “Ngá nyanya ĩmi vúgá 'dĩlé anigé?”

⁴² Kôpi ní ĩ'bĩ ĩ ní á'dí gĩ ni í'dúzú sɛzú ĩri ní.

⁴³ ĩri ní ĩ'bĩ rĩ ɛ'yízú nyazú kôpi ɛndrɛɿí gé 'dĩgé.

⁴⁴ Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ándúru má ní adrizú ĩmi be trũ rĩ gé, má ũlũ ĩmi ní tâ rĩ rá. Má kĩnĩ, tâ ĩ ní ándúru sĩĩ mâ tâ sĩ búkũ Mósɛ ní sĩĩ rĩ pi agá, búkũ nɛbĩ rĩ pi ní sĩĩ rĩ pi agá, ãzini búkũ Sãwúmã vé rĩ agá rĩ, ĩri 'i nga fũ tĩ ni gé rá.”

45 Kúru ĩri ní kôpi ã úmĩ zĩzú, kôpi ã nĩkĩ rí tã Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ãní.

46 ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, Kúrísítõ ri úmvúlésĩ ímụ ìzāngā nya, ĩri drã, ú'dú na ni gé, ĩri ímụ íngá gõ ídri rú ũzi,

47 tã 'i ngaápi rụ'bá ni gé 'dĩri sĩ, ĩ ímụ ú'dúkọ ẹsị újázú rĩ ũlũ, āzini tã āngũ trúzú ũnjĩkānyā agásĩ rĩ ũlũ āngũ rĩ pi agásĩ céré, ĩ í'dó ũlũ Yẹrúsālémā gá.

48 ĩmi ndrekĩ tã 'dĩ'bée ĩmĩ mị sĩ rá, lē ĩmi ũlũkĩ 'bá urụkọ'bée ní.

49 Ma ímụ ngá má Ẹtẹpi ní ẹziĩ rĩ‡ ĩpē ĩmi ní rá, 'bo ĩmi adrikĩ kūrú rĩ agá 'dĩgé cĩmgbá ĩ ní ímúzú ũkpõ íngápi 'bũ gélésĩ rĩ sēzú ĩmi ní rĩ gé.”

*Yēsũ vé ngangárá muzú 'bũ gé rĩ
(Mārākõ 16:19-20; Ẹzị 1:9-11)*

50 Yēsũ kã ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ẽ drị koó muzú Bětēnĩyā gá 'dālé, ĩri ní 'ĩ drị íngazú uru, ĩri ní tākĩri 'bāzú kôpi drịgé.

51 Kã rií tākĩri rĩ 'bāá kôpi drịgé, kúru ĩ ní ĩri 'duzú muzú 'bũ gé 'dāá, ĩri ní kôpi kuzú.

52 Kúru kôpi ní Yēsũ ri ĩnjĩzú. Kôpi ní ĩ újázú mvizú gõzú Yẹrúsālémā gá 'dālé āyĩkõ be āmbúgú.

53 Ú'dú ālu ālu, kôpi rikĩ ẹcị Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, rií Múngú ri íngú.

---

‡ 24:49 24:49 Ngá Múngú ní ẹziĩ rĩ: Ngá Múngú ní ẹziĩ lēē ĩpēē rĩ, ĩri Índri Uletere rĩ. ĩri ímụ ũkpõ sē 'bá rĩ pi ní nĩ. 'Í lã Ẹzị 2:1-4.

cxlix

Keliko

Keliko: Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị New Testament+
copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Keliko

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 6 May 2025 from source files
dated 6 May 2025

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20